ФЕДОРЪ

И

МАРИЯ

одъ

М. Д. Р.

II. Свезка.

Pis Cp I 396/2.1

РТ 706 / II
РЛЗСрII 396/2.1

ФЕДОРЪ и МАРИЯ,

или

ВѢРНОСТЬ до СМРТИ

ПО

ЛАФОНТЕНУ

ОДЪ

Милана Давида Рашића

ПРАВОСЛОВА

СВЕЗСКА II^га.

У БЕЧУ

ПЕЧАТАНО ПИСМЕНЫ' ЄРМЕНРСКОГ' МОНАСТИРА.

1852.

У Славу
Браћи
Петру и Стефану
Палковићу

Сѣяй скудостию,
Скудостию и пожнетъ;
А сѣяй о благословеніи,
О благословеніи и пожнетъ!

БЛАГОПОШТЕНОРОДНОМУ

ГОСПОДАРУ,

ГРАЂАНИНУ и ВЕЛИКОКУПЦУ

ПЕТРОГРАДСКОМУ

ПЕТРУ ПАЛКОВИЋУ,

и

БРАТУ МУ ЄДНОУТРОБНОМ'

ГОСПОДАРУ

СТЕФАНУ

ЗАКУПИТЕЛЮ СѢВЕРНОГ' ЖЕЛѢЗОВОЗА

КАО ЗНАКЪ

ВЕЧИТОГ' СПОМЕНА

и

ОСОБИТОГ' ПОЧИТАНЯ

посвећује

М. Д. Рашићъ.

4

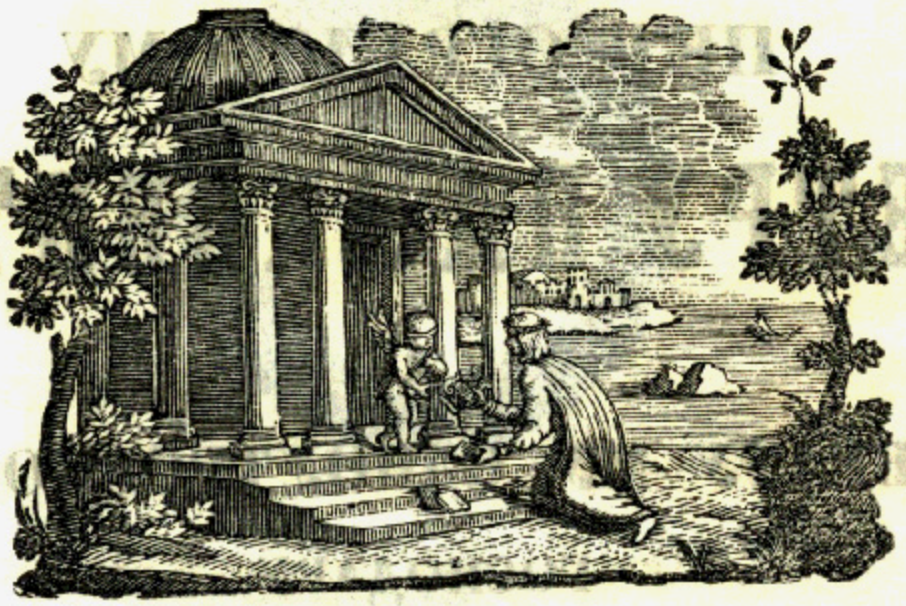

Etiam voluntas

Laudanda est! —

Честишшый Србине!

За време бавленя мог' у Цариграду слушао самь доста доброг' о имену Вашемъ, а у Бечу іошъ и то: да є намѣра Ваша у помоћь штедро притећи, и великодушно руку помоћи пружити на подизанѣ Споменика безсмртном' нашем' и найвише за родъ нашъ Србскій заслуженом' Списателю и Мудрацу *Досшшею Обрадовићу.*

Сама ова намера и желя похвале є достойна тымъ више, што Вы, и ако удалѣнъ изъ околине Србства, ни сте заборавити хтели, да оно у мыслима подранюєте, што є заиста вѣчног'

спомена вредно; а то є, да се Споменикъ: *Достойноме подигне*! Шта є Доситей за родъ нашъ доброг' учинио, држимъ за излишно, да овдѣ споменемъ, кад' ено дѣла нѣгова, нѣгови деветъ сынова за нѣга говоре и славе га. — Мы кои се наукомъ нѣговомъ ползовасмо, кои се ползуємо и наши потомцы, кои ће се ползовати, чим' бы другимъ и могли, да му се признателнымъ покажемо, осимъ, ако му Споменикъ подигнемо. Мы бы то могли само онда, кад' бы такови више родолюбаца Вами равни брояли. Мы треба то да учинимо! Болѣ мы данасъ, него да чекамо на наше потомке сутра. Начинъ само треба изабрати и мысао ће се одма моћи остварити. А и самъ Вашъ єдноутробный братъ Господаръ Стефанъ, као што самъ разумео обећао є за ову цѣль у помоћь

притећи. Кад' дакле Вашъ Господаръ братъ и Вы добровольно и безъ сваког' позыва желите великодушно прилоге принети, каквомъ прилогу можемо се онда одъ оны, кои су се не само умно, но и вештественно препечатаваюћи дѣла Доситеєва, а тыме себе и народу подпомогли, надати. Шта бы дакле сад' друго требало осимъ єдно друштво да се одреди, коє бы изъ свию градова Србски добровольне приносе скупило и ону благородну мысао и желю Вашу остварило.— Реченый Спомениkъ, мого бы се подићи у средини Србства у Новом' Саду, или у Београду.

Ову благородну мысао и желю Вашу нисамь мого прећутати, а да є необелоданимъ приликомъ овомъ највише зато, нека зна цѣло Србство, да има Срба, у коима срце ватрено, ако и да су удалѣни, за своимъ куца.

Примите ово неколико истинити рѣчи одъ мене, као знакъ мог' истинног' и искренног' высокопочитания и утѣхе моє, да се тако честитог' Србина на звати могу,

У Бечу,
10. Марта
1852.

Свагда
на служби готовъ,
Миланъ Д. Рашићъ.

У МЕСТО

ПРЕДГОВОРА.

КИЧЕЛИВЪ МУДРАЦЪ
И
МУДРА БУДАЛА
СЪ ОНЕ СТРАНЕ ГРОБА.

(првобытно)

Гдѣ су кола мудрости,
Ту су двоя лудости! .. -
Народня Пословица.

Мудрацъ вазда мудрує,
А и луда лудує! —
Обадва се састаше,
Кад' дисати престаше!
И говоре онда текъ:
Ал' е кратакъ людскій векъ! —
Па іошъ мудрацъ продужи:
Да е животъ баръ дужи!
Мого бы с' наживити,
Природу некривити! —

Ал' овако, ево! сад' —
Кошто видишъ, іошъ самь младъ!
Па живити іошъ самь рад',
А пострада ко никад';
Єръ пођ' путемъ морадо,
Притом' вазда самь страдо!
Одъ свачег' се узтезо
А и мозакъ напрезо;
Да б' достиго до славе,
За коіомъ се сви даве! —
Слава друже тамо є! —
Гдѣ се лѣта неброе!....
Гдѣ с' вѣчито живуе!.....
И нигда не болуе!...

*
* *

Сад' се луда окрену
И мало се осмену;
Када виде мудраца
Одъ жалости как' с' баца,
Тамо амо премеће,
На све стране с' окреће...
И онъ баца свуд' очи,
Е да л' одкуд' помоћи:
Да га одъ там' избави
Све то му є у глави! —
Па будали сад' рече:
Поврати ме човече!

Там'! да живимъ іошъ дуже,
О помози ми друже!
Другъ ћешъ одъ сад' мой стати
И надай се нацлати! —
Ал' будала продужи:
Гле! Мудраца, как' с' дружи!!!
Са мномъ лудомъ вазда пре,
Оног' света, гдѣ се мре!...
Пакъ мудраца погледа
И кад' смотри га бледа
Пребаци му и рече:
Видишъ сада човече!
„Гдѣ су кола мудрости!
Там' су двоя лудости!“ — 12)
Лудомъ звасте мене пре
Равни сад' смо, кад' се мре!...
Было мудрацъ ил' простакъ!
Предъ Богомъ є свак' єднакъ! —

* * *

Мудрацъ наѣе с' у чуду
И погледа тад' луду:
Пакъ се онда намрштн
И пакостно завришти:
Предъ Богомъ смо равни мы,
Ал' предъ светомъ различни!
Єръ луду свакъ презире
И онда, кад' умире! —

Ал' мудраца свак' жали
И вѣчно га светъ хвали;
Єръ онъ вазда мудрова,
А не ко ты лудова!
Зато ће му потомакъ,
Да подигне Славе знакъ!
Кошто Срби мысле стубъ,
Ког' не еде доба зубъ
Доситею подићи,
Ким' се Србинъ свакъ дичи! —
Тако исто владики
Стихотворства и дики
Мушицкоме да дигне,
Ако Богъ им' помогне! — —
Ето видишъ разлике!
Између насъ велике! —
Мудрацы ће живити
И свак' њи ће славити!
Док' е рода порода
И на земльи народа! —
А и кньиге ньове
Преузносит' умове,
Коіи су іи родили
И съ натегомъ плодили! —

* * *

Све е добро, што рече,
О ты мудрый човече!

Ал' што рече, да с' дужи
Животъ людскій продужи!
Ту ты згреши са свим' сад'
Ако да си тако младъ! —
Кол'ко броишъ сад' лѣта? —
Прошлог' оног' ты свѣта? —

* * *

Сад' се мудрацъ замысли....
Лѣта почне да числи
И будали рече ет',
Сад' є мени шестдесетъ! —
Будала му рече тад':
Та ти рече да си младъ;
А шестдесетъ већъ броишъ
И іошъ хоћешъ да живишъ! —
Ты бы вальда живео,
Само да бы с' наєо! —
Сел' се доле! ено те!
Равни твоіи зову те!
Твоя браћа у славу
Ено видишъ! гдѣ с' даву! —

* * *

Да си мудрацъ ты быо
Не б' природу кривио;
Већъ бы исту славио
Узносио хвалио:

Ал' си ты башъ одъ оны,
Кои желе да звони
Име ньино по свету
А равни су детету,
Коме време пролази
У залудной тек' мâзи,
А кад' дође му старость;
Тада снађе га жалость
Кошто данасъ є съ тобомъ
Своимъ самимъ вишъ робомъ.

* * *

Слава само оныма
Одликує людима,
Кой се вазда неките
И не живе, да с' сите;
Већъ се сите, да живе
И природу некриве:
Што є крашакъ људскій векъ
И што смршанъ є човекъ! —
Быо луда ил' простакъ!
Быо мудрацъ ил' дедакъ!
Па ма быо сметенякъ!
По смрти є свак' єднакъ! —
Ал' и опетъ насъ сваког'
За дѣла ће пытат' Богъ!

XIV.

Федоръ Маріи.

У Поцеку Јануара 1727.

Све, моя премила Маріо у послу є, да се при наступаюћой промени обезбѣди. Да бацимо плашљивый погледъ на великог' Књаза, па на Херцогиню, и не бы човекъ знао, предъ кога бы пре клекнути морао. Но я, — я стоимъ предъ твоимъ образомъ, кои ми є Ронкалесъ на моє премлоге молбе, найпосле дала; губимъ се у гледаню твога смешећег' се ока, опоминѣмъ се речи твои', твога гласа, и притискуємъ твою зелену завесу на моє срце. Ето видишъ, да и я прелазимъ у будалаштине; но понайвише су невине игре нѣжног' срца, а не дивля колебаня злобног' властолюб'я.

Кадъ самь пре неког' времена опетъ кодъ породице био, у овой збунѣной сметньи, занятой безпослицы, и толико, колико самь мого у найудалѣнию собу прикрасти се одемъ, да твоя писма читамъ, или умалително изображенѣ твоє да посматрамъ. Они су разсуђавали и тресли главама, како могу я тако безпосленъ да самь, и како се ни найманѣ небринемъ, о оном' што ће быти. ?—

И я правимъ моє планове, као годъ што и вы ваше.

Како Мариіо? Гробъ си тражила одъ судбине? Я самь бледио и стрепио кад самь читао твоє писмо, и опетъ не задуго, єръ самь осећао чудесно спокойство. Да, да обоє єдно с' другимъ умрети можемо: то є управ', што они не постижу, и што насъ одъ свию свеза ослобођава!

Но, Мариіо! ты држишъ твога отца за моћниег', нег' што є. Мени є позната долина у Швайцерской, на краю брега Титлисберга, кою сунце за шестъ месецы у години не обасява, и коя само єданъ трагъ, по врлетним' стенама, и прскаюћой води има. Тамо не долази никакавъ путникъ; донде рука твога отца не достиже; єръ у оной долини нико незна, да Менциковъ супутествує. И — заръ є земля тако малена? И као заръ у другой части света потайне долине за две душе, коє ништа друго не траже до безбедности, нема? — Буди спокойна, Мариіо! Мы ћемо место прибежишта наћи, кад' нам' нуждно буде; и ако нигдѣ не нађемо, онда — —

Кад' бы се ругати хтео, то бы казати мого, да є између твога отца и Долгорука помирен'є могућно. Тако є то дѣйствително, премда ты то одма сватити неможешъ, будући ты игру властолюб'я непознаешъ. Видишъ твой отацъ оће после смрти Царичине младог' великог' Княза на престолъ да попне. Твой тётакъ Девиръ и нѣгова партая Херцогиню Холштайнску. Долгоруки

увиђаю, да се планъ отца твога мора да изврши — єръ є мой стрицъ Иванъ любимацъ Великог' Княза, о чему твой отацъ до овог' тренутка ништа незна. А зашто треба великій Князъ на престолъ да ступи? Зато, єръ є радъ твой отацъ владу да неупусти, а и зато, да ты — Царева супруга будешъ. То є твог' отца планъ, кои се * * * Двору врло допада. Такође и Долгорукій с' тымъ су задовольни, што є Иванъ Царевъ любимацъ. Да ты овог' Супруга будешъ, наравно, да имъ се то недопада. Међутимъ є онъ младъ, и ко бы знао, какве препоне судба може предметути! Тако мысли, а и я ћу Маріо, тако да мыслимъ.

Сад' су сви преправлѣни; они пазе на погледе отца твога, збираю се и гледаю, као поражени єданъ на другог', да оштрота твом' отцу за рукомъ не испадне, єръ не могу утрагъ да уђу, шта бы найповереніи приятель Херцога Холштайнског' кодъ нѣга чинио. Холштайнскій Дворъ — они виде и сами — нигда се не може надати, твог' отца да задобиє; а с' друге стране неће моћи твой отацъ Херцога Холштайнског' преокренути, да му нѣгови планови пробитачно за рукомъ испадну.

Єданъ єдиный отца мога братъ Фелдмаршалъ, мужъ є, кои промене предвиђа. Запыткуе друге смешећій се: „Заръ се іошъ надовольили ни сте буря?" — „Но кад' нам' се срећа тако подае!" настави мой Отацъ. — „Срећа?" одговори чести достоянъ Василиє; „каква срећа? Поверенѣ деч-

ка к' младом' човеку кои му непрестанце ласка? Лукићу! Заръ бы на оставлѣной вольи єдног' детета мого ты као мужъ, кои си у двору остарио, планъ да правишъ! "Называю Фелдмаршала роптателѣмъ, и не даю се нѣговим' опоминяима узнемиривати.

Быо самь у Петрограду Мариіо! и стояо самь при водоосвештению *) само десетъ корачаи одъ тебе, између Фелдмаршалови послужителя. Паде ми на умъ твоє „*Яо!*", кад' ал' болна Царица одъ коє милиони зависе, у своим' сяйним' колма дође. Она погледа приятно народъ, но гордо великаше, као да є хтела да каже: „*Васъ добро познаємъ.*" — И кад' є цела красота царског' Двора на леду Неве скупљена была, тад' си ты с' твоимъ великимъ невинимъ и боязльивимъ окомъ низъ реку на море погледала, као да си што с' оне стране истог' тражила, чинило ми се, као да си онда румене твоє устне отворала и као да си изговарала с' лаганимъ уздисаємъ име *Ѳедоръ*. О, како самь се величественимъ сматрао, кад' самь мыслио, да у средъ оне сяйности дворске твога Федора незаборавляшъ!

У вече самь те гледао, кад' си играла. Више неприятеля твог' отца: Толстой, Пизаровъ, и Ушаковъ играли су с' тобомъ. Како є могућно, да ови люди твою меку руку узму, твоє око пуно спокойства да виде, а с' твоимъ отцемъ непоми

---

*) Єдно одъ найвећій торжества у Руссіи, коє се на Богоявленѣ светкуе.

рую се! — Татаринъ неговори с' онимъ човекомъ, ком' о глави иде, и одвраћа суморно око свое одъ нѣга. Онъ вели: *„Како да убиемъ оног', кои се на мене осмеуе, и с' киме душа моя говори!“* Кад' бы ови тако названи изображени само толико баръ добродѣтельи имали, колико є ови полудивляци имаю.

Ишо самь сутра данъ с' Графомъ Саиѣхомъ у Тверъ. Онъ ниє мого да свати, кад' самь му казао, да си ты по заповести отца твога свезу са миомъ покварила, и да самь я с' тым' задоволянъ; А іошъ манѣ є мого да свати, како самь я споко. янъ притом' мого да останемъ, кад' є твоя рука будућем' Цару наменѣна. „Мария,“ рече онъ, „истина є єдно одъ умилны', добры', вѣрны' суштества', коя су нам' се у нашим' младим' годинама у сну представляла; но одъ како я светъ поболѣ познаємъ налазимъ, да є круна свакояко нешто, баръ више, нег' смо у прећашня времена држали. Она бы и за Марию велико изкупенѣ была! И шта бы она зато пожертвовала? Єдног' любезника, ког' нѣнъ отацъ мрзи. Невѣрность према овоме учинѣну, може име добродѣтельи, *„сыновльомъ покорношћу“* полепшати. Она ће опетъ име Федоръ...“

Я га пресеко смешећи се: Она неће моћи *ништа* казати; єръ она не бы преће ништа чинила, што іой ты повѣрио не бы.

„Ты си у твоіой ствари врло увѣренъ! Но ако Менциковъ нѣгову противпартаю победи; ако Петаръ Царомъ буде; ако — или мыслишъ ли,

Отацъ ће се вашим' сузама да косне, и оно, као неку шальиву игру, с' венчанћмъ да оконча?"

То онъ неће. Єли Петаръ Царъ? то ће Менциковъ све могуће да пожертвує, само да кћи нћгова Царицомъ буде.

„Да сте онда одбегли, сад' бы већъ были у безопасности. У слћдству, ако бы бћгство немогућно было..."

Єдно є іошъ свагда могућно, Сапиєха!... Мария ће Цара до олтара да допрати; — но при свем' том' є она моя!

Онъ машаше, невћруюћи, главомъ. Я самь ћутао; єръ да самь му казао, на што смо се одважили, онъ бы текъ онда на ново главомъ машао. Како є добаръ, и како є благороданъ; животъ му є нешто найвише; за тым' слћдує честь, достоинство и богатство; текъ онда и то напоследку долази сирота любовъ и вћрность.

Док' смо се мы овако разговарали, летила су саоница наша преко широки равница, коє су при сяйной месечини, као чудесно полћ одъ Диаманта', светлацале. У пол-ноћи доспемо у шуму одъ сами' брестова', кад' є роћеня твог' данъ починьо. Сапиєха хтеде у найбльижемъ гостилнику на овой пустари да стане, кои є єданъ часъ одъ шумице био. Я сићемъ, да пешице донде одемъ. На краю светлеће шуме станемъ, и поглѐдо самь у пунъ месецъ, кои є пред-а-мномъ на источном' поднебию стояо. Никаква гласа, свуд' око мене чуло се ниє; па и звеку наши' саоница, у далћмъ отстоянию чути мого ни самь. Сад' ми се

учини, као да самь я самъ у целом' створеню. Обрнемъ се к' предѣлу Петрограда, разширимъ руке и мысли моѥ быле су молитва за тебе. Кад' самь онда крозъ чудесно тихій, непрекидно сяѥћій се предѣлъ далѣ ишо, быо самь врло весео и спокоянъ. Я самь погледо у небо, кога лепа плава боя ни ѥднимъ облачкомъ покривена не беше. На ѥданъ путъ пролети сяйно неко появленѣ управо преко догледа (хоризонта). Немой да се смеѥшъ Мариіо! Я самь држо ово воздушно появленѣ за знакъ, коѥ ми небо подаѥ и с' радостномъ надеждомъ, да ћемо іошъ ѥданъ путъ срећни быти; после самь опетъ дошо к' моим' саоницама. —

XV.

Мария Федору.

Пешроградъ, 1727.

То ѥ дакле была ужасна тайна, кою ѥ Майка моя и Ронкалесъ одъ мене тако неспокойно сакривала! Како самь могла я тако заслепљѣна да будемъ, а да невидимъ, шта свакій погледъ ньиовъ мени навешћуѥ; често ме майка моя узима ћутећи у наручя своя, и тражи сузе да утоли, но коѥ све већма набрижу. Ако бы я запитала, шта ѥ Вама, добра Майко? то бы она с'

обштомъ примѣтбомъ, и нравственимъ изреченіемъ; н. п. „*И кад' се човекъ смѣе, несрећа е ту!*“ или: „*Треба срце за издржанѣ велики мука да се преправи.*“ Я незнадо, шта е она с' тым' мыслила, и држала самь тугу нѣну за премалену, єръ е іошъ извияня чинити могла. Ахъ! сад' добро видимъ намеру нѣну: она ме оће да преправи за ужасну судбу.

Кад' самь изъ писма твога ужасну загонетку разрѣшила, отишла самь к' майцы моіой. Я самь іой хтела да кажемъ, што самь зкала, но кротко, да іой бриге іошъ већма неумложимъ, па ипакъ кад' самь устне отворила, осетила самь да ми тѣло стрепи, да ми се смртный зной преко лица спушта, и да ми неколико врели суза изъ укочены' очню полетише. Я текъ само мого дркта-юће руке премилой ми майки да пружимъ, и гласомъ тужнимъ да кажемь: „Сад' знамъ, да ме е мой отацъ великомъ Князу опредѣлио! Онда клонемъ, неизказаномъ бо̂льомъ обвладана, майцы моіой у обятия и повикнемъ: *о, избавите вашу Марию*! У овомъ окатренућу уће Брукенталъ у собу. Онъ придржи майку мою, коя већъ у несвесть е пала, а мени повиче: „Заръ вам' овай животъ ни е миіо?“ Ове ужасне речи дадоше ми опетъ моћи, да самь му помогла, добру мою майку на столицу да посади. Она ме погледа — о! с' погледомъ, кои найвећу тугу и найнѣжнию любовъ непримѣтно показиваше. „Ахъ дете мое!“ уздане она напоследку: „Мы смо врло несрећни! да, твой е отацъ руку твою будућемъ Цару опре-

дѣлио. Ты ћешъ жертва нѣговог' властолюбя да будешъ. Онъ ће те на престолъ да попне, да те тамо, умирућу гледа. И я ћу морати тугама подлећи, коима насъ обасипа.

Сад' ме на ново обузме туга и стра̂ одъ ужасне будућности. Я загрлимъ мою майку и паднемъ у несвесть на прси нѣне, с' узвикомъ: *„Я умиремъ!“* —

Она є свое последнѣ моћи употребила, да ме подигне, и сад' — тако ми є приповедала Ронкалесъ — и сама у несвестицу падне на землю. — Мог' отца у првом' страху позваше. Брукенталъ га узме за руку и одведе бльизу предъ мене и рече: „Ево сад' видите плодъ ваше величине! Мария зна нѣну тайну; и што вы цѣлю живота вашег' називлѣте, срце вам' є разцепило.“ Мой се отацъ згрози. Я на последку очи опетъ отворимъ и погледимъ отцу мом' у лице, на ком' се плашльивость и сажаленѣ видило. Сад' паднемъ предъ нѣга, обуватимъ му колена, и рекнемъ молећи: О, отче мой! я васъ заклинѣмъ... —„Ты дакле знашъ“, пресече ме брзо, и ладније, нег' што самъ очекивала — „теби є познатъ мой планъ? Сад' дакле моє дете! ово украшенѣ може твою слабомоћну майку убити! Оно неменя у осталомъ ништа, у мом' предприятию. Я добро и васъ и мене познаємъ, и знамъ, да вам' є круна приятния, него венацъ одъ цвећа, башъ да га є и Богъ любови оплео.... єръ држимъ, да ћешъ ты толико памети имати, Мариіо! па ћешъ уметн ценити, и будући те я као отацъ любимъ: то

управ' оћу, што я оћу, и што треба у самом' основу и твоя желя да є."

„Но", запыта Брукенталъ тужнимъ гласомъ: „ал' ако бы се вы и сад' преварили милостивый Господине?"

„Преварио?" настави мой отацъ смешећи се. „Ты мыслишъ вальда зато, што ме є у почетку погледъ у несвестицу падше, оскорбио?.. Ова горда душа (прижи руку на мене), — заръ да престолъ одбаци зато да свом' пастиру вѣрна остане?" —

Шта бы ту молбе помогле, кад' мой отацъ наша срца неразуме! Я устанемъ и с' бодрошћу рекнемъ: Вы се варате заиста отче мой! Дай Боже, да васъ судба моя, суза' не стане!

„Е гле! и опетъ заръ тако спокойна? Мариіо! бôля, коя тако брзо пролази, ни є опасна Я те любимъ дете моє! и радъ бы быо да оно што єданъ путъ мора быти, с' осмеиванћмъ се сврши." Онъ ме у чело полюби и оде. Брукенталъ іопъ остане. Какво бы то было ваше одваженѣ рече овай на последку: —животъ майке ваше завизи одъ вашег' обхоћења. — Сад' у прав' и она к' себи доће и упыта полагано Ронкалесъ! да л' самь я чула гласъ мужа мога? Чули сте одговоримъ я; отацъ є мой овде быо, и станѣ моє коснуло га се. Будите само безъ бриге, любезна майко! Може іопъ све добро да испадне.

Кад' самь у мою собу отшила, пребацивала самь сама себи, због тога, што самь мою майку тако оскорбила, и сад' самь заклю-

чила, да тугу мою кріємъ, и предъ ньомъ се свагда весела показуємъ. О, само ми є нѣ жао! єръ она срећу мою топлим' сузама плаћа. Да нѣ ние; онда бы се я триумфираюћи у твоя наруч'я бацыла, и тек' мртву бы ме отацъ мой одъ тебе одцепити мого. Твое самь писмо и по другій путъ читала. Ты си у спокойном', сяйном' полю за мене се Богу молио? Федоре! молитва твоя ние не саслушана остала; Небо є спокойство и мужественность у срце мое улило.

Я самь нешто о долини при брегу Титлисберга читала. Тамо є єданъ манастиръ, кои се Єнгелбергъ называ. Федоре! ако бы ты поуздано знао, да те тамо моћь отца мога достићи неможе, или да нам' друга коя часть света безбѣдность дати може: я ћу да бегамъ до на край света, или — у руке смрти.

Свакій данъ Ронкалесъ у цркву иде, и ты іой се онда повѣрити можешъ. —

XVI.

Федоръ Маріи.

У Пешпограду Февруара 1727.

Све є готово, премила Маріно! добаръ пртъ за наше Саонице ускориће наше бѣгство. Тешко ми є, да самь другоме, премда приятелю мом' Сапиєхи, да се за предприятиє нашег' бѣгства брине, оставити морао; єръ се боимъ, да се не дозна. —

Я опетъ у Поцекъ одо, и вратио самь се преобученъ у альинама тежачкимъ у Петроградъ. Єданъ од мои' служителя игра у Поцеку роллу мою, и то врло добро; онъ лежи у кревету, па и самъ отацъ мой мысли, я самь болестанъ. — Я овде живимъ преобученъ — подъ именомъ Поляка, кои є на Сапиєху одправлѣнъ — у єдномъ маломъ дому кодъ магацина на Неви. Такође и Сапиєха преобученъ нуждна предуготовленя за наше бѣгство предузео є, коя нам' неће рђаво за рукомъ испасти. Свака три сата стоє коньи за двоє саонице, кои ће насъ прекимъ путемъ преко поля до на брегъ Волхове одвести. Одатле водомъ ћемо до Новогорода, а оданде право преко Дине у Вилну. Кодъ коня, кои подъ врло наравнимъ изговоромъ насъ очекую, найвѣрніи су люди Графовлѣви, нису Русси, већъ Поляцы. Я ћу се да преобучемъ у альине высоког'

польског' Духовника, и брада ће ми изгледъ старачкій дати. Ты ћешъ ме Маріо пратити у мушким' альинама, коє су већъ преправљне, као мой сыновацъ. Пасошъ є већъ за насъ изваћенъ. На границы немачкой преобући ћу се у Француског' Офицыра, подъ именомъ Снт. Амандъ, и ты ћешъ быти опетъ мой сродникъ. И на ово име имамъ пасошъ, ког' ми є правый Снт. Амандъ, єданъ одъ Сапиєхови' Секретара, набавио. Ко ће насъ подъ тым' именима познати, кад' мы обоє француски добро говоримо? Мы ћемо путовати и даню и ноћу. Пре нег' се твой отацъ осети, бы ћемо кодъ мог' приятеля, іошъ одъ младости моє, Густава, ког' ћемо мыслимъ на границы Француске затећи. Ићи ћемо у Паризъ, одатле у Лонданъ, у Наполь и у Мадритъ, како бы твог' отца у изтраживаню смêли; па ако за насъ у старомъ свету нема безбѣдности; то ћемо преко мора бегати у новый. Я имамъ драгоцѣнности и велики мѣница (векси). За све могуће случає по бринуто є, и безбеданъ є путъ изнаћенъ, на ком' мы, Сапиєха и я, єданъ другоме писати можемо. Наше бѣгство неможе нам'рћаво за рукомъ испасти.

На брегу Неве, онде гдѣ онай лепый кипъ, умирућег' просияка у твог' отца башти представля иза прелаза, кога зеленый кабинетъ сакрива, како се сумрачи, и Саонице по видимом' с' дрв'ма натоварене кодъ кои ће ватра да горе, спазишъ, како речъ: „*Великій*!“ рекнемъ, коє ће гласникъ быти, обвићете простакъ япунцетомъ, и да ће ти велику шубару. Човекъ ће ти єданъ,

а тай ћу я быти, кои ће казати „*Великій*!“ и предъ тобомъ ће ићи. Ты за ньим' иди; десетъ коракляя одатле наћи ћешъ друге саонице, и мы ћемо быти у безопасности. Но како ћешъ ты донде доћи? — Я знамъ гдѣ є твоя соба. Обеси обданъ црну чою на твом' прозору, ако држишъ, за добро да се мой планъ изврши; или црвену, ако желишъ, да се іошъ што пречека. Я ћу више пута обданъ на острову да будемъ. О Маріо, іошъ вечерасъ очекую те саонице: Любовъ нек' нас' управля! —

XVII.

Мария Федору.

У Пешпограду, Марша 1727.

О любезный, злый Федоре! какве дане пуне ужаса, морамъ я сад' да преживимъ! С' пламтећим' очима и одъ радости дрктаюћи, читала самь писмо, у ком' ми слободу и срећу обричещъ. Што ты одъ мене захтевашъ могло бы се врло лако одкрити! Само сто корацы, па бы се гайна открила; єръ домъ у ком' є моя и моє майке соба, живи моя уйна, у оделѣной кући. Я самь іошъ прећe готово свако вече к' ньой прѣко одилазила, и само кадшто, но не свагда спроводио ме є служитель. Па ипакъ! я бы се

лако у улазку куће прикрити могла, кад' бы се служитель повратио. Док' су ми све ове препоне крозъ главу пролетале отрчала самь у мою собу, застрла самь црномъ чоіомъ прозоръ, и одатле отишла нисамь, єръ у свакомъ човеку мыслила самь тебе да видимъ. Отацъ мой ніе быо дома, Майка моя рада є была са Ронкалесъ вече да проведе, па зато ме є и сама понудила да уйну посѣтимъ. Напоследку и сунце заће, и срце моє све већма куцати заче. Я се посадимъ до моє майке — са чувствама, коя ти описати не могу. Колико самь є пута притискала на моє пуно срце, и любила самь іой плачући руке! „Добро дете!“ рече она дубоко коснута. — Да л' самь я то была, Мати? Запытамъ є я; дал' самь я єднако была? Заслужуємъ ли вашъ матерный благословъ? — „Свагда!“ одговори она, и мету руку ићну на главу мою. О Федоре! да красна, да лепа тренутка! Добра моя майка іошъ ме є єданъ путъ благословила! —

Сад' загрлимъ Ронкалесъ, мою сестру и мога брата. Онда одемъ, іошъ єданъ путъ предъ образъ отца мога. Већъ су сад' звезде светлиле на небу, и я спазимъ у долини баште ватру, кою си ми већъ означио. О, помыслила самь дрктаюћи, то є знакъ Федоровъ! Више одъ сто пута повторавала самь у мыслима речь: „*Великій*,“ боећи се, да незаборавимъ. Я сићемъ низъ степене, у бело обучена, да се на снегу тако лако не примѣтимъ. Послужитель ме одпрати прêко. (Онъ мора быти, да є заповесть имао, да

на мене пази; єръ све самь єдног' и истог' доле налазила.) Я останемъ у вратницама домаће ливаде, док' послужитель се натрагъ вратио ни є; после одемъ, тиіо, но ипакъ брзо, преко снега к' умирућемъ просияку. Но — што самь одозго изъ собе за ватру држала, была є ясно светлећа звезда; и сад' нит' самь ватру, нит' саоница видила. О Боже, Федоре! чатаво пол' часа стояла самь на зими, шаптала самь у почетку мое „*Великій*“ тиіо, и напоследку гласно повичемъ. Чело самь наслонила на умирућег' просяка, и обгрлила самь у очаянию студеный марморъ. Ахъ,! после дугог', узалудног' чеканя, одемъ напоследку неутѣшена натрагъ. „Федоръ мора бити, да црну чою ни є видио!“ То є прва помысо моя была, кад' самь уйни моіой дошла, коя незнаде шта одъ мене да чини. Или помыслимъ, заръ ме іошъ данасъ изчекивао ниє? Или му добро ниє? Єръ шта бы га задржати могло, да Марию свою избави! Уйна є моя мыслила, да самь болна, єръ ни речи одъ мене чути ни є могла. Болна ни самь была; но тужна, Федоре! тужна и мыслила самь умрећу! Сад' самь болна, врло болна! мыслимъ умрећу! —

Ишла самь и сутра данъ к' умирућемъ просияку, но ипакъ узалудъ. Ахъ, Федоре! Зашто управ' мораде умирућій да буде, ком' си ме слао! Умирућій! Я не нађо ни тебе, ни ватре, нит' саоница. Сад' самь се усудила и преко воде

да пређемъ; но ипакъ докле є годъ око моє допирало, неспази я нит' чу живог' суштества. Бледа, као смрть дођемъ уйни моіой, незнадо, чему стра мой и моє неспокойство, да припишемъ. Гди си, гди се задржавашъ Федоре мой возлюблѣный!

Ноћу — о, я те видо бледог' на брегу реке лежећа. Ты као пружио си ми іошъ єданъ путъ руке; потом' клонуо си умирући. То є само санъ, ког' є умирућій просиякъ проузроковао био; но я га и сад' осећамъ. — Распалююћій пламенъ крвъ мою запалює; єзикъ є мой сувъ; я на то несматрамъ и опетъ самъ бледа! као да є смрть већъ крозъ жиле моє студенъ свою улила. Шта о твом' изостанку да мыслимъ! И Ронкалесъ те видила ніє; и опетъ э на мою превелику молбу у цркву свакій данъ ишла.

О, како си свирѣпъ! Заръ послужителя немашъ, или иначе каквог' човека, средствомъ кога бы ми баръ казати мого: „твой Федоръ живи!“ А гди є Сапиєха? И о томе нити што чуємъ, нит' га видимъ. Федоре! я нећу моћи ову страшну ужасъ задуго издржати. Ты мора быти, да си умро єръ како бы мого твою Марию у овом' страшном' положеню оставити!

О Боже! я самъ се с' Графомъ Сапиєхомъ разговарала! Да л' ћу преживити? Онъ є у Новогороду дуго насъ изчекивао. Напоследку врати се онъ, и изтраживао є; но нико незна о теби ништа. Ты си оног' дана, кад' самъ последнѣ писмо одъ тебе добила, твою собу оста-

вио, и одъ тог' те доба на єданъ путъ нестаде. Сапиєха приповедао ми є, и то тихимъ гласомъ, да ми є чисто страшанъ постао. Код' ми є речъ „*несташи*“ изговорио, изгубила самь сва чувства; я самь се смêла, и нађо се чакъ у другой соби, гди є само майка моя кодъ мене се напила.

„Шта є теби, Марніо?“ упыта ме уплашено. — О, наставимъ я; допустите нек' дође Графъ Сапиєха! Ужасъ мой и моє нестрпенѣ дотле є дошло, да самь — Федоре, шта не бы я тебе ради заборавила! — да самь се несравнено преварила, и тыме майку мою намучила. Она ми представи, да бы непристойно было, да Графа зовемъ, будући бы у разговору с' ньиме у несвесть пасти могла. Сад' самь се на ново опоравила, и одѣло є моє за тилый часакъ опетъ у свом' поредку было. Я самь здрава майко! реко я. Дай да идемо у сâлу. Я се морамъ са Сапиєхомъ да разговарамъ. Федоръ є отишю, нестало га є! — Она оде сама у сâлу, да се опрости, и о теби разбере. Онъ ни очему незна, и сумня само, да ни є отацъ мой за нашъ планъ познао, и тебе уватити дао. И моіой се майцы то исто могућно чинило. Мой є отацъ быо неколико дана пре твог' нестанка неспокоянъ, и заповедио є єдной собной послужавки, да на мене потайно пази, и сваку ноћь по єдна поуздана девойка да у моіой предньой соби стражари. А и наша е башћа у вече одъ неколико оружани люди чувана была. Ово є све майка моя

одъ мене претанти хтела само, да ме не обезпокоява; єръ є мыслила, ова предуготовленя, нешто врло ужасно у основу имаю. Но да су се заиста тебе тицала видити се може одтуда, што су одъ оног' вечера, одъ кад' є тебе нестало, престала.

Сад' самь се одважила и одо отцу, чим' се є изъ двора вратио, па реко му спокойно колико самь се уздржати могла: „Младый Князъ Долгорукій затворенъ є!“ (Мой ме отацъ оштро погледа, но ни є ме мого у преправности моіой претећи). Отацъ, вы незнате, шта бы я іошъ учинити могла, ако є онъ мене ради затворенъ. — „Тебе ради, Мариіо? Твоя страсть треба баръ да увиди важность . . ! Затворенъ є тай младый човекъ мыслимъ іошъ пре четрнайстъ дана. Єдва сад' дознадо, да л' є онъ твой приятель или другій одъ Долгорука'. Но будући си ты нѣгова Ходатайница: то сад' известно знамъ, кои є. Дакле, шта онъ оће? Па да га ослободимъ-“ —

Ништа више, но само да ме люби! „То бы чудесно было, кад' бы га Царица зато затворила. Јошъ на последку, бы ће она твоя саревньивица! Но ништа! разумећемо.“

Помоћникъ нѣговог' гуверниума дође. „Ево самь разумео и то данасъ, рече отацъ мой суморно, „да є младый Долгорукій затворенъ. Ты ми о томъ никаква рапорта донео ниси!“

Да, одговори офицыръ; рапортъ, мора већъ овде да є. Ваша свѣтлость морала га є превидити.

„Може быти! Тако ми приповеди, шта є онъ преступио? Говори се, о некой любовной повести...“

Ни є, рече офицыръ са пристойнимъ гласомъ; Царица се є разговарала с' Князомъ Лукићемъ Долгорукимъ о персійскомъ бою, и запыта за нѣговог' сына Федора, за ког' є мыслила, да є у войски. Отацъ слепне рамени, призна, да сынъ нѣговъ никако ни є хтѣо у Персию да иде, и потужи се, да тай младый човекъ у полю безпосленъ живи. Царица рече смешећи се: она є рада была да тай прекопция очино место заступи. Одма за тым' пошлѣ она свог' Ађутанта у Поцекъ гдѣ онъ, као што се говорило, боланъ лежи. Но у место нѣга, нађу нѣговог' послужителя, кои є роллу мнимог' болника играо, а Князъ є овде у Петрограду.

„Дакле ипакъ любовный догађай!,“ рече мой отацъ подсмеваюћи се, кое учини, да самь сва одъ срама поцрвенила.

Могуће! Но онъ ни є зато затворенъ. Послужитель, кои є роллу нѣгову играо, казао є гдѣ се онъ налази. Нађу га управ', кад' є одилазити хтео, и бацио є нека писма, коя є при себи имао у ватру. Я самь му пресуду прочитао, да ће до поправке нѣгове у Кронштоту затворенъ быти зато, што изяснѣну заповесть отца свога, да у войску иде испупити хтео ни є, па и зато, што є награду Царичину за свою хра-

брость презрео. Отацъ нѣговъ и Фелдмаршалъ Василиє были су онде, кад' самь пресуду прочи. тао. Младый Князъ у почетку є изванъ себе было; но кад' є познао, да є немилость Царичина узрокъ нѣговог' затвора, постао є опетъ ведріи. Онъ обгрли отца нѣговог' и стрица тако родостно, као да бы му они найвећу срећу предсказали. Мене є молио, кад' самь га спроводио, да Графа Сапиєху, с' коим' є у врло добром' снопенію было, о нѣговомъ затвору и узроку истог' известимъ. Но Графъ ни є у Петрограду.

„Тако?“ рече мой Отацъ: „Сад' можешъ ићи. Ако оћешъ можешъ се са Графомъ Сапиєхомъ разговарати; онъ є опетъ овде.“

Мой ме отацъ погледа подсмевателно. „Сад' почне о Царици да се разговара! Она зацело оће тог' младог' човека жертвомъ свое саревньивости и свога тиранства, да учини!“

Федоре! я самь се стидила, поцрвенила самь на ново, кад' самь билетъ одъ Сапиєхе добила, ком' є Фелдмаршалъ бльижа обстоятелства твог' затвора исто онако приповедао, као и Ађутантъ отца мога.

Мы *нешреба* дакле да бегамо! Можда є сад' Царица, нашъ анђео хранитель. Управ' оног' часа, кад' се є дѣло требало да изврши! Овдѣ гди самь се родила, треба и срећна да будемъ! — Ни си само ты Федоре затворенъ и я самь. Я самь слободна, но у моіой соби. О Федоре! кад' бы се съ тобомъ састати могла! —Казивали су ми, да є Управитель Кронштота врло любезанъ човекъ. Я се

познаемъ с' нѣговым' кћерма. Оне долазе по кад-кад' у Остермановъ домъ. О, како ћу срдечно я ове добре девойчице обгрлити! Њиіовъ отацъ нек' теби мою любовъ поврати. —

XVIII

Княгиня Менциковна

Софіи Ронкалесъ.

У Петрограду Априла 1727.

Срећанъ путъ, любезна Софиіо! — Са мномъ є све онако, као и пре. Чисто морамъ да мыслимъ, да є *срећа* мужа мога нерушима, и ако се потайно предчувствованѣ у мом' срцу све више противи. Нѣгови су неприятельи поверенѣ Царичино задобили. Онъ стаяше на точки да пропадне; да, и офицыръ, кой бы га затворио, већъ є опредѣленъ быо, и ноћь у коіой све да се сврши. Мой є мужъ то духовнику Брукенталу у мом' присутству триумфираюћи приповедао. О, да то ни є чинио! За мене ни є ноћь пролазна была; я самь све нѣне страхоте осећала. „Тако близу," рече онъ; „стояо самь до пропасти! Чудо ме є морало одржати!" Да, заиста чудо, любезна Ронкалесъ! Средствомъ Холштайнског' двора,

кои управ' никаква узрока имао ни є, мужъ є мой избављенъ. Онъ є доказао Г. одъ Башевића, да є нѣговъ планъ найбезбеднїи за Херцога. Башевићъ докаже Херцогу, а овай кральицы. Мой є мужъ све приповедао, шта є морао да чини, па да своє одржи. Ты знашъ, да онъ *радо* приповеда, како ће люде и догађае да преобрлати.

„Тако близу до пропасти!“ рече Брукенталъ. „Я мыслимъ, да лађаръ и у безбедномъ пристаништу не може триумфираюћи о избегшемъ срећно кораблѣкрушению да говори, а камо ли іошъ на бурноме мору. Да л' ће срећа тако єднако на твоіой страни да буде?

„Срећа?“ рече мужъ мой ругаюћи се. „Она све єднако о пропасти моіой ради. Я самь управляо лађу, коя ме є носила, снажномъ рукомъ мимо стена. А заръ то случай мора да буде и зове! што самь већъ толикимъ претећимъ буряма противстао? Я самь владао са людма и случаєвима: то є узрокъ.“

„Нек' и тако буде,“ рече Брукенталъ озбильно: „но — оћешъ ли ты то свагда моћи?“

„Управ' зато“ одговори Князъ сасвимъ бодро; „идемъ у пристаниште; управ' зато оћу сад' срећу мою на стени да оснуемъ. Мои душмани нек' за свагда надежду изгубе, да ће ме моћи да свале.“

Сад' искрено покаже свой планъ, кои є на несрећи моє добре Маріе основао. Ахъ! любезна Ронкалесъ! вѣроятно є, да ће Царица свезу младог' великог' Князa с' Маріомъ да одобри. Да ли

мужъ мой великом' Князу круну; то му ништа одбачено быти неће, што зактевао буде.

„О, каква є девойчица моя Мария! Тако плашљива и опетъ тако одважна!“ — „Мой отацъ,“ рече она сасвимъ кротко; „ни є нигда човека видио, кои є вышшу срећу познавао, до престола. Онъ ме ће да подигне, а тым' ће ми срећу мою да уништа. Да л' є жребиє моє, любезна майко; да я тако пасти морамъ; ако се неће анђео хранитель у мою любовъ да умеша: то ћу я отцу мом' почитанѣ човеку пристайно, да престанемъ оддавати. Онъ ће онда текъ видити, шта є любовъ кадра.“

Я добро знамъ, да страсть девоячка ни є непобедима, и кад' се узме пристойность у призрѣниє; то онда пресуда другіи люди ма и найтолиєг' срца млого принети може; но — често ми се види, као да сви люди коє любимъ држе се тврдоглаво своє пропасти. Я се боимъ да и благородна любовъ Марійна не буде исто тако ограничена, као што є и властолюб'є мога мужа.

Мария живи сад' усамлѣна у своіой соби. Одказуе свакой радости, неудара у клавиръ, не иде у стаклену башту цвећу, коє іой є опреће толику радость причинявало, облачи се сасвимъ просто, чисто бы казала, у жалбено одело. Нѣнъ є Федоръ затворенъ; како бы радость и уживати могла, кад' є онъ с' ньом' не дели! О, како бы є срећномъ мого отацъ да учини, кад' бы знао, шта значи срећанъ быти! —

XIX.

Марија, Софіи Ронкалесъ.

У Петрограду Априла 1727.

Љубезна Ронкалесъ! Федоръ є ипакъ по заповести отца мога затворенъ! Послужитель, кои є у Поцеку роллу болног' играо, подмићенъ є, и издао му све. Мой є отацъ знао, гдѣ се Федоръ налази: Царица є была само орудіе нѣгово. — Федора су сад' нагонили, да у Персию иде. Я самь сад' майки мојој признала, да смо заиста хтели да бегамо. Она є само узданула и ништа ми пребацивала ни є; одкуда видимъ, да бы насъ благословъ нѣнъ спроводио.

Одсудный часъ све єднако се приближуе. Душмани су отца мога оборени. Девиръ — о, стрепећи пишемъ ово име! — Толстой, и сви остали, пресуда имъ є, као што се говори изречена: они се у Сибирию шалю. Ахъ, бѣдни! по васданъ ји гледамъ, одъ ютра до мрака, па и ноћу обезпокояваю ме ужасным' снима! Можда и мой отацъ єднаке сне саня? та, бои ли се, да му се судба не отмасти? — Я бы волела да самь у крвавомъ бою побѣдитель, нег' у овакой дворской сплетки. Истина я незнамъ, гдѣ спасаванѣ налази воћа войске, одъ самртне вике умирући, коя му спаванѣ мора да узнемирава; а ка-

мо ли мой отацъ, кои є ладнокрвно найужаснию смртну пресуду изреко!

Планъ, при ком' ћу я главну роллу да играмъ, на точки є већъ да се оконча. И самый Холштайнскій дворъ га є одобрио, и сад' ће твою сироту Марию натеривати против' волѣ нѣне, да на престолъ седне. Шта више и Царица, коя є врло болна, говори се, да є у последнѣмъ Завѣштанию тако наредила. Мой отацъ узклицава, што му сад' све живо ласка. Народъ види се да отца мога заиста люби зато; єръ возлюблѣном' унуку Царевомъ круну на главу меће. Тринайстогодишньій Великій Князъ и шестнайстогодишња Мария? — Заръ могу и деца волю да имаю? И неће л' светлость круне младе люде обвеселити? Оба Царска двора и Великаши Царства говоре: *нек' шако буде!* А я ядна; моє срце пуно невинне любови мора имъ сад, очиномъ достоинству, и самой смрти на супротъ да стане! — Да, Ронкалесъ я морамъ! я оћу! Нек' мой отацъ искуси, шта човекъ може да учини, кои све на све полаже!

Још єднако изтежемъ руке између одважности и одважности. Мени є позната моя последня цѣль — и я ћу є достићи, єръ є я оћу да достигнемъ; но стаза, коя тамо води, и кою я непознаємъ, страши ме. То є! то є! Оно, можда ће још и болѣ быти, нег' што желимо; но од-

судный часъ све ближе долази. Єданъ путъ очекиваху смрть Царичину тако зацело, да є мой отацъ и остали великаши целу ноћь у предньой нѣной соби провести морао. Скупило се безбройно мложество народа предъ дворомъ, и У нукъ великог' Цара примао є іошъ напредъ доказательства о любови народа. Скуплѣна мложина повикала є на єданъ путъ узклицаваюћи име нѣгово. О, ако се ови узкличући гласови ушию Царичини дотакну; како ће іой мрзско онда дворяня соревнованѣ да постане; како ће іой несвестна власть нѣна да падне! Боже благій! велика госпожа, предъ кое су ногама милиони клечећи лежали, већъ є заборављена, пре нег' што є изданула. Дворяни већъ измышляваю, како ће се улагивати, како свог' наслѣдника, дете одъ тринайстъ година да обрлаћую.

Кад' се отацъ мой поврати — (умирућа се помоћу природе предигла) — мыслила самь, да ћу га разнѣженог' и жалостног' да видимъ, будући є судба ове велике госпоже и нѣгова собственна тако тесно скопчана была. Но не! чезненѣ за владомъ уништаваю природна чувства. Онъ є было само у напрегнутом' неспокойству због' тога, што є жельно очекивао, да му се планъ изврши. Мене є, любезна Ронкалесъ! жао Царице, око кое се самртног' кревета тако млоги люди вребаюћимъ погледма налазе, и текъ єданъ одъ тако млоги, ако плаче. Ахъ! одъ толике мложине, коима є добра чинила, и кои бы є сад' плачемъ ожалили, несме се ни єданъ кревету нѣном' да прибльжи. Она умире, као што є и

живила. О Софио! при *мом'* самртном' кревету, или мртвачком' сандуку, очи бы сузе проливале и срца бы препуцавала!

Не мысли! да я већъ очаявамъ. — Како да се изяснимъ! Я се поносно на провиђенѣ надамъ. Ты ми рече єданъ путъ: „требамо да се на провиђенѣ осланямо, па да се научимо подносити; но не свагда на помоћь нѣгову да рачунамо.“ А зашто не? Нек' оно по вѣчным' неменяюћым' законма поступа; нек' се судба умолити неда, оно баръ види мою любовъ, моє сузе іошъ напредъ, и нѣгови ће ме закони да усреће! *Несрешный,* одъ свию оставлѣный, ништа друго нема до поноса нѣгове невиности и помысао на любвепуног' судию. Да ме іошъ ова помысао не задржава; то бы я нестрпельиво, клупче пресекла, коє ме веже; тако... Не, я нисамь іошъ сасвимъ безъ надежде. Великомъ є Князу сад' текъ тринайстъ годнна. Нек' ме нѣму и намену проћи ће година', док' онъ самномъ предъ олтаръ ступи, и текъ онда ћу почети да очаявамъ о помоћи небаи гледа ћу одъ насилия себе да избавимъ. Другче самь спокойна; сасвимъ спокойна.

Твоє є писмо препуно бриге, любезна Ронкалесъ да л' ћешъ ме, — тебе само да умиримъ, сад' за такву, коя се премлого хвали, држати? Я завидимъ твом' пролећу; но никуд' одавде несмемъ; мой га се отацъ бои, ма да є и у Персіи, и сад' ме чува. Престрога єдна госпа, моя є надзирателька, неодмиче се одъ мене, прегледа и найманю артицу, кою бы я у руке узе-

ла. Неповерителност вређа, и кад' човекъ заслужи. — Скупо ме стаѥ, да ову Госпу любимъ, добра Софиіо! но я чинимъ, што могу, и покланямъ іой све што само зажели. Она мысли, да ѥ я тыме подмићуѥмъ. Ал' ни ѥ! я добро чинимъ, да бы мало по мало, наклоность према ньой имала. Здравствуй! —

XX.

Княгиня Менцыковлѣва Софіи Ронкалесъ.

У Пешпограду Мая 1727.

Царица ѥ мртва любезна Ронкалесъ! Петаръ ѥ Царъ; а мой ѥ мужъ врхъ чести и величине достиго. Ако задовольство, у ком' живи, ни ѥ скупо платио, и ако га на ново све скуплѣ неузплаћа; то му се я радуѥмъ. Одкако мысли, да ѥ безбедніи, млого ѥ човечніи и благодѣтелніи постао. Нигда іошъ тако видила га нисамь, као сад', да ѥ и отацъ и супругъ. Такође и народъ, коимъ влада, почео ѥ да люби; нѣговъ вечитый немиръ види се, да ѥ заменѣнъ веселомъ любкошћу. У нѣговим' наруч'яма, на нѣговомъ безбѣдномъ срцу заборавлямъ сад' и я на моя собствена неспокойства. Тако ѥ быо онъ наскоро међу нами врло весео. Мы смо сви весели были, осимъ Ма-

рие, коя є свагда спокойна, а добрый Духовникъ, све є еднако при свой срећи, приятеля свога, чело навлачио.

Мария певаше песму о срећи домаћой и задовольне тишине. То є повода дало разговору, при ком' є Княза нѣжно, нѣко до сад' са свимъ непознато поверенѣ нѣгове деце, коснуло. Онъ пригрли Марию срцу, а Александра мораде му на колену да седи. На еданъ путъ буде онъ светимъ чувствама природе надвладанъ. Онъ скочи и повиче духовнику, кои (као и свагда после смрти Царичине) суморно стаяше: „Брукенталу! іошъ нигда тако срећанъ био нисамъ, као данасъ.“

А шта вам' є на путу стаяло, одговори овай ладно, да одавно ни сте, и да одъ сад' за свагда бити неможете!

„Ты опетъ све едно те едно!... Сад' кад' самъ све желѣ мое постиго; сад', кад' починѣмъ да уживамъ, што самъ изпословао: сад' самъ, заръ здание мое среће да порушимъ? да...“ „да срећанъ будешъ! „пресече га Духовникъ, „еръ нигда опасние стояли насте, као управ' сад'.“ — Мужъ се мой осмену; духовникъ настави, кад' деца у другу собу одоше, мирно далѣ: „Менцикове! ты си стояо узъ мужа, кои те є уважавао, кои є твой Господаръ био, и кои те се бояо ни є; но ипакъ био си неколико пута бльизу пропасти. За тым' стояо си поредъ жене, коя ти є млого имала да благодари, као и ты ньой, коя є међу тым' твоя заповедница была, за кое є она добро знала: но у

те две године быо си ипакъ неколико пута врло бльизу пропасти. Сад' имашъ посла с' дететомъ, кое треба да ти є Господаръ, но съ коимъ ты треба да владашъ; с' честолюбивимъ дечкомъ, кои те мрзи, єръ те се бои; кои ће сваком' ласкателю уво свое да поклони, єръ люде іошъ непознае;—и, кажи: да л' є и єданъ одъ свию они великаша, кои младог' Цара обколяваю, твой приятель? — Мужъ се мой осмеиваще.— „Тако ми Бога!“ повикне духовникъ не стрпельиво: „Земля се подъ тобомъ гипка; — и ты се іошъ осмеуєшъ?“

„Ты право имашъ,“ рече мужъ мой єднако смешећи се. „Но томе ћу я наћи лека.“ Онъ зазвони, даде заповесть, да се наше стражнѣ собе у добро станѣ поставе; и сутра данъ досели се Царъ са целимъ Дворомъ своимъ у нашу Палату. О Ронкалесъ! мой є мужъ истина подъ тым' извѣтомъ ово учинио, као да Холштайнскій дворъ іошъ у Царской Палати обытава; неће ли онъ овимъ коракомъ брой свои' непријателя' да умножи?

Ахъ Софіо! колико узрока имамъ да самъ неспокойна и брижна! — Истомъ што є Царица умрла, скупе се великаши у Државной сâли, гдѣ се Тестаментъ Царичинъ отвори, у ком' се и самый бракъ младог' Цара с' Маріомъ одобрава. Великій Князъ буде Царемъ проглашенъ; но Холштайнскій Дворъ опази одма, да мой мужъ не мысли о нѣму найболѣ. Высокій Совѣтъ, кой є Царица за управлянѣ с' Државомъ поставила, скупио се само єданъ путъ, да Цара призна,

одъ то доба одправля мужъ мой сва дѣла правления. Онъ є свою противпартаю са свимъ упропастио. О Софио! како ми є было, кад' самь у єдномъ Указу царскомь зета мужа мога, Графа Девира, и све друге нѣгове непријателѣ, свию њиови' добара' лишене, у Сибирию прогнане, и проглашене, читала! Мы се, я и деца моя, бацимо Князу, предъ ноге, и молили смо се за милость овы' бѣдника'. Онъ нам' заповеди да устанемо, и рече строго: „Вы незнате зашто молите!“ Пресуда нѣговог' зета особыто є строга, и ни є нинайманѣ изменѣна, премда смо мы више нег' єданъ путъ с' топлим' сузама се за нѣга молиле. Мария — я незнамъ любезна Ронкалесъ каква ће девойка сад' то да буде! Кад' наше молбе непомогоше, рече она одважно: Кривица овы несрећника ни є нипита друго осимъ то, што су ваши непријатељи были. Кривицу казни законъ; а надъ непријатељима требамо се само великодушиємъ да светимо.

„Е па!“ настави Князъ: „Кривицу казни законъ. Заръ ты Указъ Царскій ниси читала?“

„О, отче мой!“ рече Мария озбильно, „Васъ бы само єдне речи стало, и Указъ бы, помилованѣ нашег' Тётка и свию ваши' непријателя получио.

Онъ помилує нѣне, добродѣтелнимъ незадовольствомъ, гореће образе, и рече смешећи се: „Ты треба іошъ да учишъ, да у свету сасвимъ є другчиє, него л' у оным' твоим' снима твог' у ображеня!“

„То нек' буде," повиче она незадовольно, презирући красоту сâле — „то нек' буде жребие мое, да животъ проводимъ у сиромашной колеби, гдѣ ће баръ одъ мене да зависи праведна да будемъ!... Отче! ваша є сестра молећи обвила се око ногу ваши, и мораде неутѣшена одъ васъ да оде. Не! „— она се окрене с' некомъ напрасношћу к' нѣговой сестри и брату": — не! неутѣшени нећете одъ мене вы да одилазите, и ако да бы ме за найтежу жертву молили! — Она оде изъ собе, и отацъ за ньомъ мрачно погледа. Я самь мыслила, да ће га разлютити. Но не! нѣгове су мысли сасвимъ нешто друго предузеле. „Лицомерна!" рече онъ смешећи се. „Неговори ли, као да є већъ Царица свога отца?... Невидишъ ли, да она већъ чувствуе важность престола?"

Шта мыслишъ, Ронкалесъ? Да л' є Князъ Маріине мысли управо разтолковао? Ово спокойство, ова мужественность према свом' отцу, ком' бы она одъ преће єдва у очи погледала; одъ куд' бы то другче долазило, но одъ сазнаня, да ће супруга нѣговог' господара да буде.

Тако што могућно є, но то є тавно. Она се сад' независима одъ свог' отца осећа. Наравно, ако опетъ размыслимъ, како одважно, с' каквомъ безпритворномъ любов'ю прилеплѣна є узъ благородног' оног' младића, кои се сад' у Персіи налази, и кои можда животъ свой тамо окончава; како іой се око светли, кад' о нѣму говори: тако.... Да л' себе сама вара? или можда спокойство нѣно одъ нечег' выпег' произлази, него л' одъ изгледа

на круну? Кад' се што почне да ласка, она прима са свима знацыма страхопочитаня, као да бы за Престолъ *рођена* была.

Ронкалесъ! ако се све прêтеће непогоде, кое се надъ нама вию мирно размину и напоследку нам' опетъ ведро небо засия, ако се Маріина и Федорова любовъ угаси; — смемъ ли ти безъ да се заруменимъ казати, да ће то за мое материнѣ срце не мала радость да буде, кад' будемъ на глави Маріиной круну угледала? Царъ є любведостоянъ дечко, у ког' се очима осимъ умилне и веселе младости, величество высоког' и даровитог' духа види. Такође види се — што я с' веселимъ срцемъ опажамъ — да мог' мужа лично люби.

XXI.

Федоръ Сапиехи.

У Петрограду 6, Юнія 1727.

Ты вальда мыслишъ да самъ я у Персіи, добрый Сапиеха. Но не, ево ме овде, и то с' постояномъ одважношћу супротъ строге заповести свесилног' Менцикова, явно се показуемъ. Чудишъ се? Како се можешъ ма чему у овом' непостояном' свету да чудишъ; кад' се на границы Царства предомыслимъ, да є у Петрограду ладние, него л' у Персіи а у мом' пламтећемъ, одъ бе-

снила срцу. Гледай само, я као будала, яшемъ и тумарамъ по дальном' свету, санямъ, да круна толико неважи колико само єданъ венацъ изъ руке любови пруженый. Но у Азову стигне ме совѣтскій скоротеча, кои ми да, да читамъ Царскій Указъ, кои вѣроятно маленкость садржава, и ком' сам' се можда само я у целом' Царству чудио: *да є Мария Менцыкова младога Цара заручница.* — Я самъ побледио и укочио се; єръ самъ саняо негда, да бы Мария любезна неког' другог' была. Кад' самъ се мало повратио, кажемъ скоротечи да овай садржай Указа, чини ми се, неће истинитъ да буде. Онда ми приповеди овай човекъ, да та, тако чудесно лепа Принцеза, зна врло добро круну одъ цветнога венца да разликує, и да она одъ оног' доба, одъ кад' є своє высоко опредѣленѣ дознала, милость за милошћу чини. Кад' ми є далѣ приповедио, да ће Юния торжественно обученѣ да буде, и да ће овомъ приликомъ млога изредна дворска торжества да даю: то се онда одважимъ, те моє люде у Азову оставимъ, и поитимъ у Петроградъ, да се лепой и мудрой заручницы поклонимъ. Тек' што овде дођемъ, одма дознамъ, да ће 8ога Юния — дакле прексутра — торжественно обученѣ да буде, и да Царъ с' Мариомъ Менциковомъ подъ єднимъ кровомъ живи. Я ћу се у Ново-Преображенску *) да преселимъ. Ово но-

*) Тако є островъ, по негдашной Царской палати названъ. Младый є царъ хтео тыме Менцикова да почествує.

во име носи сад' Царскій островъ, на ком' сад' Князъ живи, место свог' старог'. Но, кад' могу острови своя имена да губе, зашто не люди своју вѣрность! — Напоследку дођо до высоки' вратница' горде палате, гдѣ у гледимъ лепу заручницу. Јошъ све єднако двоумило є вѣрно срце моє. То ниє Мария помыслио самь; како бы то могуће было! Но ево сад' поће оно невѣрно суштество, са сяйним' очима и поноснимъ погледомъ. Руменъ на красним' нѣним' образима, показивала є радость нѣног' срца, срећу садашнѣг' живота нѣног'. — Смешећи подскакивала є изъ вратница у лађицу; смешећи пловила є преко таласи, кои су постоянїи были одъ нѣ.

Я стая ту, у неизказаной жалости. О! она є была, а не аветъ, кою бы ми сад' нечастивый духъ некій или моє дивлѣ уображенѣ предъ очи ставило. Нѣно обаятелно осмеиванѣ, нѣнъ гласъ ништа се изменуло ни є до само, *нѣно преваре шуно срце.*

Кад' већъ у собу мою опетъ дођемъ, станемъ да размышлявамъ, и падне ми на умъ, да є све то само обсена быти морала, или, можда самь с' ума сишо. Дакле молимъ те Сапиєха, пиши ми сасвимъ у кратко: *да л' є Мария заручница Царева, или ниє? Ако є.* — онда ћу се одма повратити у Азовъ, воєваћу против' невѣрног' Афгана Ешрефа, кои є за любовъ круне, свог' господара убио. Но — ако нам' некій део нѣгове плаячке да; то ћемо га на миру да остави-

мо; — Єръ шта се не чини за любовъ круне! — Дакле кратакъ и скорый одговоръ.

Одговоръ.

У Петрограду 5огъ. Юния 1727.

Мария є изяснѣна заручница Царева. Вечерасъ ћу се с' тобомъ да разговарамъ. Молимъ те буди дотле спокоянъ. Невѣрница ни є вредна твоє туге, коя ти срце мучи. Јошъ єданъ путъ: *буди спокоянъ*! Будалаштине, ко коима насъ жалость сврху прелестне любови гоне, найвећи су триумфи за невѣрницу, коя насъ прелештава. Нигда не треба Мария да дозна, да си ты овде быо нѣ ради; ова вѣсть была бы за ню, ако се на женским' срцама неварамъ, одъ веће цене, него л' круна, за кою те є она пожертвовала. Само се претрпи! Ты ћешъ одъ мене разумети, како те є изневѣрила девойка, кою ты тако жестоко и срдечно любишъ.

XXII.

Мария Менциковлѣва Софіи Ронкалесъ.

У Петрограду Юния 1727.

Софиіо! мой є Федоръ овде быо! я самь га видила! оног' несрећног' дана, кад' самь Цару обручена была! О, заръ є мого и онъ моє меко угнѣтено срце, тако свирѣпо да рани? — Кад' су ме облачили и улицкавали, ронила є майка моя сузе — радости, чиними се. Сад' ме є хтео и мой отацъ да види, пре нег' што Цару оде. Онъ ме уведе у споредну собу, да ми нека правила обхођеня даде. То є управ' было, што самь желила. — Кад' ме є с' отеческомъ радошћу погледао, полюбимъ га у руку и сузама оросимъ. Онда у дубокой жалости рекнемъ: *Вы сте ме опредѣлили за супругу Цареву. Јошъ єданъ путъ отче мой заклинѣмъ васъ! недоводите ме у опасно положенѣ, да свим' надеждама срећна да будемъ, одказати морамъ. Вы знате, да княза Долгоруког' любимъ. Я опредѣлително знамъ, да Царъ ни найманѣ наклоности к' мени нема. Мы обоє, я и онъ, єдно се друго ме завѣравамо, єръ морамо.* Но — нигда добити неће онъ руку мою: то вам' изяснявамъ озбильно и торжественно. Не рачунайте на то, да

ћу се по другій путъ натерати дати!... Само речь єдну отче мой и я самь болестна, свеза ће се покварити, и ваша є кћи срећна. Мой се отацъ збуни; но и пакъ после неколико тренутака рече постояно: *немогућно є Маріо*! я самь све на то положио, да найвышу желю мога живота достигнемъ. Ты морашъ Маріо!“

Сад', отче мой! како му драго — я самь одсад' невина....

Онъ ми обувати руку и упыта ме неспокойно: „Шта ты мыслишъ Маріо? шта ћешъ да радишъ?“

Све, што годъ вы оћете, отче мой, само Цару руку мою предъ олтаромъ немогу да дамъ.

„Зато има времена, іошъ три године, Маріо! Дакле, обреци ми; дотле...“

Све ћу чинити, што вы заповедате. Но одъ оног' доба, отче мой, престаћу слушати.

„Та имамо времена, да се промыслимо“, рече онъ сад' родостно. „Чини само донде што я желимъ, и зашто те молимъ.“

Шта самь іошъ казати хтела, любезна Ронкалесъ. Да, я самь видила, да ме є само хтео да задржи. —

Ужасни обреди были су ми, ньиномъ надувеномъ, разкошномъ красотомъ, кои царствоваху, іошъ мучителніи. Чинило ми се понегда, као да стои усредъ блѣштећи створеня подсмеваюћа се аветъ, коя ми прети, или, као да чуємъ, у развалююћемъ топоту невидимо, ужасно суштество, коє се к' мени, да ме умори, приближує. Стра̂ се

мой іошъ приумложи, кад' помыслимъ, да самь сама свему узрокъ; єръ — ко бы ме нагонити мого, да у са̂лу уђемъ?

Ужасни обредъ се већъ єданъ путъ сврши и я морадо сад' здравице двора примати. Єднообразность кланяня овы учини на скоро, да се замыслимъ, но на єданъ путъ зачу' мени добропознатый гласъ. То є Федоръ быо, кои ми тиіо, ал' ипакъ одсечнимъ звукомъ пришапта: *Невѣрницо! шако ли испуняваш заклетву!* Я се збунимъ одъ стра̂ и паднемъ у руке моіи родителя, кои одма дотрче. — Кад' очи отворимъ, нађемъ се у споредной соби, окружена моіомъ майкомъ и Царскомъ породицомъ. Майка ми моя пришапта, да правый узрокъ моє несвестице нико недокучує. На скоро дође и мой отацъ, на ког' челу читала самь пораженѣ и гнѣвъ, кои є залуд' тражио, да сакриє. Торжество є рано свршено было. Мой се отацъ претварао, као да му познатъ ни є узрокъ моє несвестице. Онъ ни речи прословио ниє о Федору, и шта више миловао ме є; но очи су му пламтиле и чело му се є навлачило. То є траяло, док' му официръ нѣговог' Полка у споредной соби рапортъ не даде. Сад' чу', гдѣ радостно рече: *„добро! врло добро! Да ћутишъ, ако ти є животъ миіо!“*

Ове речи и радость отца мога падну ми у очи. Будући да официръ у са̂ли чекати мораде, єръ се іошъ заповестіи за нѣга израђиваху, и будући, да самь управъ сама оставлѣна была: то пустимъ се с' ньимъ у разговоръ, и запытамъ га

на єданъ путъ са свимъ ненадно: є л' да вам' тешко было ни є младог' Долгоруког' да затворите?

„Дакле вы знате? — упыта ме онъ запрепаштенъ. Е! вы видите, наставимъ я ладно, а шта я незнамъ! — куд' ће одведенъ быти? у Кронштотъ?

Јошъ упропашћенїи одговори онъ: „не у Шлисселбургъ. Но, Ваше Высочество.., Князъ ми є заповедио ...“

.... да ћутате; а я вам' заповедамъ, да говорите. Кад' полазите? Пре нег' што пођете, очекива ћу васъ у башти у зеленом' Павиту. Имамъ нешто да Вам' кажемъ. До єданъ, найдуже до два часа. Я се на васъ осланямъ. — Онъ се поклони. Сад' поитамъ у мою собу, напишемъ мом' возлюблћном' Федору писмо, и одемъ затым' продрзльиво, и безъ да самъ на што пазила, у башту подъ Павитъ. Офицыръ ме є већъ изчекивао. Вы испуняватe заповестъ мог' отца и уваћеног' спроводите у Шлисселбургъ. Но я вам' вашег' Государя Цара, будућа супруга, заповедамъ вашемъ заробљенику ово писмо да предате, и одговоръ на то, да донесете. — Онъ се ни є мого да одважи. „Мени є строго забранћно,“ почне „и какво...“

Мени да се повинуєте, пресеко га я. Я вам' заповедамъ, и даємъ мою речь на то, да нигда одъ та два писма, коя вы треба да предате, говора быти неће. Но, ако се узпротивите и мою заповестъ не испуните, то... — Я мыслимъ, да узалуд' не заповедамъ.

„Смемъ ли Князу казати, шта ми вы заповедате?“

Како одговоръ на писмо ово добиемъ, можете, што за саветно нађете, чинити.

„Ваше высочество зна, како є строгъ вашъ отацъ . . .“

Вы ћете предати ово писмо, и донећете ми три врсте одговора. Да ће князъ Долгорукій прећутати, као и я, на то вам' даемъ мою честну речь. — Онъ се никако ни є мого да одважи. — Ни самь се надала, зацело, реко я сад' приятельски, да ћу данасъ непослушана быти.

Сад' ме у руку полюби и рече: „Писмо ће се ово предати и вы ћете одговоръ добыти.“

Я одо крозъ стражнѣ редове дрва, а онъ крозъ споредну башту. Нико насъ спазио ни є. Я самь одма была кодъ моє уйне, и остала самь дотле кодъ нѣ у друштву, докле самь годъ могла да издржимъ. Обрученѣ и стра' ме є напао. Сутра данъ добиемъ одъ Федора писмо, и одма самь спокойна была.

XXIII.

Федоръ Сапиехи.

*VI*ог *Юния 1727.*

Я самь є іошъ єданъ путъ видио Сапиєха! Ни є ми могуће было да моє обећанѣ испунимъ. Она є стояла с' Царемъ подъ небомъ (балдахиномъ). Она є гледала у землю, и цело тѣло видило се є, као укочено. Само кадшто бы подизала веліке, лепе очи к' небу, и бледоцрвене, красне устне нѣне отворала бы, да уздисай изъ угнѣтены' прсию изпусти. Не, Сапиєха! она ни є невѣрна; Свирѣпый є отацъ ню нагонио. Тако снуждена не бы ни єдна стояла коіой бы круна све было, и коіой се у исто време пола света предъ ноге меће. Она є клекнула предъ Херцогиньомъ одъ Холштайна кад' є ова ню хтела да загрли.

Я самь предъ ню изнишо, кад' є на мене редъ дошо; она ме є познала, и ако є тако яко замышлѣна была; и онда іой препукне срце подъ тежиномъ нѣног' новог' достоинства. Она падне у несвесть. Самртно бледа боя нѣног', лица, укоченость и угасимость нѣны очию — не, она ни є не вѣрна! она ме іошъ люби!

Я поитамъ, као уништанъ изъ сâле, у коіой самь, моіомъ свирѣпомъ себичношћу стрâ проузроковао и овог' тренутка оставлямъ Петроградъ. Здравствуй Сапиєха! На скоро ћешъ о мени чу-

ти. Одо у Персию. Шта имамъ іошъ више да изгубимъ, *кад' самь ню изгубио*? И тако здравствуй! можда за свагда.

Обиталиште є моє обколѣно; оће да ме затворе. Мой Послужитель нек' ....

XXIV.

Мария Федору.

*Увече VI*ога *Юния 1727.*

Федоре! Заръ тако ты мыслишъ о моіой любови, о моіой вѣрности! Како! Ты ме опоминѣшъ на моє заклетве? Заръ єдотле дошло? Федоре, кад' си предъ мене пао и небомъ се клео, да нећешъ ничиємъ говору, ничиіой приповедки, да ни самой майки моіой, па ни самой Ронкалесъ да вѣруєшъ, ако бы ти ови говорили, да самь ти невѣрна. — Заръ су клетве твоє быле онда само у ветаръ изговорене? Федоре! я самь ти вѣрна; но я идемъ трпельиво, куда ме воде, док' годъ и найманю искру надежде видимъ. Шта самь я учинила? те си ме невѣрномъ назвати мого! Да л' самь стаяла са каквимъ човекомъ предъ, засвагда свезуюћимъ Олтаромъ? Єси л' чуо да самь казала, я любимъ другог', до Федора? — Као што є тебе мало часъ тавница и стража мене ради об-

колила, тако є мене, тебе ради данасъ престола небо и блѣштеħій дворъ обколио.

Федоре, кад' су те уватили, была самь спокойна. И я самь с' тобомъ у тавницы была; собу самь мою себи представила, као тавницу, моє капке на прозорма као гвоздене решетке, ройте моіи чаршава, као висеħе ланце. Или мыслишъ ли, да окови, кои су ми с' прстеномъ наметути да ме, веселе што се сяю? За тако малену небы требало, да твою Марию држишъ! Мужественность ми є моя путь отворила, да ти могу да пишемъ, и одговоре добиямъ.

Буди спокоянъ Федоре! я самь — я остаємъ твоя за свагда! Нигда неħе моħи ништа срце моє одъ твог' да одвои, никакавъ затворъ, никакво разлученѣ, никаква Црква. Јошъ има надеждежде. Башъ да и она сасвимъ изчезне: онда ħемо сєдинѣни у другіи светъ полазити, гди ħе *вѣрностш до смрши* рай нам' набавити.

При овимъ узхитителнимъ помыслима было бы ми тешко, животъ іошъ уздисаня достойный наħи, кад' не бы надежду имала, да ħу іошъ овде с' тобомъ сєдинѣна быти. Но — заръ вечъ *ни самь*? Ма да што мой отацъ чини, може л' насъ разставити? Може л' онъ духу мом' да забрани, тебе сваког' часа на сваком' месту да видимъ? Ништа ме разставити не може одъ тебе, и кад' бы насъ читава часть света разставляла.

Федоре, несумняй! Я нигда о твоіой вѣрности сумняла нисамь; зато самь спокойна, и надъ свакомъ судбомъ узвышена.

Одговоръ.

О божаєма Маріо! ты си ме спасла. Очаятелно стаяо самь већъ с' леденимъ срцемъ на краичку презрителног' живота. Я самь те изгубио быо; зашто више да живимъ! Онда ми даде Аћутантъ — о, я ћу га свагда зато да любимъ! — Онда ми даде твоє писмо, и моя укочена жалость разлиє се у благе сузе.

Да, Маріо, я самь се живота већъ опростити хтео. Но ты си ми се прибльижила, као любкій као добрый мой анђео; твоя благодѣтелна рука дотакла се є мог'ока, и земля ми сад' на ново постаде, храмъ любови.

Како ћу ти да благодаримъ, избавителько моя! Я самь спокоянъ; несумнямъ више. Да, ты си већа одъ мене. Кои бы смртный мого игда твою любовъ да заслужи! Здравствуй. Я бы спокоянъ быо, ма да ме и на крвопроливаємо губилиште воде. Моя бы последня речь была: *Маріо*! и накаква жалба нетреба оног' мужа да обезчести, ког' є любовъ твоя найсрећнїимъ на свету учинила. Официръ хити. Здравствуй!

XXV.

Княгиня Менцикова Софіи Ронкалесъ.

У Пешрограду Юния 1727.

Кад' ћешъ опетъ доћи к' нами, любезна Софиіо? Твоя блага душа жестину є Княза тако често ублажавала; она бы и сад' то исто могла. — Помысао она, да ће Марию круна да развесели, преускорена є была. Но шта жели она, кад' круну неће? Я не могу да постигнемъ ту девойку.

Долгорукій изпашта сад' за нѣгову продрзльивость, што є безъ допуштеня у Петроградъ дошо, па и у саму палату продрео, у граду. Мария то зна, и спокойна є. Отацъ зактева да она гледи наклоность Цара да задобие; но она га предусрета с'найдубльимъ стра'опочитанѣмъ, ладно, озбильно, сасвимъ безъ милина, у чему є иначе она врло умешна. Она се изяснява да є Царъ врло любведостоякъ; па опетъ неће да употреби сваку прилику да му се прибльижи, а толике іой се подаю. Исто тако ладно, тако озбильно, тако стра'опочитателно обходи се и са принцезомъ Елисаветомъ, коя є врло често у друштву Царевомъ. Рѣши ми ову загонетку любезна Ронкалесъ, ако можешъ.

Да, я починѣмъ спокойство да уживамъ, и нестрепимъ више одъ величине мога мужа; єръ

се види, да му є Царъ лично одданъ. И сами Долгоруки, како царскій Управитель Алексій, тако и сынъ нѣговъ Иванъ царевъ любимацъ, кои обоица у нашой палати живе; слѣдователно предъ очима мужа мога, виде се, да бы ради были с' ньиме у миру да су. Да бы што чешће око Цара, одъ наши се ко находио, и тым' благоволенѣ нѣгово задобыли, постао є сынъ мой врховнимъ собникомъ, и све ће добро да буде. Царъ є отворенъ и дружелюбивъ. Духовнику Брукенталу недопада се само зато, што онъ, како се разговоръ о држављим' дѣлма почне, на єданъ путъ уђути, ладанъ и озбилянъ постає, безъ да зато є непазливъ. И самъ начинъ, с' коимъ онъ мужу мом' доказателства нѣгове милости дає, показує ясно, да му э лично наклонѣнъ. Пре неког' времена ушо є у велику сâлу, гдѣ га є дворъ већъ изчекивао с' озбильнимъ погледомъ рече и мом' мужу: *„Оћу єдног' Фелдмаршала манѣ да имамъ!“* Мой мужъ побледи. Но ипакъ ступи Царъ приятильски к' нѣму, даде му патентъ и рече: *„поставлямъ ше Генералисимомъ васцеле еойске.“* — Нико о том' ништа знао ни є. Царъ є Патентъ башъ онда сачинити дао у нѣговомъ присутству.

Мой мужъ рече оно вече: „сад' є моћь моя одъ *прилике неприкосновена!*“

„Док' є годъ царъ твой приятель!“ настави Брукенталъ, овай злый пророкъ.

Мой се мужъ разсрди на овог' злослутног' калуђера, и рече: *„будало!“*

Брукенталъ продужи ладно: „Ты си при прим' Царевим' рѣчма побледио. А зашто си, кад' я сасвимъ право немамъ? Царъ те є видио, да бледишъ; и — што сте сви вы превидили, видио самь я — и задовольство сврхъ тога у очима нѣговим', было є примѣтно. Онъ се є радовао, да Генерал-Викаріє царства, свесилный Князъ Менциковъ, предъ ньимъ дркће. Я се боимъ Менцикове да ты предъ ньимъ више пута неуздркћешъ. Немой се ни найманѣ на нѣгова благоволителна указиваня да надашъ; она ни су доказателство! онъ стрепећи и неуздржателно чезне, да самъ влада. Не могу се довольно да начудимъ, да мужъ такавъ као што си ты примѣтио ниє, *зашто* ти онъ таква, велика доказателства нѣговог' благоволеня дає! Вы сте єдиный, на ком' онъ свою силу може да покаже; єръ безъ вашег' дозволеня не сме онъ другог' подићи. И самъ Иванъ Долгорукій, ког люби, остао є собникъ млађи. Зашто? єръ бы га ты подиго, а не онъ. — Тебе подиже, єръ онъ то чини, а не ты. Менцикове! као Царъ єдномъ кад' примѣти, да те може, да збаци, да што пре мужъ постане... Заръ ниє цео Дворъ видио, да є царъ данасъ гордіи и веселіи было, нег' игда? А зашто?.... Ты ћутишъ? Я ћу ти казати. Онъ є было, єръ є мыслио: Менциковъ стрепи пред-амномъ я могу да самь на скоро мой собственый Господаръ!“

Све ово, любезна Ронкалесъ, врло є уму сходно, и с' истиномъ се слаже; при чему є мужъ мой неколико тренутака узнемиренъ было,

премда онъ иначе при свакой новой срећи све безбедніи быва. Тако оћу да се изразимъ; другій кажу можда: *гордіи, надувеніи.* Брукенталъ, о ког' є любови мой мужъ осведоченъ и кои му зато казати сме, што оће, іошъ и грће га называ. Твоя Палата, рече онъ, назива се по Царевой заповести, *Царска Палаша.* Што си ты ово доказателство нћгове милости узео, негда ће ти се за надмнћность да пребаци. Што твой Полкъ овде на острову при теби стои, Царево є благоволенћ; но негда ће ти се као преступленћ да пребаци. Царъ нек' те само єданъ путъ кисело погледи, одма ће се нћму све што си преступио, и оно нздайство, коє бы текъ учинити хтео, єдно за другимъ приброяти.

„Єси ли се помамио Брукенталу? Каква преступленя? Издайства! — Изясни се“

Што си твою Палату Царскомъ назвао; твой теби вћрно одданый полкъ Ингерманландъ овамо преместио, Генералисимомъ постао, великій Совћтъ укинуо; заръ то ни су очевидна доказателства издайства? Заръ су она гора была, за коя си Девира и нћгову партаю оборио? — *Іошъ су већа!* Заръ ти ни є *** Дворъ Княжество Козелъ у Шлезіи поклонио? И ком' се другом' осимъ издаици одъ страног' Двора такавъ поклонъ чини?

Мужъ мой ни найманћ не пази на ова опоминяня. У свима Државным' дћлма поступа с' великашима, као са своима подданицыма, и шта више са строгошћу, ако се усуде, другог' мнћ, ния да су, него оног', ког' є онъ. И самъ улиц-

каный Острманъ скоро се тако увређенъ нашо, да одъ тог' доба више у нашъ домъ недолази.

Што ми найвише бриге задає то є, што се Холщтайнскій и Царскій дворъ тако презире. Но сврху овог' осмеује се Брукенталъ, као сврху неке маленкости. Не, любезна Ронкалесъ, я ни самь за дворъ рођена, срце ме мое привлачи к' сваком несрећномъ, и я бы радо сваком' падшем' помогла, На мою молбу, на Маріину заповесть са Графомъ Девиромъ у Сибиріи добро се поступа, колико є више могуће. Тамошньій Гувернаторъ добаръ є човекъ. О! требало бы ово место само каквомъ човеку меког' срца дати! —

XXVIII.

Мария Софіи Ронкалесъ

У Петрограду, Августа 1727.

Федоръ є изъ Шлисселбурга у другу тврдиню премештенъ. Да л' отацъ мой дознає, да самь му писала? или да л' онъ мысли да ми є Федоръ у Шлисселбургу набльизу? Любезна Ронкалесъ, кад' бы я могла баръ том' благородном' младићу само да кажемъ да ће се наша мученя скоро да окончаю! Да Софіо! Царъ ме сматра на некій начинъ душманскомъ ладноћомъ, кад' му се годъ прибльижимъ. Ово ни є равнодушность,

већъ негодованѣ, што му ме намећу. О, да о-тацъ мой невиди, како се темель нѣгове величине гипка! онъ и оно не види, што я видимъ, премда се очи моѥ тако чиме нису упражнявале: да ѥ Царево срце одъ нѣга и одъ насъ свию окренуто!

Само то треба да видишъ, любезна Ронкалесъ, како се Алексій Долгорукій, кад' га сретнемъ, пред-а-мномъ смешећи се готово до землѣ кланя! Како страхопочитателно у дальини стои, равно робу, и како се после са обореним' очима — готово да кажемъ ругаюћи се! — замномъ осмешкуѥ! А сынъ нѣговъ Иванъ овай улицканый, вечно смешећій се младићъ кои нигда, изгледъ не меня, и кой кад' се пыта: шта ради, или гдѣ ѥ Царъ? спокойно увѣрава, да га никако и невиђа, изузимаюћи, кад' му звание нѣгово изискуѥ! Овай младый човекъ задобио ѥ срце Царево; но то онъ крие, као какву опасну тайну. Онъ задобия любовъ доброг' Цара са свачимъ, чим' се любовъ задобити може: са прилѣжномъ услугомъ, ласкателствама, коя, као истина звоне, а особито нѣжнимъ саучастиемъ. Монархъ оће као човекъ, да ѥ люблѣнъ; онъ нигда зато, што круну носи незаборавля, да срце има; и овай младый Долгорукій види се да га люби, безъ да се за нѣгову круну брине.

Но да видишъ само Принцезу Елисавету и Цареву сестру Наталию; одпреће су ме примале весело и любвепуно; сад' ме примаю ладно и обычно. Сад' ѥ другче постало, любезна Ронка-

лесъ! Заиста надъ нами се вие несрећа. Царъ слѣдује вольи отца мога безъ противреч'я. Но види ми се као да ће да покуша своје силе, као младый орлићъ, *кои* на своіой стѣни крила лепрша и текъ одъ стѣне до стѣне прелеће, док' се єданъ путъ у воздухъ не подигне, да се на свой грабежъ устреми. Онъ се већъ усуђује помало волянъ да се показује. Тако є н. пр. породицу Лапухина натрагъ позвао. Кад' є отацъ мой томе противанъ био, Царъ поцрвени, и рекне озбильно; *я шако оћу.*

Онъ жели у Москву да путује и тамо да се крунише; но види се да мой отацъ узроке неке има, да с' крунисанѣмъ тако не нагли. Ништа тако яко не жели Царъ као то; но ипакъ не каже *оћу*. Ако то ясно ни є любезна Ронкалесъ.....!

Иванъ у єдной соби са Царемъ спава. Лапухини, Долгоруки, као и Галицинъ, ког' Царъ врло одликује, сви су у послу. Мой се отацъ сврху тога осмеује, и каже само: *„они се не могу усудити, мене да се косну; єръ самь я за њи врло силанъ!“*

Холштайнскій є дворъ одпутовао. Я се уздржати могла нисамь, да се гласно незаплачемъ, кад' самь яко увређену госпожу, великог' Цара сестру, одпустку узевшу видила, како є ладно поглѣдаю.

Царъ задобия любовъ народа све више. При последнѣмъ ономъ ужасномъ пожару — О Софиіо! высоки пламени одъ дугачки' магацына

одъ тридесетъ и две лађе пламени, кои су се као горећe море преко наше палате валяли, мркоцрвена светлость на Неви, црвеный пламенъ на озраку, жеравица на обреж'ю, и међутым' лагано єдностранo лупанѣ звона', грмлявина топова', яукъ людіи! о, нигда заборавити не могу! — Царъ се превезе на єдньой шалупи преко, издаде заповести, дарива дѣятелне, а леньштине казнити даде. Овде се првый путъ, као Царъ показа, и гди се годъ показа, дочекивао га є народъ с' узкликомъ. Неуморимо радио є, док' годъ опасность пропла ни є. И кад' се прашиномъ покривенъ поврати, одъ ревности заръ и напрезаня суморнимъ лицемъ, илядама спровођенъ, кои га благосиляху: онда ми се учини, као да на єданъ путъ мужъ постаде. Онъ ступи гордо међу великаше, издаде заповести, и рече скоро страховитимъ гласомъ мом' отцу: *Ты ћешъ овде быши, да се заповести мое извршую, и шо шако, као шшо самь ій я издао*! Онъ поздрави народъ на обадве стране с' младостномъ приятношћу. Сестра нѣгова, коя му на сусретъ дође, упыта га: колика є штета учинѣна? Више миллиона! одговори неко. „*Ко ће сад' о новчаной шшеши да мысли!*“ рече Царь с' лепимъ осећаємъ. „*Но ешъ сшошина є люди у пламену погинуло!*“ Любезна Ронкалесъ, како бы се радо я предъ ноге му бацила! Я самь све новце моє раздала да се разделе, како да баръ необходимой нужди припомогнемъ. О, Ронкалесъ, како є све мално, што човекъ учинити може, пре-

ма опустошенияма стихия! Кад' пламени колебаюћи се, претећи, преко широке Неве онамо лизати стадоше, и притом' на лађама пуне топове запалише, барутане у высъ одлѣтати почеше; онда видо люде, кои нигда може бити дрктали нису, гдѣ дркћу. Свако є безъ и да є хтело на небо поглѣдало, као да бы га у помоћь сазывала.

Одъ овог' срећног' дана Царъ є, могу одъ прилике казати, слободніи. Онъ яше по Петрограду, иде у ловъ, кои врло радо има и погдикои путъ изостане по єдну ноћь. Кад' упытамо; гди є? и с' киме? то нам' се одговора: *„у Лову, са Долгорукима и Голицином*ъ. Онъ сад' више заповеда нег' иначе, и види се, као да неку потайну неповольность тражи да прикрие. Я се боимъ, любезна Ронкалесъ, ова ће неповольность єданъ путъ пући, и мог' отца упропастити. Упропастити? Не, то вальда не! Было бы одъ Цара неблагодарно, кад' бы онъ оног' човека упропастити хтео, кои му є круну дао. Мой ће отацъ само власть и силу свою изгубити: и тако приближує се свакояко конацъ наши' мученя. Федоръ ће онда за цело слободанъ быти; єръ є онъ Долгорукій.

XXVII.

Мария Софіи Ронкалесъ.

У Петрограду Септемвра 1727.

Громъ, одъ ког' смо се бояли, ударио є, любезна Софиіо! Сви су насъ наши приятельи оставили. Идемо тиіо єдно поредъ другог' са боязльивим' погледма, безъ да мужества имамо, да се погледамо. Отацъ мой, кои є сад' све на єданъ ма изгубио зашто є живио, иде као утученъ. И моя сирота сажаленя достойна майка! Што се догодило не држи она за несрећу; но она се бои, шта се текъ догодити *може,* и што ће се да *догоди.* — Духовникъ є имао право, о, те како право! Јошъ одавно висио є мачъ о длаци надъ главомъ отца мога, и напоследку паде. Четири дана довольно є было, да се ови узи благодарности, коима є отацъ мой младог' Цара обвезао конечно разкину. Отацъ є мой на два дана у Ораниенбаумъ отишо: єръ му ни є добро было. Јошъ друга два дана обходио се Царъ с' Долгорукима — о, іошъ є єднако име ово срцу мом' драго, премда люди, кои га носе, проузроковательи су свега падежа. — Царъ є два дана са Алексиємъ и Иваномъ у лову быо. Дакле четири дана говорио ни є отацъ мой с ньиме; и зато є време наша пропасть заключена. Они се поврате, и сад' поста-

не све другче. Очи њиове немогу давно пожеланый триумфъ да сакрию. Они ме сусретну у средной сâли. Я ји поздравимъ приятельски; а они проврве мрачним', плашльивим' погледма мимо мене. Я се не срдимъ на њи, любезна Ронкалесъ, но на друге, коима є отацъ мой доброчинства указивао, и срећнима учинио. И ови су такође изчезли, ил' су ме сматрали са подсмевателним' погледма, мене, предъ коіимъ су єдно вече пре, до землѣ се кланяли! Нелюди! и они могоше шта више очи своє на туги добродѣтелне майке моє да увеселяваю. Могу падшег' любимца изсмеявати! Но добру майку, коя несрећу деце своє оплакує, требало бы да є чествую! а они се таквой ругаху! О, презрителни людій! кои само ласкаю, а не любе, коима срећа за добродѣтель, несрећа пакъ за преступленѣ важи!

„Куда ћете, любезна Майко?“ запытамъ є, кад' є іопъ єдно покушенѣ кодъ Остермана учинити хтела. Заръ невидите, да мы морамо да пропаднемо? *Поносъ несрећника найболѣ покрива.* — С' угашеним' и сузним' очима, погледа ме и уздане: *За васъ, децо моя!* Она оде; но врати се іошъ немоћния и неутѣшения. Што смо пали, ни є ми тешко. Моє срце имаше друге желѣ; спокойна, усамлѣна колиба, седиште на трави и баштица, была бы за мене найвећа срећа на свету! то ты већъ добро знашъ, любезна Ронкалесъ, коя си ме безбеднима радостима задоволнога живота учила. Мени є само жао на ове неблагодарне и лицомерне люде, кои су

мою поверљиву душу тако свирѣпо преварили. Међу свима, кои су се чинили, да насъ тако усрдно любе, не нађе се ни єданъ єдиный, кои бы нам' сад' приятель было! Они су ми важность людску огадили! Я бы руку мою с' блаженимъ покоіомъ у Федорову метула. Ако ме сад' тавна помысо на невѣрность, равно отровной капльици, моє чисто блаженство наведе, то су ови нелюди узрокъ томе. Они су ми мой красный светъ пунъ добродѣтельи, пунъ спокойства, уништали. Тешко ньима! а тешко и мени!

То є! то; што іошъ може слѣдовати, то ће само одечећи гласови грмлявине быти, рушећа муня є већъ креснула, и уништала є покой душе моє. Царъ поклони сестри своіой неко количество новца, а мой отацъ употреби те новце на нешто друго. Царъ дозна и буде врло незадоволянъ. Мой му отацъ оде, но врати се наскоро бледъ као смрть. Мы уплашени запытамо, и онъ нам' приповеди, да є Царъ лютитъ. Па заръ те є то уплашило? Запита Брукенталъ. — „То не, но . .“ — мой отацъ пресече и погледа у землю. На скоро продужи онъ: „Има нешто, не могу у трагъ да уђемъ. Долгоруки су на врху, но они ће ме познати! Онъ одма опетъ к' себи дођеи учини предуготовленя, сврху кои бы мы остали мужество изгубили. Стражаре на Неви и око палате избере највѣрнє люде изъ Полка свога Ингерманланда, кои му є врло оданъ было, и кои се є сместио

быо на нашемъ острову: Штабални официри морадоше єданъ за другимъ к' нѣму да долазе и онъ беше све више веселіи.

Сутра данъ у ютру чусмо метежъ, тумаранѣ, плашльиво сазиванѣ. Я скочимъ майки моіой да идемъ. Као смрть бледъ протрчи єданъ Ађутантъ поредъ мене у собу мога отца, за овимъ другій с' найвећимъ ужасомъ лица. Я се препаднемъ и не мого да се с' мѣста кренемъ. Мой се отацъ устреми и повиче: како? гди? шта? Стрâ се мой увелича, и тако клонемъ, да запытати ни самъ могла. (Я самъ стояла непримѣтна у предньимъ вратма, коя у собу майке моѳ воде).

Найпосле чуємъ, да Царъ и Долгоруки нису овде. Сад' се устреми іошъ єданъ официръ безъ душе и дивльимъ очима у сâлу. Онъ рече пресецаюћи: Царъ ѳ у летньой палати! Гарда ѳ на оруж'ю! Ньой ѳ заказано, да ни одъ кога, осимъ одъ Цара или одъ Солтикова заповести не прима!

Мой се отацъ на рѣчи ове яко разлюти; но наскоро спусти руке безснажно. У овомъ тренутку нестане людіи, кои су при нѣму были, изъ палате, као одъ напрасног' ужаса обузети, посукляю низъ степене. Тако самъ слаба была, да самъ на врат'ма морала да седнемъ. Сад' доће гордимъ погледомъ єданъ Гарде официръ, коме іошъ онде десивши се места уступе. Онъ се поклони страхопочитателно предъ моимъ отцемъ, и рече онда ладно: „*имамъ налогъ, да*

Цареве ствари у летню палашу однесемъ“—„Одъ кога?“ запита мой Отацъ жестоко.—„Одъ *самог' Цара!*“ одговори официръ ладно и гордо. — Отацъ дође к' себи. „Овог' тренутка ћу,“ одговори онъ стра'опочитателно; „налогъ Цара испунити!“ Гарде-Официръ погледа сад', кад' мой отацъ оде, око себе. Одъ оно мало приятеля отца мога, кои се ту десише разиђе се вишина изъ сâле. Они, кои су другда сваког' ютра у предной соби стояли, сад' текъ што дођоше, повратише се, како чуше и видише.

Я одо сад' к' майцы моіой, и нађемъ є іошъ мирно спаваюћу. О, любезна Ронкалесъ! већъ є несрећа надъ нами зачела, а одъ нѣног' срца уздржала є іошъ благосиляюћа рука природе! Я полагано клекнемъ предъ нѣнимъ кревето̀мъ и молила самъ се Боту за ню. Єдна собна Госпа, дође уплаирена, да є пробуди. Но я реко иека є нек' спава! и седнемо спокойно — на нѣномъ кревету.

Она се на скоро пробуди; и сад' дође братъ мой са ужаснимъ гласомъ, кои є нѣгово бледо лице пређе показало, нег' нѣгове устне. „Царъ є отишо! ову ноћь! мы смо пропали!“ Майка моя падне пребледивши натрагъ на ястукъ. — Какавъ якъ поче, немогути описати; онъ се изразити неможе! —

После неког' времена уђе мой отацъ са спокойнимъ лицемъ. Онъ приповеди и дода, да є своє и брата мога ствари у Царску палату однети дао. За цело се ипакъ надеждама питао.

Майка моя тресла є главомъ ћутећи. Она є држала мене за руку, и осећала самь, како є грчевно дрктала. Мы се нагло обучемо, и зато време нико се усудио ни є да се изясни, шта є мыслио, чему се надао и одъ чега, бояо. О, сад' изъ изкуства знамъ, да є сумня найвећа одъ свию човечески мука'!

Мало помало скупе се приятельи отца мога у зборну собу. Сад' се є докучило, и буду бодріи. (Мы смо седили у великомъ кабинету са стакленимъ вратма, и могли смо дакле целу са̂лу прегледати, па шта више и чути шта се говори.) Кад' дозна смо, да се и мой отацъ у летню палату сели, држала самь іошъ за єданъ тренутакъ да ће се нѣгова величина да одржи. Све се сад' поклони; но кад' дође єданъ официръ, с' вѣшћу: да є Царъ заповедио, да се ствари мог' отца и брата поврате, и да обоицы забранює у летню палату да долазе.

Отацъ мой стаде као какавъ кипъ, моя майка заклони лице. Кад' є затимъ очи отворила, быо є отацъ мой готово самъ, одъ свию оставлѣнъ, само не, одъ вѣрног' Брукентала, на кога се рамена, скоро безъ живота, наслони. После єдног' тренутка на єданъ путъ се исправи, погледи калуђера, и рече: „Шта мыслишъ, да л' су се твоя пророчишта испунила? . . “ Онъ се окрене свомъ Ађутанту: „Официре Полка мога!“ „Шта ћешъ ты! запыта Брукенталъ пораженъ,“ како Ађутантъ оде. Мой му отацъ ништа неодговори, и пође горе и до-

ле по соби. — „Тако ти имена Божиег'! *шта ћеш*ъ?“ запыта калуђеръ све неспокойние, безъ да є одговора добио. Официри Полка Ингерманланда дођу, и окруже мог' отца. Ты знашъ како су му вѣрни и оддани войницы. Сад' рече духовникъ с' истнитимъ и ужаснимъ гласомъ: „Пре него што ће Ваша Свѣтлость да говори, послушайте ме єдно ока тренуће! Ово ока тренуће нек' награда моє тако дуге одданости буде.

Онъ повуче отца мога нагло и незадржно у собу, у коіой смо мы были, даде нам' мигъ, да му слѣдуємо, и онъ одведе отца мога у споредку собу. „Менцикове!“ рече онъ овде као духомъ заданутъ; „хтео самь да ћутимъ, єръ си доста несрећанъ; но ипакъ сад' морамъ да говоримъ и ты треба да слушашъ! шта ћешъ? Менцикове! шта ћешъ? Пророчиште се є моє извршило. Ты си оборенъ, и морао си быти; єръ си твом' Господару страшанъ быо. Ты си хтео круну кћери твоіой на главу да метешъ) и управ' то те є онесрећило. Видишъ, ево овде стои твоя добродѣтелна супруга, твоя невина деца. Што су пребледили као смрть, за што дркћу, као преступницы; то є твоя кривица: Заръ ти ни є доста? Они су сад' све изгубили; ньима ништа неостає, до животъ и утѣха, да имъ отацъ никакавъ преступникъ ние, осимъ што є яко за чешћу удио. Заръ и то да изгубе? Зашто скупляшъ Официре твога полка? Ты се оћешъ да осветишъ; но освета ће тебе и твою породицу да згоди. Менцикове! ты си хтео на ову главу —

царску круну да метешъ; єси ли є рад' на губилиште да видишъ? — Не буди убійца твоє собственне деце. Сад' види! да ћешъ имъ самъ смртну пресуду да изречешъ, ако твоє властолюб'є ако гласъ осветолюб'я послушашъ!

Мой є отацъ пребледио. Сви клекнемо предъ нѣга; онъ посрне, сузе му ударе на очи, и онъ мету дрктеће руке своє на наша чела, као да насъ є хтео да благослови. „Ты си победио," рече онъ напоследку кротко. „Да, себе бы дао, кад' бы *ове* избавити мого. Слѣдуйте ми!"

Мы одосмо за ньимъ у сâлу. „Мой полкъ" настави онъ к' очекующим' офицырма; „нек' се у пређашнѣ квартире своє по граду раздели!" То є последня заповѣсть, кою вам' даємъ. Явите се Цару, Алексию Долгорукомъ, или Солтикову."

Сви се запрепасте. Мой отацъ повт ори сво ю заповѣсть, и дода: „добро гледайте, да се миръ одржи. Идите одма к' Цару. Я васъ одпуштамъ".

Княже! рече старый єданъ войникъ: ты се можешъ на насъ ослонити! Теби се неправда наноси. „Иди Цару, разпусти одма све страже с' моє Палате. Мени нису потребне."

Ови оду неповольни, а мы се бацимо Оцу нашемъ на прса. „Све є остâло пропило! Сад' самь отацъ, сад' оћу вашу несрећу, коя є дѣло моє, с' вами да делимъ!" Сви послови у Палати и у баштама одма су престали, страже испредъ наше Палате буду разпуштене, Полкъ се Ингерманландъ у разне предѣле Петрограда

разштрка. Овако є пре подне было. Кад' смо предъ вече вечерали, рече мой отацъ смешећи се и уздишући: „Тако усамљенъ одавно био нисамь.“ Онъ є добивао по нека писма, и Духовникъ Брукенталъ доносио є добре вѣсти. Сад' се мало олакшани осетисмо, разиђемо се у надежди болѣ будућности. Но ово спокойство было є само обмана; нами є предстояло чашу несреће полако да испиемо! — Кад' смо овог' ютра са свимъ усамљени — владаше мртва тишина у палати — при доручку седили, рече, мой отацъ: „Ние могуће, да на мене царъ мрзи! Ни самь ли я био, кои самь му круну дао? Шта самь скривио? Ништа ми се пребацити неможе, осимъ што самь препетио му, да у Москву путуе. Но то самь чинио, єръ самь се нѣгове бабе плашио. Онъ нек' каже што оће — я ћу му онда одговорити: *Сила, коя ме тако строго казни, мномъ си є задобио; круну, кою носишъ, я самь ти є мешуо! Не, онъ ме неће кшети смрвити!*“ — Мы се мало ободримо, кад' мой отацъ ово рече па ипакъ є Брукенталъ свагда суморанъ и немъ стаяо. На єданъ путъ отворе се врата, и Генерал-Подпоручикъ Солтиковъ уђе у собу. Сви мы, мог' отца изузимаюћи, прићосмо му скромно насусретъ Онъ поћути єданъ тренутакъ; видило се као да є мужества сабрати хтео, за донешену вѣсть. Кад' ал' овай каза отцу мом' да є у домаћемъ затвору, и да се више ни за каква дѣла не брине. Мой отацъ покуша, да говори; но речи му се на єзику укоче, и падне несвестно

на землю. Срце є нѣгово на ново было пуно надежде, па зато га є овай другій ударъ ужасније згодио.

О Боже! повиче моя мати сасвимъ извансебно; оће л' већъ скоро доста быти? Свирѣпо є! врло свирѣпо! казаћете Цару, што сте видили? Како мужъ, ког' є другче чествовао, и ког' є отликовао, а и узрока є имао.... Я читамъ у вашим' очима сажаленѣ. О, утѣшите насъ! дайте нам' надежду, да ће се већъ єданъ путъ свршити! — Солтиковъ слегне рамени. Како! повиче моя мати? Заръ беснило непријателя нѣгови іошъ удоволѣно ніе? Говорите? Шта имамо іошъ да очекуємо?

„Я васъ жалимъ," рече Солтиковъ коснутъ. „Можда бы добро было, да се сами с' Царемъ разговорите."

Морамъ престати да се мало оправимъ. Читавъ самъ єданъ часъ са укоченим' очима посуто небо звездама сматрала. Ахъ, оно ми се тако ладно, тако безъ сажаленя учинило, као и люди!

Моя мати одма оде у летню Палату Цареву; но улазакъ іой буде забранѣмъ. Она сиђе, и очекивала га є док' се изъ Цркве врати; єръ є мыслила, човекъ, кои с' молитве иде, мора милосрданъ быти. Предъ илядомъ люди пала є нѣговим' ногама; но ипакъ узалудъ! све узалудъ!

О Ронкалесъ! кад' се кући неутѣшена поврати, и приповеди, я клонемъ, нѣнимъ великодушиємъ обузета, предъ ню, и пригрлимъ колена нѣна снажно на моя прса. Исто тако и братъ мой и сестра моя пали су предъ нѣне ноге. Угледъ є такавъ быо, да насъ є све сакрушио; и самъ є Духовникъ ко:нутъ толико быо, да є єцао. На последку мати се моя одъ насъ одчупа, и повиче: заръ ће се ма коє срце сажалити! Я ћу к' великой княгиньи, к' принцези Елисавети да идемъ. „Не иди!“ рече мой отацъ жалостно „све є узалудъ! нигдѣ сажаленя наћи нећешъ: єръ... и я га имао ни самъ ни с' каквимъ несретникомъ, коє самъ я упропастио. Не иди!“ повтораваше онъ снажније: „Єръ сестра моя клечала є предамномъ, и я се нисамъ дао умолити. Кривица се моя сад' на вами свети; Вы морате да трпите!“

Она є ипакъ ишла, но обе княгинѣ су є ладно одбиле. Кад' се є тако тиіо и кротко повраћала, мыслила самъ да є већъ утѣшена; но нѣна тишина была є само укоченѣ найдублѣ жалости. Сирота майко моя! како ће се то іошъ морати свршити!

XXVIII

Марія Софіи

Ронкалесъ.

У Петрограду Септемвра. 1727.

Онъ є слободанъ, любезна Ронкалесъ, мой є Федоръ слободанъ. Изискана су акта одъ мога отца сврху нѣговог' затвора. „Ахъ!“ рече онъ уздишући; „овай ће ме Долгорукій да мрзи, а има довольно и узрока зато! Онъ ни є никакво преступленѣ учинио.“ Видишъ Ронкалесъ! тако є наша несрећа нѣгову заменула. Но то насъ ни найманѣ не сединява. Мы ни смо срећніи постали, мы смо само ролле променули. Онъ сад' као мужъ изъ свемогуће породице Долгорука — заръ ће смети свою руку кћери сметнутог', достоинства нѣговог' лишеног', нѣгови добара оплячканог' Менцикова, да да? О, зашто морадо смо мы обоє, я и онъ, само за вѣчну узаймну несрећу опредѣлени да будемо!

Мой є отацъ у Ораніенбургъ прогнатъ; онъ губи нѣгова Достоинства и звания, а нѣгово у готовости иманѣ узима се за Царско сокровиште. Да, теби є познатъ приятный Ораніенбургъ, у блажіемъ поднебию, гдѣ самъ с' тобомъ и майкомъ моіомъ срећно поживила. Про-

писую ме у оно место, кое я любимъ; у обаятелный кругъ моіи детиньи година, у Аркадию, гдѣ самъ тако срећна была! — Ако само Ораниенбургъ одржимо; то ћемо млого богатіи, нег' миллиони други люди быти. Но мой отацъ рачуна на више. Нѣгово главно у Банки Млѣтачкой и Амстердамской, о коима се, као што се види, ништа незна, чине га іошъ свагда врло богатимъ посебнимъ човекомъ. Кад' бы само мого да заборави, шта є быо! Но, я се боимъ, да онъ то нигда неће моћи. Тек' што се є одъ кораблѣкрушения спасо; и већъ мысли опетъ на нова путованя по бурноме мору. Сви мы други желимо, да што пре у Украйну стигнемо, гдѣ да насъ спокойна тишина прими.

Послушай само, шта я санямъ. Ако су насъ други, а не Долгоруки упропастили; то бы ми онда Федоръ нѣгову руку поднети мого, и мой бы отацъ на ову главу, кою є тешкомъ круномъ обтеретити хтео, благосиляюћи свою руку метуо. Кажи, любезна Ронкалесъ не бы л' онда све мое бриге быле подобне бодльикама на ружици? Но сад? Падежъ мога отца учинио є већу свађу између дома Долгорука' и Менцикоог'. — Царску самь круну могла Федора ради да пожертвуємъ; красоту мог' отчиног' дома нѣга ради да оставимъ, и с' ньимъ у непознатой долини срећно да живимъ. Но смемъ ли му отца мог' да пожертвуємъ? Ако одбегнемъ сад' с' ньиме; не бы л' онда мой отацъ нашу срећу платио? не бы л' га Долгоруки онда конечно у-

пропастили? — Видишъ, ево ме опетъ, гдѣ стоимъ на пропасти безнадеждия!

А заръ ни є будућность предъ нами? Зашто се не бы смела я да надамъ, да ма кой случай, догађай, ипакъ учинити може, што се сад' не могућно види! Како случай, или — да, любезна Ронкалесъ, я никако недамъ ту помысо! — да га добротно, мудро провиђенѣ изъ Персие нам' на путъ извести, и предъ нами море разсути неће да се срца наша нађу, и вѣчно любе: исто тако — видишъ, я бы иляду средства и путова изналазила, како бы ми онъ с' одобренѣмъ целога света нѣгову руку пружити мого! И што срце пуно *любови* мыслити може, заръ да то вѣчной любови извршити ни є могуће?

О, пре нег' што Петроградъ оставимо, рада самь, да га баръ іошъ єданъ путъ видимъ, и нѣму, ако и са самимъ погледомъ, кажемъ, да ћу га вѣчно да любимъ!

Наредбе су за наше путованѣ учинѣне. Духовникъ Брукенталъ враћа се іошъ данасъ у свой манастиръ. Онъ є отца мог' непрестанце молио, да одпутує, што пре и колико є више могуће у тишини; но ипакъ нѣгове молбе и представляня ништа ни су помогла. Мой отацъ ће све своє послужителѣ да поведе. „То можешъ," рече Брукенталъ; „но само іи потайно пошльи. Ти душмана имашъ и они могу се само конечномъ скромношћу обезоружати. Ако бы имъ сад' твоє великолѣпиє показати хтео; то бы ньи на но но огорчио! —

Майка моя о Федору не споминѣ ни шта; па зато и я о нѣму ћутимъ. Заръ да іой око, кое є горкимъ плачемъ скоро се угасило, на ново сузама напунимъ? Тугу мою сама сносимъ; а надежде мое делимъ с' њоме....

Брукенталъ євећъ на путу. Разлучка с' њиме свию насъ се коснула. „мени є“ рече мой отацъ како онъ оде — „тако, као да ме є мужество мое с' њиме оставило!“ Брукентала є отацъ мой искренно любио; но онъ є и заслуживао. Онъ є у станю было, нам' велике услуге да укаже, єръ є свуда, као мужъ найстрожие честности познатъ было. О, какву моћь има добродѣтеланъ; ког' добродѣтель никакво подозренѣ да носумня не може!

Здравствуй любезна Ронкалесъ. Майка є моя задовольна; скоро ћу доћи у мой любимый Ораниенбургъ, и — онъ є слободанъ! — Здравствуй, док' се опетъ не видимо! — Братъ мое майке и нѣгова Госпа прате насъ; и они су с' оцемъ моимъ изъ Петрограда прописани. Сутра ћемо да полазимо.

Онъ є слободанъ и я га видила ни самъ, да му ма мигомъ кажемъ: да ћу вѣчно нѣгова остати! Я самъ несрећна; онъ мора да є у Петрограду, и я га невидо! Шта о томъ да мыслимъ.

XXIX.

Мария Софіи Ронкалесъ.

Тосна. Септемвра 1727.

Лепа обмана страховито є проуяла! Князъ Менциковъ и нѣгова несрећна породица путує — о! у ледену и беде пуну Сибирию! добра Софіио, тужи, плачи за нами! Мы сами? Насъ є беда већъ безчувственима учинила! Кою тугу да ти прво опишемъ! Мы одпутовасмо ютра єдног' изъ Петрограда. Оно се изврши чега се духовникъ тако яко плашио; наши се душмани іошъ већма огорче. Предъ Палатомъ нашомъ дугій є редъ кôла за насъ, за нашу породицу, наше люде, и ствари, уређенъ стояо. Мой є отацъ скинуо све почестне знаке, па и Ордене страны' владѣтеля, а мы смо силазили сви у црно обучени, с' бледимъ лицама низъ марморне степене. Кад' тако млоге гледаоце опазимо кои мумляху сврху мложине наши кôла, са свимъ явно изясне ньиово незадовольство, па шта више и проклиняти почеше: сад' іошъ већма побледи смо. Майка є моя тако не моћна была, да смо є, я и мой отацъ морали да водимо. Но овай угледъ ни є се баръ у толико камени срца ньиовн' коснуо, да се сете она-

ко, млогіи доброчинства', коя имъ є мати моя с' штедромъ рукомъ чинила. Ови люди налазише укроћеног' великаша, ког' су срећу другче ненавидили и сад' великимъ. О, — мени срце препуче — ови се ругаше нашой бѣди! —

Мы се лагано повезосмо, измећу пагомиланы' любопытльивы', преко моста, кои є царъ начинити дао. Бадава самь се обзирала, да бы гдѣ ког' сажалителног' видила; само любопытность и подсмей мого се на свима лицама да види. Тако чиии ми се, да самь видила измећу овы люди, и люде одъ достоинства, душмане Дома нашег'. Майка моя покриваше, мутне, одъ плача усануте очи, єръ ій є светлость дневна засенявала. Я самь поглѣдала єднако, изъ кѣла, єръ самь се надала, да ћу Федора іошъ да видимъ. Но онъ ту не беше! О, любезна Ронкалесъ я остави Петроградъ безъ да самь нѣга іошъ єданъ путъ видила! — іошъ и предъ вратницама тумарало є око моє по широкой равници; но текъ што се погдѣкои човекъ видити мого. О, гдѣ є Федоръ! гдѣ є!?

Тако смо се возили жалостно и ћутећи све далѣ. Ова ужасна, никаквимъ гласомъ не узнемирена тишина побуди жалость майке моє на ново, она пролиє прегорке сузе. Я є замолимъ, да се премири, и заборавимъ мой собственый стра', да самь оставлѣна; да само *сузе нѣне* утишамъ, єръ се лѣкаръ врло бринуо, због плача, за нѣне очи. Она покриє очи, да іой

сузе невидимъ; и сад' оставлѣна сама себи, мыслила самь на ново о Федору.

На єданъ путъ усмотримъ на страни, кад' се кола мало заошияше, єздећег' коняника. Кад' се мало приближи, познадо я одѣло войске. Федоръ є! помыслимъ узрасть и нѣгова пристойность на коню га показиваху ясно! — Онъ поезди страномъ и видио се, као да кола наша посматра. Мало непостоя, ал' му се іошъ два друга коньика у црвено обучена придруже. То ће Сапиеха быти! мыпля я, но ипакъ немого ни єдног' одъ коньика ясно да познамъ, єръ су єднако у полю у єдном' истом' удаленю одъ кôла наши одстояли. Я се наслонимъ на прозоръ, и пустимъ мараму мою по воздуху, да се виє, како бы Федору знакъ дала, да га видимъ. О, каква є намѣра нѣгова! помыслила самь у страôвитой радости, и веселомъ ужасу. Моя васцела несрећа была є у овом' неварльивом' очекиваню, да ће за неколико тренутака да види заборављѣну. Я се обрадова, кад' мой отацъ рече, да ћемо у Ишору скоро стићи и онде преноћити. О, поитай! шапутала самь тихимъ гласомъ; поитай Федоре мой! да баръ іошъ єданъ путъ твоє око пуно любови видимъ! — Было ми є, као да є Анђео Храниљель ове тихе речи моє нѣму односио. Коньици зауставе се, и видило се као да се нешто посоветоваще. На єданъ путъ обрнуше конѣ, и дотрче к' нами. Одъ радостног' страха, видила сад', ни самь ниш га друго, до брзог' прибльижаваня и повичемъ неотице: *О Боже! онъ долази!*

У овомъ окатренутку зачу' се у жасанъ гласъ: *Стой!* и са свию страна обтрче насъ Драгонери: *„У име Цара стой!“* зачу' се іошъ єданъ путъ: и погледи ме, єданъ, мени са свимъ непознатъ човекъ, дивљимъ погледомъ. Моя майка дрекне. За тымъ седне опетъ бледа и ћутећа. *„Гди є Менщиковъ?“* запыта коньикъ, ког' самъ држала у дальини за Федора. Мой се отацъ промоли изъ кола; а овай му преда єдно писмено.

Онъ га узме стрепећомъ рукомъ, прегледа немирнимъ окомъ. Нѣгова бледоћа, нѣгово све више обузимаюће га дрктанѣ, издало нам' є ужасный садржай пређе іошъ, нег' што нам' є и єдне речи казао. Онъ мету за неколико тренутака руку на своє мокро, ладно чело, и затимъ рече; *„возлюблѣна супруго, сад' покажи мужество велике душе! Ово писмено садржава шкжбу и пресуди мою.“* Онъ почне да чита. Нѣму пребацую, да є онъ узрокъ ужасне судбе несрећног великог' Княза; да є грдне смицальици у Царскима митницама (царини) и при продаи дувана преступао. Кад' ове точке прочита, не могоше му стрепеће устне никаквог' више гласа да произнесу. О, мене саму прѣђе са свакомъ реч'ю новый, све страшніи ужасъ! *„Да“* рече онъ на последку *„я признавмъ истину овы обтуживаня. Явише гнѣвльивом' Цару.* — Но, додаде скорбно; *заръ ме казнаши мораде? Онъ!.... Я се повинувмъ. Куда ћеше ме да водише?“*

У Березовъ у Сибирию; одговори човекъ жестокимъ гласомъ, кои жестоке речи іошъ жеш-

њима учини. О, та да су найдивлиимъ или найумилниимъ гласомъ изговорене, опетъ бы быле, єдпаке оштром' мачу, кои срца наша пара! Постане сад' обштый гласный якъ; єръ моя сестра и братъ, наши сродницы, део єданъ наши людіи сишли су са своіи кола, и окружили су наша. Мой се є отацъ само уздржао быо. „*Ево Ишоре предъ нами,*“ рече онъ кротко! „*допустише, да шамо идемо.*“ — Напредъ! повиче Официръ, и яка руля' Драгонера яшила є око кола наши с' голимъ' сабляма.

Майка моя седила є с' непроменѣнимъ лицемъ! Я самъ држала да се є умирила кад' ми руку пружи, и покупа да се осмене. Како вам' є любезна майко? запытамъ є плашльиво, Врло добро! одговори она кротко; єръ є сад' све рѣшено!

Дођемо у Ишору, и кад' сиђемо. „Дай ми руку, Мариіо!“ Она є ишла спорие нег' обично, и сасвимъ опрезно; но ипакъ самъ осећала, да управ' слаба ни є, баръ толико слаба ни є, да бы зато споро ићи морала. Уђемо у єдну жалостну пивницу. Мати моя седе и рече: нећемо у Березову *криштно* живити, но ипакъ *живићемо*; и ако се узлюбимо, можемо срећніи быти, нег' иляду други. Она є то тако умилно говорила, да ми се учини, као гласъ Анђела. Вы треба срећно да живите! „Да майко;“ реко я загрливши є: „да, мы ћемо срећни быти. Любовъ и усрдно поверенѣ, нек' нам' суровый предѣлъ у Рай, найбеднию колибу, у палату преобрати; Породицу су Менцикову у срећи ненавидили; у несрећи пакъ нек' іой се чуде и зави-

де!“ — Да, настави она смешећи се; На и шта є несрећа него пролазный ужасный ютреный санъ! Дай да сви, као што є отацъ нашъ завтевао, велике душе покажемо. Одите к’ мени! — Мы се простремо на груди нѣне и загрлимо єдно друго. „О, рече мой отацъ дубоко коснутъ. „Єл’ могуће! Заръ може несрећа, прогнанство, лишаванѣ свию добара *шаква чувства да побуди*? Какву самъ дакле срећу я презрео и проиграо!“ — И самъ суровый онай Официръ буде коснутъ; Очи му се наводне, и постане пријателскіи.

Но ахъ! любезна Ронкалесъ! Спокойство наше добре майке, кое насъ є успокоило, было є само предсказиванѣ нове туге и жалости. За овым спокойствомъ сакриваше, величественна, небесна душа найвећу бѣдность!

Сва наша кола морала су се натрагъ у Петроградъ даврате; Официръ є заповесть имао да нам’ само найнуждніе ствари остави. Онъ нам’ то, рече пријатнимъ гласомъ. „Найнуждніе?“ запыта га мой отацъ смешећи се: „шта то значи? За насъ є све, што бы нам’ годъ одузели, нуждно. — Ове девойчице нога“ — (онъ узе мою руку) — „нигда ни є по неравной земльи одила; ову нѣжну кожицу нигда суровый озракъ дотакао ни є; ова рука нигда ни є тешке послове радила: а сад’? — ноге ће нѣне ѣомбасте путове прелазити морати....“ —

Я имамъ заповесть, да вам’ Кибитке *) набавимъ, пресече га официръ кротко и тешећи.

*) Кола у Руссіи, у коима само єдно лице возити се може.

Мой отацъ настави смешећи се: „На најмекшемъ се до сад' ястуку возила, а сутра ће седити на тврдимъ тракарама. О, мой Господине! неиграйте се с' бедомъ найнесретніи люди! Одузмите нам', што одузети морате; камена нуждность научиће насъ да изберемо: *Шта задржати смемо? шта не?*

Официръ ме замоли, да за насъ све изберемъ; єръ онъ кола іошъ вечерасъ мора да врати. Зашто се є управ' на мене обратио? Да л' самъ я была найбодрия, найспокойния?

Нѣговъ приятельскій добрый саветъ, изишао ми є добро за рукомъ. Онъ ме опомене на дуго путованѣ и рече ми да у путу млого коєшта оскудѣва, па зато изберемъ на молбу мою спаваће и одеће яльине, лекарие, и нешто єла. Сви се наши люди поврате — понайвише ладни, а неки и коснути — с' колма у Петроградъ, само єданъ старый послужитель моє майке, и єдна одъ моіи девояка изузимаюћи, кои су се обоє изяснили, да ће пре умрети, нег' насъ оставити. Старый овай човекъ падне предъ мою майку. Она му приятельски руку пружи, и рече: вѣрный приятелю! одъ сад' принадлежишъ к' нама, и ты си нашъ отацъ! Я пригрлимъ ону благородну девойчицу, коя ме овако вѣрно люби с' поносомъ на прси моє, и почнемъ одма свакій посо с' ньомъ да делимъ. Да видимо, реко я, коя ће се више у любови, и прилѣжности да покаже!

Н помого доброй девойчицы у куйни и она више одъ єданъ путъ похвали мою умешность. Напрезанѣ при томъ разведри ме мало. Березовъ, помыслимъ, мора да є врло лепа варошица. Мой є отацъ са свимъ сирома; па и ако є: — ако ме Федоръ не сме да види, то баръ допустити неће, да мои родительи оскудость трпе. Можемо се за цело помоћи надати. — Притом' дођемъ и на ту мысо, да ћу моћи за моє родителѣ, за мою браћу да радимъ. Но найвише подѣйствовало є спокойство и привидно задовольство моє майке на душу мою. Но нпакъ поруши се ова приятна обмана врло ужасно. О, Ронкалесъ, сад' самъ текъ праву бѣду познала! —

Кад' самъ се посломъ забавляла, тамо и овамо ишла, и сиротинску вечеру принела, опазила самъ нешто необично на моіой матери, а то є, да є све єднако непокретно седила, и напоследку асталу се прибльижи. Она є приятельски свуда поглѣдала, и разговарала се спокойно, но на єданъ путъ опазимъ я, да руку пружа, и ножъ тражи, и да у оног' не гледи с' киме се разговара. У найстрашниємъ ужасу устанемъ полако, и станемъ иза нѣне столице. Мариіо! рече она сад' управивши очи на оно место, гди самъ седила была: дай ми іошъ мало, я бы іошъ ела.

Майко! повичемъ я тужно: шта є вама? Свеблагій Боже! менн се чини, да сте видъ изгубили! — Сви, кои су до сад' доста примирени были, побледе на єданъ путъ, и я клонемъ немоћ. на предъ мою майку. Она рече: о! ни самъ, я врло

добро видимъ! па ипакъ издигне руке замномъ, єръ самь управ' онда іошъ *стоєћи* говорила. Сад' сви виде, и скоче на ноге ядаюћи. Несрећна майка моя снагу изгуби, коіомъ є свою несрећу да сакрие гледала. Она разшири руке, и рекне: да, я самь ослепила! — Я іой се бацимъ у разширена обят'я и полюбимъ є у очи. Єси л' ты Мариіо, запыта кротко и нѣжно — єси л' ты то, коя ме у очи люби? — Я не мого да одговоримъ, єръ ме є жалость смела. О, млого, премлого є любезна Ронкалесъ! Я обамремъ у наручяима несрећне майке мое. Кад' очи опетъ отворимъ, ню погоди прву мой погледъ, коя с' везаным' очима поредъ мене на кревету лежи.

„Заръ ми неодобравашъ“ рече ми она полако, „мрачность, коя одъ мене ништа друго не закрива до угледа ваше скорби! Мариіо, я самь срећния, одъ васъ; єръ я у полакъ осећамъ тугу, кою вы сасвимъ осећате. Заръ не сваћашъ дете мое, колику скорбъ ми слепоћа моя уштеђуе? Видишъ, свака и найжалостния колиба мени є сад' Палата, црни дувари, іошъ єднако чине ми се, да су с' найлепшима застиркама покривени. Вы ме можете, ако оћете, са представляняма найлепше срећне обманьивати. Само ако ваше гласове веселе чуемъ, то самь я срећна; єръ бледа лица ваша, и сузе у очима невидимъ я. Ако су само речи ваше приятельске, то ми уображенѣ мое показуе лица іошъ изъ найсрећніи времена. Одобри дакле майки твоіой обману, кою іой є природа дала.“ Што она рече мене, да утѣши, употребила самь

заиста; ню да обманемъ. Разнима средствама; коя є любовъ моя осећала, утаивала самь иляду неповольности, иляду гадъ побуђуюћи предметâ, кои су насъ предусрели. Само текъ движенияма, сузама тужили смо се єдно другомъ због наше бѣдности; по разговору нашемъ држало бы се, да смо весели.

Ютросъ дођоше тракаре — ни су више Кибитке — предъ колибу, у коіой смо преноћили. У сваке одъ овы' седе по една особа и кочияшъ, но я самь навалила, да с' моіомъ майкомъ седимъ. Мени су представляли, да я незгоду на тако дугом путу за цело издржати нећу моћи; но я самь іогунасто остала при мом' зактеваню, и одведемъ мою — о Боже! — мою слепу майку у кола. Она повуче, у прекомерной любови, руку, коя є вођаше, на свое устне. О, любезна Ронкалесъ! я погледамъ на небо и закунемъ му се, да ова рука нигда неће престати за мою добру Майку да ради. — Я Федора неизказано любимъ, но ипакъ нигда ме дотле приволети неће моћи, да мою Майку оставимъ. Кад' бы онъ само то *закшевао*, то ме нигда ни любио ни є.

Кад' є у кибитку попну, седнемъ я према нѣнимъ ногама. Она опиша седиште мое; но я іой кротко одговоримъ: Да є отацъ мой одъ два седишта кола купио. „Хвала Богу!“ рече она и подигне вѣчнимъ мракомъ покривене очи к' Богу!“ кои — о Ронкалесъ! не смемъ хулити — кои рече нек' буде светъ (светлость), а моіой є Майцы за свагда одузео. „Кад' твой гласъ чуємъ

Маріо,“ дода она, „то угледамъ свагда лепшій светъ у сунчаной светлости любови, невиности.“

После подне пођемо крозъ место Сабльинъ, кога жители скупе се, да Княза Менцикова у нѣговой бѣди виде. Они су насъ сматрали, ругаюћи се и изсмеваюћи. Овай угледъ све насъ разжали; но моя се мати смеюћи провезла; єръ самъ се с' њоме о любови разговарала, коя ће насъ и у прогнанство да прати.

Сад' се сети Федора. Ахъ! я самъ є тако обнадеждавала, како се ни сама надати ни самъ могла, и чему су сузе у очима моима против' говориле. — Тако дошли смо у приятноме разговору ово вече доцне овде у Тосну.

Ево єгдѣ спава, добра Ронкалесъ; но врло немирно; руке іой гору, било (Puls) страшно брзо игра. Она мысли, да я на кревету спавамъ; но я седимъ поредъ нѣног' кревета и пишемъ ти, да се спаваня опоменемъ, повѣстъ напе бѣдности. Ахъ! я оро шавамъ писмо ово орознима сузама! —

Нашъ пратиоцъ, ког' срце ни є тако суровo, као први звуци; коє смо чули, обрекo ми се писмо сво да ће у Новогороду на пошту да преда. Я самъ већъ вольна была две три речи Федору да пишемъ, коє бы ти требало, да Сапиєхи пошлѣшъ. Но! — ако му є позната несрећа моя, па ништа неће одъ себе да да чути, то нетреба мои уздисаи: да му се пребацую.

Добра Ронкалесъ, Антигона водила є свога слепог' отца у бѣду и прогнанство. О, кад' бы ме ты само видила, како я мою драгу, почитає-

му майку по суровом' путу у Сибирию водимъ . . .! — Оно найтужније, што *уображенъ Стихотворца* ствара, на мени бы се несретницы могло дѣйствително да види! —

Здравствуй! Скоротеча кои сад' овуд' проће, ово ће ти писмо донети. За єданъ часъ поћићемо далѣ и до ноћи стићи ћемо у Лубану. Већъ є свануло. Но, ахъ! на очима Майке моє вечита є ноћъ. Здравствуй! Благословъ Божій, нек' с' тобомъ буде!

XXX.

Федоръ Сашехи.

У Петрограду Октовра 1727.

Сапиєха! твой ми є отацъ казивао, да си ты у Варшави. Сад' ми є нуждно твоє приятельство. Поитай и доћи да ми помогнешъ. Мария, овай Анћео, у виду девоячкомъ, прогната є у пусту сваке радости липшаваюћу се Сибирию. Я самъ изванъ себе. Све є готово; я изчекуємъ вѣсть, коимъ су путемъ отишли, и у коє су место прогнати. Та шта є учинила невина Княгиня? запытамъ одма како самъ дошо, отца мога и смешећегсе Ивана, честолюбивог' Алексия: *шта є учинила она благородна госпожа, коя є живошъ, у доброчинству провела! И шта су починила*

невина деца, да у тако свирѣпу, дивлю пусту, безъ сваке радости землю прогнана буду! Они се запрепастише, да я, као Долгорукій, и єдиу речь за Менцикове проговорити могу. „Ты си се помамио; рече мой отацъ — Да, онъ є погодио. Крвъ ми є моя већъ узкипила. „Заръ. ни мало не видишъ,“ рече Иванъ, „да су нам' ови Менцикови свуда на путу стояли?“ — Я узо за руку овог' бѣдног' Мекушца, да є дрекнути морао; и онда му у очи реко — ево, подиго си ову руку — не руку каквог' Разбойника на друму, већъ само страшльивог' злочинца, кои изъ дубоког' крша, и то с' лећа убия! руку ову подиго си против' благородне породице; твоє лицомерно осмеиванѣ служило ти є у мѣсто мача, да човека кои ти є на путу стояо, оборишъ!... Я самь самъ Менцикова мого да оборимъ, єръ є надувенъ човекъ быо, кои Царствомъ ни є владао, већъ га є глобио! Но я се ни самь хтео предъ ньим' до землѣ да кланямъ, ласкамъ и нѣга Сокровишта' нѣгови' ради, нѣгове завидльиве моћи ради, да срушимъ. —Иди сад' и ступай на нѣгомѣсто! Исто ће тако и тебе какавъ лицомерный честолюбацъ да свали, и ты ћешъ пасти, безъ да ће те и ко да жали!... Но іошъ нешто: Шта є учинила невина Менциковлѣва породица! — „Шта се тебе Менцикови тичу!“ запыта Отацъ мой огор чено.

Шта ме се тичу? наставимъ я, руке склапаюћи и мирниє; єръ ми се образъ моє кротке, добре Мариє представи. Онъ є душманъ мой быо,

наставимъ я; онъ ми є нандрагоцѣније благо овог' свѣта слободу одузео био. Я бы му се као мужъ, осветио, я бы га гледао да свалимъ, єръ самь отечество моє любио; потом' бы єл сажалително поглѣдао, и пустио га да у миру умре.

Они се немогоше одъ чуђеня да опораве, и изреку напоследакъ пресуду над-а-мномъ: да ми є дуга самоћа разумъ пореметила. Само є Фелдмаршалъ самъ, кои одъ некуд' на тай разговоръ дође, ступио на мою страну. „У целом',"— рече онъ — „пространству има право Федоръ" Вы сте наравно опасну игру задобили; но — заръ ће се у вашой руци оно, што є опасно да утамани? Душмани Менциковљеви сад' су ваши постали; єръ они ни су нѣга мрзили, већъ нѣгово Достоинство и власть. Или, можда мыслите, да ће васъ име Долгорукій да покровителствує? Я ни самь противанъ што є Менциковъ збаченъ; єръ и я, као и Федоръ любимъ моє Отечество. Но — вы знате, шта га є оборило: нѣгово чезненѣ за влашћу. Боимъ се, да и вы нећете разумніи быти, одъ нѣга: то сте већъ на протнанству нѣговомъ обелоданили."

Цело є Царство зактевало осветy. Заръ ни є гласъ Царствующег' града явно говорио?

— „Савѣстъ ваша нек' вам' каже, да л' сте надувеног', жеднећег' за чешћу казнили, или човека, кои вам' є на путу стояо!"

Док' є Фелдмаршалъ говорио, я самь се опетъ преправио. Я самь ћутао, єръ самь се бояо, да се како не досете отношеня мог' с' Мари-

іомъ. Сад' се саветоваху, кое люде на прва мѣста да наместе, а кое опетъ да удале, ако желимо, као што они рекоше, да наша породица безбедния буде. Иванъ даваше и мени єдно мѣсто; но я га упытамъ смешећи се: Заръ ты Бога ти мыслишъ, да се мы можемо да слажемо? —

Мой се отацъ разлюти, и напоследку замоли Фелдмаршала, да ме на правый путъ изведе. Почитаня достойный Фелдмаршалъ погледа ій све редомъ, колико ій є годъ было врло разсудно: „Видишъ“ рече онъ онда озбильно; „шта вы 'оћете. Не оскудѣва вам' прилика велику опасность да учините. Чувайте се, да падежь Дома Долгорука' непроузрокуєте. Допустите баръ да я у миру умремъ. Даємъ вам' мою честну речь, да вам' ни у чем' препятства полагати нећу, ма што вы предузимали, док' год узмогу да ћутимъ. Зато уговарамъ само, да ме се вы оканете, и да ми ни єданъ одъ ваши' планова' несообштавате. Дужность ћу мою као Фелдмаршалъ да испуняvамъ. Или, ако вам' на путу стоимъ, то само єдну речь кажите ми; и я ћу одма оставку дати... Федоре! я почитуємъ твою добродѣтелну жестину. Здравствуй!

Стояли су сад' овде као окаменѣни, и нагомилавали су ме проклетствама. „Да шта ты оћешъ?“ запыта ме отацъ гнѣвльиво

Пре свега оћу у Варшаву к' Сапиєхи да идемъ.

„Па иди Ветрогоньо!“

Одемъ у Менциковлѣву палату. Єданъ старый кастеланъ, кои є ту оставлѣнъ, припове-

даше ми, єръ є мыслио да самь приятель нѣговог' бывшег' Господарства, о княгиньи и Маріи, и я га више часова слуша с' жалостномъ радошћу. — Лекаръ, кои іи є први дана путованя пратио, вратио се є; сваког' тренутка очекуємъ га да се извѣстимъ. Онъ ће наравно знати, куда иду. Одъ породице моє нећу ни єдног' да пытамъ, єръ бы ово моє пытанѣ сумню могло да породи.

Я самь се с' лекаромъ разговарао. Онъ іи є до Ишоре допратио. Они су преко Москве, Казана и Тоболска у Березовъ варошицу на Созви, не далеко одъ Оба, одпутовали. Овай ми мужъ плачно приповеди о стрпѣльивости, небесной стрпельивости нестретньи' и о препределеной свирѣпости, с' коіомъ іи кинѣ. Горчина бѣде ньиове, ньима є капъ по капъ подмерена.

Земля под-а-мномъ гори, тако нестрпѣльиво, очекуємъ конѣ! Я самь твою Мѣницу употребио добрый Сапиєха, а и са драгоцѣнностима самь снабдѣвенъ. Очекуй одъ мене писма. Пиши ми нодъ именомъ Мойсила Поповића изъ Петрограда. Тако се именуе єданъ вѣрный мой послужитель, кои єизъ Тоболска, и кои самномъ путуе.

Ово ћешъ писмо добыти одъ скоротече, кои с' држављанимъ пасошемъ путуе. Пиши отцу твом' да самь к' теби дошо, и да ћу с' тобомъ у Паризъ. Обзнани то; єръ самь и моим' людма то исто казао.

Я итимъ у Сибирию, найблагороднiемъ срцу, увређеной невинности у помоћъ, и ако ти се сређа моя iошъ важномъ види, то поитай, Сапiеха одма, како ово писмо примишъ мени на сусретъ. Я ћу да узмемъ мою любезну у наручия; остави ћемо наше отечество, иђи ћемо ма у кои предѣлъ, гдѣ ћемо колибу, башту и спокойство имати, и сређни гдѣ ћемо быти.

Твой є тайнописацъ пассоше набавио за мене и мог' послужителя; мы, браћа Мойсило Поповићъ одилазимо у Тоболскъ, а и далѣ кожне трговине ради.

Не заборави, да се постарашъ за конѣ. Узми кои путъ оћешъ. Слава Богу моя се кола прежу. Здравствуй Сапiеха! Приятелство нек' те спроведе скоро к' нами двома, кои се любе да помогнешъ избавити. —

XXXI.

Мария Федору.

У Тверу Окшовра. 1727.

Не, Федоре! дуже издржати моя уцвелѣна душа, не може! Куд' се годъ окренемъ свуда саму бѣду, само безнадеждно ядикованѣ слушамъ. Дрктаюћомъ рукомъ узимамъ перо, и не иштемъ

одъ тебе помоћи; — еръ ми є ты дати неможешъ — већъ само утѣшително сажаленѣ. О Федоре! ево видишъ како Мария твоя полагано у бездну пропада, а ты неускоравашъ, да є избавищъ! да, ни само *здравствуй* ниси іой казао, ни сажалително *ахъ!* Сад' ово ти пушући, жалость ми се у сузе разлива, грозне, и горке сузе! Сад' тек' у овом' тренутку осећамъ, како самь свирѣпо оставлѣна! Све самь, све надежде изгубила. Мужество моє, коимъ самь се до сад' поносила пало є. За єданъ веселый тренутакъ, животъ бы мой пожертвовала; знай да самь сирота постала! — Душмани наши прогнали су насъ, и одъ найбогатиє у Руссіи породице начинили су Просияке, и у пра' погрузили. И могоше учинити! Но — они насъ несрећне и изсмеяваю; ньиово руганѣ гони иасъ одъ єдног' до другог' бѣдног' преноћишта. Они су насъ ради да поморе; но пре тога оћею, да свирѣпость ньиову познамо! —

Федоре! я бы іи презрела. Моя невиность, мой поносъ наравно, да іи обезоружао не бы, но ипакъ жалость бы, коя ме згаћа, мало омекшала, ако не судба. — Федоре! Єси л' ме заборавио? єси л' ме изневѣрио? о! то онда нек' ти никакавъ човекъ име моє неспомене; то нек' уво твоє нигда нечує описиванѣ наше бѣдности; то нек' ти овай листакъ, на ком' є удручено срце яуке своє изливало, нигда у твоє руке не доће!

Кад' смо се изъ Петрограда кретали, ни є тражило око моє у високимъ гомилама, коє су тужно великолѣпиє наше окружавале, вѣстника по-

милованя; но *шебе*, Федоре, *шебе* є тражило. По широкой равницы, у кою смо за тым' дошли, тражило є ипакъ тебе; и већъ ево месецъ дана непрестає, тебе да тражи. Твоя Мария надала се є за цело, да ћешъ ты доћи морати, тако да є и одъ вѣстника нове жестокости, тебе да ће да види мыслила. Зли и свирѣпи люди одузеше нам' све, што смо имали, бацише насъ на жалостне тракаре; и ты іошъ недолазишъ. Кад' насъ сад' и послужительи наши оставише, мой отацъ смешећи се рече: „Скоро ћемо сасвимъ ставлѣни быти!“ онда я на люде погледа осмеиваюћи се, и срце ми моє рече: *Федорѣ ше оштавиши неће*!

Но нигда се више насмеяти нећу! Згоди насъ іошъ нова, већа жалость. Майка є моя ослепила! О Федоре! сад' првый путъ конечно тугама подлежемъ! Па и кад' бы сама помыслила, како ћешъ ты к' нами доћи, у обятя моя поитати и узвикнути: *ево швог' Федора, Марио!* — Но ипакъ те є око моє на све стране тражило. Кад' те невидо, цео изгледъ предѣла у сузама моим' дркташе; онда самь завидила майки моіой због вѣчне ноћи очию нѣни. Шта бы и могла у пространом' створу да видимъ, кад' ты не доће! —

И онда, кад' су душмани іошъ єданъ путъ вѣстнике, ньиове свирѣпости, за нами послали, и нама, єръ имъ и сад' іошъ задоста бѣдни были нисмо наше, альине да се одузму заповеде, да бы насъ найуће сукно сваког' тренутка на нашу бѣду опоминяло — и при самом' овом' малешномъ варварству помыслила самь: *Федорѣ недолази*!

О, да л' ћу те опетъ видити пре нег' што туга животъ мой не изтроши? — Ево ме гдѣ спроћу закривени очию майке моѥ седимъ. Она ме ѥ рада ма' и нѣномъ срцу противнимъ осмеиванѣмъ, да развесели; но сузе изъ очию капаюће, показую ми, у колико ѥ она несрећна. Тако седимъ я по васданъ, и гледамъ на нѣноме све више бледећемъ лицу, слушамъ у нѣноме све више слабећемъ дисаню, и осећамъ у нѣномъ све лакше биюћемъ билу (Puls), како іой жалость нѣнъ драгоцены животъ троши. Ахъ! и да ми ово непоказую чувства моя; то бы я и по нѣномъ разговору познала, кои све спокойніи быва. Она говори, као и свака умирућа майка, коя се бои, да свою возљубљѣну кћерь у бедности неостави.

А ноћу? О, дуге ноћи, кад' кодъ кревета майке моѥ стражаримъ, све уздишемъ, оплакуемъ — само ѥдна одъ овы ноћіи могле бы небо са пунимъ порока' срцемъ да помире, могле бы найвећа преступленя да покаю. А я Федоре, я іи већъ тридесетъ броимъ! — Па ипакъ ове дуге ноћи не бы безъ утѣшеня быле, кад' бы — Федоре! како си ме мого тако сасвимъ да заборавишъ!?

Рано у ютру пытала самь нашег' кочияша, кад' ћемо до обреж'я Тверце доћи, и онъ ми читавъ предѣлъ опише. Сад' већъ ѥданъ путъ доћемо к' брестовой шуми, о коіой си ми писао, кад' си са Сапиѥхомъ у Тверу быо. Я самь с' кочиящемъ у говорила, да на ономъ познатомъ мѣсту — башъ на ономъ, гдѣ си ты сишао — сиђемъ. Федоре! овде самь пала на колена, и подигла

к' небу руке, молећи се Богу. О! єдва самь се одъ Брестова' растала; єръ су твоє уздисає, твоє желѣ саслушали! Небо требало ми є — то самь найвише поискавала — само знакъ да да; грмлявину, шапутный гласакъ, само шуштанѣ одъ Брестова' залуд'! залуд'! цела є природа онемила! О Федоре! овако оставлѣномъ, као у овомъ тренутку, ни самь се нигда осећала! Оберучке покрила самь очи моє, и потрчимъ у дивлѣмъ очаянию напредъ. Тебе є баръ знакъ на небу обмануо, а мене и то не! Кад' на брежулякъ дођемъ, ког' се ты іошъ добро опоменути можешъ, видила самь Тверцу, како сурово преко стѣна пада. Рикаюће водопади чуле су се сад' овде, гди си ты зими мртву тишину нашо. Я потрчимъ доле к' обрежю, и угледамъ вртлогъ, кои є к' высокоме водопаду водио. О Федоре! я бы руку оног' благословила, кои бы ме у нѣга турио!

Шта ме є одъ оног' опасног' обреж'я задржало, незнамъ.— Дођо опетъ к' кибитки, и седнемъ кодъ моє майке. „Гдѣ си ты была дете моє? запыта ме кроткимъ гласомъ. Я іой паднемъ предъ ноге туги моіой одолѣвши, и признамъ єцаюћи, шта самь у Брестовой шуми радила, и да сад' о свима надеждама очаявамъ. Она повикне, некимъ гласомъ, о! я ти га описати немогу! — „*Свесилный Боже! ако Марія срећна быши неможе, шо є обдари баръ стриленѣмъ!*“ Текъ што є ове речи изговорила, одма као чудомъ некимъ заданута охрабри се душа моя. Я обгрлимъ драгу майку клечећи, и закунемъ се сама себи, да она нигда жалбе одъ мене чути неће.

Одъ часа овог' надвладамъ я жалость мою, и осмеуємъ се на будућност. Наћешъ ли кад' годъ гробъ твоє вѣрне Марије у овимъ пустимъ дивљинама; то почитуй тихимъ сажаленћмъ, девойчицу, коя є осмеиваюћи се умрети могла. —

Што ти іошъ казати имамъ, могу те неколико речи задовольити. Майка моя овде на смрти лежи. *Наша бедносшь*, а не осећанћ *нѣне собсшвенне*, раздире іой срце. Јошъ у Торшоку была є тако ослабила, да смо є у тракаре пети морали. Овде у Тверу одолѣла є сасма; немогућно є было да далѣ путує, Я се бацимъ нашемъ спроводителю предъ ноге и закунемъ га, да допусти, да ми мойка на миру умре. Слава Богу! сузе су моє толико моћне быле, да су срце єдно тронуле! Овде остаємо, док' — о Боже! — док' майка моя не умре! И онда — онда остаємо опетъ ма гдѣ, док' — док' и я не умремъ. Я осећамъ, како све животне силе у менн изумиру. О! майка се є моя и на самртной постели осмеивала; єръ є свѣдома, да ће іой любима рука очи да заклопи! — А мени? ко ће мени очи да затвори? — Федоре! ни є могуће да си ты невѣранъ. Твои те свирѣпи роћаци уздржаваю. Можда ты у истой мери трпишъ, у коіой и я.

XXXII.

Мария, Софіи Ронкалесъ.

У Тверу Октовра 1727.

Добра Ронкалесъ, док' ми годъ сажаленѣ нашег' пратиоца надежду уздае, да ће писма моя к' теби да долазе: дотле ћу ти писати. Наћи ћешъ овде отворено писмо управлѣно на Федора, моє нѣму поздравленѣ. Повѣравамъ ти овай листакъ твоме приятельству. Ты ћешъ у Петроградъ ићи; подай му га. Но ако ме є заборавио, недай му; већъ му кажи само, да срећна нисамь была. О Ронкалесъ! я се боримъ са срцемъ моимъ, и сама незнамъ, шта бы. Ил' да му дашъ овай листакъ, или да недашъ; чини у место мене како за добро нађешъ.

Кад' є затворенъ быо: — о! я бы радо тада с' ньиме нѣгову самоћу дѣлила! Да є онъ несрећанъ постао: — никаква сила не бы ме уздржати могла, да с' ньиме не умремъ! Па заръ бы ме онъ обманути мого? онда... онда... Та шта є животъ безъ любови — видишъ, добра Ронкалесъ, я самь тако нѣжно прилепила се узъ майку мою, єръ ме є любила, она ме є любила до последнѣг' издихания нѣног'. О! кад' бы *материна любовъ* єдина на земльи была, єдина, коя бы до смрти из-

држала: то бы я заиста морала вѣрномъ срцу најболѣ майке прилеплѣна быти. Ахъ! Ронкалесъ, я є тако любила нисамь, као она *мене;* нѣга самь *више* любила: я самь є хтела нѣга ради да оставимъ! — „О!“ рече она данасъ уздишући: *„како бы я судбу мою благосиляла, да си онда с' Федоромъ одбегла!“*

Не, майко! наставимъ я; ни за највећу срећу овога света, не бы рада была, да самь сад' одъ васъ удалѣна! На рукама благодарне, нѣжне кћери спокойније ћете, мирније умрети; и то є награда мог' живота! — Ово любезна Ронкалесъ, осећала самь заиста врло живо. Видишъ зато є добро, да осећамъ као што осећамъ. И опетъ привезана самь илядама уза к' маленкостиам живота. О! несрећника ожалошћава све удвоєно! Иза Лубанѣ стигне насъ Скоротеча, кой є налогъ нашемъ пратиоцу донео. Овай є проездио управ' поредъ наши' кола; и кад' є налогъ отворио, побледи, и погледа мене сажалително. Я мигомъ навѣстимъ да ништа неговори, дававаюћи му знакъ на мою слепу майку. Кад' с' кола сиђемъ, рече ми: налогъ садржава заповѣсть, да альине наше скинемо, и у место тіи (равно простима преступницыма) грубе китле обучемо. Я самь се вѣруй ми смеяла презрително и гордо, сврхъ низске свирѣпости наши' душмана'. Она ми тако малена доће, да самь готово сврху тога бодрия пастала. Да бы майку мою поштедила, замолимъ Официра, нек' свима осталим' садржанѣ налога саобшти само майцы моіой не. Ду-

го ми се ўчини, док' дођосмо до преноћишта нашег', гдѣ да альине наше пресвучемо. Налогъ овай подѣйствовао є на све, изузимаюћи само сестру мою. — У вече променемо тако лагано альине наше с' грубим' вуненим', кое є Скоротеча сасобомъ донео, да майка моя ни є могла, да осети и официръ се при угледу овоме заплаче. Я самь прва готова была, и смеяла самь се сврху маленог' осветолюб'я наши' душмана'. Но кад' самь отца мога у нѣговоме одѣлу видила, сестру и уйну мою, кои су лица сакрили: онда ми падне нека тешка тегоба на срце мое, и не мого се одъ суза' да уздржимъ. Я загрлимъ отца мога. Онъ мету свое руке на рамена моя, као да є ктео огледати альину мою, и рече лагано, гласомъ найвеће жалости: „*Царицо*.“ Ахъ ! ова єдина речь означавала є станѣ између наше прећашнѣ среће и наше саданѣ бѣдности, с' неописаномъ силомъ !

Майка моя упыта за узрокъ наше скорбности, кою є она, и ако да смо тако предосторожни были, примѣтила; я іой дамъ међутим' некій незнатный одговоръ, и она се умири. Мало затимъ упыта нешто уйна моя официра; и онъ іой се поклони, млого скромније, нег' обично. Ово доказателство о нѣжности душе нѣгове учини ми га много драгоценіимъ. Жао ми є само, што човечность нѣгову ничимъ другимъ обдарити немогу, до с' неколициномъ рѣчи.

Сутра данъ кажемъ моіой майци, пре нег' што є устала: да суровость овдешнѣг' воздуха зактева друге альине. Кад' се она осмену, наста-

вимъ я: да имамъ и за ню овом' озраку нуждне альине, истина лепе нису, ал' баръ добро да се и такве добыти могу. Кад' самь є облачила, радовала самь се, што ни є примѣтила. Сад' дођу и остали, да є с' добро ютро, поздраве. Она загрли єдно па друго, па и мог' отца. Но на єданъ путъ почне єцати, и рече: *о, зарѣ и што!* — Можешъ себи представити, шта смо у овом' тренутку почувствовали!

Одъ тог' доба майка моя нигда руку на альину мою не меће, безъ да не уздане! Ахъ! Любезна Ронкалесъ! —

Ево га овде, Ронкалесъ! нѣга мог' доброг' любимог' Федора, ево га овде! И сад' ме вѣрниє нег' игда люби!

Како ћу да ти кажемъ, да ме разумешъ? или да ме зло не разумешъ? И я се сама управ' неразумемъ. Нећу... само ћу да осећамъ, да є онъ овде! Па ипакъ морамъ... да размышлявамъ, шта ми є дао, и зашто ми є онъ све, све! Да л' бы ти могла то єдномъ речю казати? Да! онъ є душу мою, духъ мой дѣлио, премда є животъ мой несрећанъ, моє срце пуно яда. Видишъ, пре нег' што є дошо, сматрала самь мой и свию людій животъ безъ утѣхе, и гробъ є само пред-а-мномъ последнѣ... Сад' гледамъ надаюћи се на будућность, са кроткомъ жалошћу на несрећу коіомъ є породица моя згођена. Федоръ ме є првимъ зву-

комъ вѣговог' гласа срећномъ учинио, премда не веселомъ, и бодромъ, єръ ми є познато, да у овоме животу нема више за мене никакве надежде. Я обуватимъ руку нѣгову, као умирућа — као умирућа заручница, коя последню снагу свог' живота обраћа, да єданъ путъ смешећи се пријатно и благосиљаюћи са своимъ љубезникомъ говори.

Док' онъ недо̂ће Ронкалесъ! я самъ мислила да ме є несретницу заборавио; и за цело самъ мислила тако о ономъ, ког' самъ тако вѣрно до смрти любила, и за ког' самъ готова была и да умремъ, а онъ неће сиротиню и бѣдность самномъ да дели: онда преврну ми се све предъ очима у дивлю смесу, животъ ми є био као нека теготна, удручаваюћа ме тежина; я се заборавимъ, и сумняла самъ о мом' собственном' срцу. Онъ, на кога самъ срећу мога быћа оснивала, да ме остави, и я се занесо! Но, ево га дошо є, мою душу да излечи!

Гле! я самъ ишла усамлѣна да моє удручено срце, сузама олакшамъ, ишла самъ путемъ дужъ обрежя Волге, на коє кад' дођо, приближе се нека кола, на коя ни сматрала нисамъ. „*Стой! Стой!*“ повиче, мени непознатъ гласъ. Я погледамъ и станемъ. Човекъ с' кола скочи у коме познадо мога Федора, и притрчимо єдно другомъ у наруч'я.

Моя Маріо! повиче онъ силно и я лего му на срце. У овом' магновеню проће ми крозъ васцелу душу неко приятно спокойство. У овом' магновеню

могла самь с' ньиме и умретн. Да, умрети Ронкалесъ! Я живимъ сад' с' ньиме, но само, да умремъ, с' ньиме да умремъ!

„Ево ме!“ рече напоследку, све єднако обгрлєну ме држећи: „я доћо, тебе да избавимъ!“

Ты си ме избавио! одговоримъ я сасвимъ другимъ духомъ. сасвимъ новимъ животомъ.

„Брзо, Мойсило!“ повиче онъ: „Мушке альине дай! Брзо любима Мариіо!“ Онъ погледа сад' гнєвльивимъ погледомъ на моє альине, кои се гнєвъ на нєгове свирєпе сроднике относио.

„Да бєгамо?“ запытамъ га смешећи се. „О! зато има овде свагда прилике.“ Но— заръ нећешъ преће мою умирућу майку да видишъ?“

„Умирућу майку?“ упыта онъ са укоченымъ погледма. Кад' к' себи доће запыта и по другій путъ: „Мариіо любишъ ли ме іошъ?“ Я клону му на прса. „Но, айд' да бєгамо! Мой Мойсило зна путове.“ „Я морамъ сад'“ наставимъ жалостно смешећи се, „к смртной постельи моє любиме майке да идемъ. Заръ бы ме ты мого кад' поштовати, кад' бы я умирућу майку оставила? Онъ ме полюби, и рече уплашено: „я се боимъ, Мариіо!...!

Одъ неколико магновеня небоимъ се я Федоре! єръ те рукама моима држимъ!... Спроведи ме. — — Я га одведемъ полагано у колибу на обрежю, кою су нам' дали, и приповедимъ му у неколико речи нашу судбу на путу. Нєгова кола оду мећутимъ у гостилницу.

Я знадо, да ћу саму девойку мою кодъ майке моє наћи; єръ є отацъ мой с' осталима

быо кодъ Управителя вароши. Тако кад' унутра уђемъ дамъ знакъ девойки да ћути. Моя Майка, коя є спазила, да самь дошла, пружи ми обе руке насусретъ. Я се посадимъ поредъ нѣ и дамъ знакъ Федору, да стане поредъ кревета. „Маріио!“ рече майка моя; „смрть ми се прибльижуе. Я желимъ само іошъ єдно добро дете моє! Твой отацъ подноси несрећу с' непостижимимъ мужествомъ; но я се боимъ, да то мужество не буде очаянѣ. Тегота нѣгове туге на конацъ ће му опетъ да отешта и животъ му да омрази. Маріио! не оставляй Отца твога! На часу смртномъ, ты ћешъ му нуждна быти; єръ си найбодрия одъ свию. Обећай твоіой умирућой майцы, да несретног' отца оставити нећешъ!“ Она пружи руку, да и я мою овог' заветованя ради пружимъ. Я двоумила нисамь, шта ћу чинити. Но Федоръ треба да рѣши; те зато га я погледамъ. „Ты оклеваш Маріио!“ рече моя Майка. „Не заборавляй, да те за твог' отца молимъ, и веруй ми, да човекъ на самртномъ часу животъ са другима очима посматра!“ — Шта да чинимъ? запытамъ я напоследку, погледъ све єднако на Федора управивши. „Мени да се обећашъ, да ты....“ настави Майка моя; но пре нег' што она свое речи оконча, узе Федоръ мою руку и мете є у руку моє майке.

Сад' се дуже уздржати могла нисамь. Я полюбимъ майку мою у руку, оросимъ, с' жалостномъ радошћу, и повичемъ: *„Ево мог' Федора любезна Майко!“*

„Гдѣ?“ запыта она одма и хтеде се да подигне: „О, зови га! доведи га!“ Федоръ клекне поредъ кревета, и рече: *„Майко ево ме! — Никада Марија неће свог' оца оставити!* — Кад' она нѣговъ гласъ чу', пружи обе руке к' нѣму, обгрли га, и рече, узкличући: „Федоре! ты си овде, о! Богъ є желю мою испунио; найтоплију желю дупе моє. Маріо! сад' ни си оставлѣна. Богъ нек' васъ благослови децо моя!“ Приклекнемо обоє поредъ нѣ, и руке нѣне тражиле су чела наша, да насъ благослови. У овом' тренутку отацъ мой отвори врата, и стане запрепаштенъ на прагу, безъ да є Федора познавао. *„Богъ нек' васъ благослови децо моя!“* настави майка моя, *„Маріо, неостављај свог' оца! Федоре, неостављај кћеръ мою!“*

„Шта є то!“ запыта отацъ мой суморно. „Я се надао небы, да ће Долгорукій овамо дадоће, и несрећной породицы руга?“

Федоръ устане, ступи с' мирнимъ достоинствомъ єданъ коракъ к' отцу бльиже и рече кроткимъ гласомъ: Бѣдный човече! заборавите, да самь я Князъ Долгорукій, єръ и я самь заборавио, да ме є Князъ Менциковъ слободе моє тако дуго, лишио.

Мой отацъ обори очи, и видило се, као да знао ни є, шта ће да рекне: „Шта ћете вы?“ запыта онъ напоследку.

Вашъ сынъ оћу да будемъ! одговори Федоръ іошъ смирениє, саучастникъ вашега прогнанства, ваше несреће. Я дођо овамо, Марию одъ

бѣдности да избавимъ. Но—одъ сад' самь вашъ, и нигда васъ оставити нећу.

„Како!“ рече мой отацъ погруженъ. „Младый човече! ты видишъ на моима альинама, како є грозно твой Домъ мене упропастио. Я самь прогнатъ у Березовъ. Шта очешъ? Говори! Заръ Долгорукій може руку Менцикове да жели? О Боже! кад' бы то средство было, да се домови наши помире! ...

То бы можда іошъ и быти могло, рече моя майка. Но, ни є л' истина Федоре? да се незна, да си ты овде кодъ насъ.

Федоръ сад' приповеди да нѣгови сродницы мысле, да є онъ у Француской, и да само Графъ Сапиєха за нѣгову тайну зна.

Мой се отацъ све више чудио; єръ никако сватити ни є мого, да єданъ Долгорукій, ком' сад' путъ к' сваком' достоинству отворенъ стои, себе своєвольно у Сибирию протерує. Почемъ є тако позадуго двоумно и разсудно стояо, рече напоследку тавно: „Ова младости изопачена заблуђеня, іошъ ће насъ несрећніима да учине! Можда ће вам' у првима магновенияма сладко да падне, да любезне ради у прогнанство с нама идете; но после четири недељ каяћете се, што сте тай коракъ учинили. Ваши свирѣпи сродницы онда ће мою несрећну породицу, да гледе, колико годъ више узмогу, да є упропасте. Оставите насъ! Я самь вам' єданъ путъ неправду нанео: то васъ сад' предохранява одъ гнѣва мога.“

„Я идемъ с' вама отче мой!“ рече Федоръ кротко. Никаква сила неће ме моћи одъ Васъ да растави. И опетъ — вы се ничега одъ пратнѣ моє плашити немате. Ево моіи Пасоша'. Я самъ трговацъ именомъ Поповићъ. Нико ме у Сибиріи познати неможе, па ни самъ Управитель, ма да є у Петрограду бывао; єръ самъ я свагда на другым' местима живио. Имамъ препоруке на Управителя Тоболског' одъ уйца мог' Фелдмаршала и одъ старога Графа Сапиєхе. Такође имамъ препоруке одъ круне на више Управителя и Надлежателства. Вы сад' видите, да вам' моя пратня може одъ ползе да буде, а не одъ шкоде. Два су васъ Долгорука онесрећили; трећій оће да стубацъ породице ваше буде.

Мой отацъ попусти напоследку нашима молбама, и ако се увѣрио ни є о благородномъ мужеству Федоровомъ, єръ кад'смо мы поздніе насамо были, рече онъ: „овай младый човекъ доста ће насъ опетъ рано да остави.“ — Мы заключимо сад', да бы Федоръ непознатъ остао, никако нѣговимъ правимъ именомъ да га незовемо, већъ да га свагда Поповићемъ називамо.

Чинило нам' се є, као, да смо сви Федоровимъ долазкомъ оживили. Јошъ ово вече набави нам' Лекаріє, млоге угодности и боля препитателна средства. Нѣгова отворена препоручителна писма давала су му велику отличность, кою онъ тайнопунимъ суштествомъ іошъ и увеличаваше.

Нашемъ Уйцу и нѣговой породицы казано є: Трговацъ Мойсило Поповићъ, кои є мом' от-

сад' краткій повратакъ. Мы се посадимо на степени, на коима є высокій крсть стояо, забодемо буктинѣ у єдну пукотину стѣне, и очекива смо га да се поврати. Док' ту тако седисмо, показа ми се лице Федорово бледо, и онда ме нападе мысао скоре смрти. Я загрлимъ любезног' Федора и реко плачући: *Ни подземный Светъ неће насъ раставити!*" — „*Ништа, ништа, моя Мариіо!*" повиче онъ, обгрливши ме, и ту заключимо наново єдно другом' вѣчну любовъ.

Будући да нашъ Остиякъ дуго изостаде: то узмемо найпосле мы наше буктинѣ, и одалисмо за руке уватившн се, крозъ простране сводове. На єданъ путъ видосмо светлость дана, приятну сутонъ, крозъ кровъ продирућу. Пођосмо за ньомъ, и доћосмо на пространо неко место, свеєднако исподъ землѣ, но ипакъ сунцемъ озарено, кога светлость крозъ велике пукотине и шупльине прозараваше. Видо траву на земльи и нађо цветну билку. Ову узберемъ, преденемъ Федору за прси, и реко радостно: *видишъ, да и подземный светъ цвећа за любовъ има?* Моє є уображенѣ тако живостно было, да самь мыслила: овде ћу я у Федоровима, и онъ у моима наручяма умрети морати. Напоследку дођосмо на єданъ поточићъ, окусимъ воду, и учини ми се, као да самь се изъ рѣке заборавности напила. — После неколико магновеня дођо смо подъ ведро небо, и Остиякъ насъ нашъ опетъ нађе. Кад' корачисмо на полѣ, за-

сене насъ сяйноћа дневна, погледасмо єдно у друго сажалително, и ја реко: *Сушомъ є мирног' подземля блажіи!* — Федоръ поклони Спроводителю нашемъ дувана, и обећа му леба и други' препитателны средства. Сиротанъ овай рече радостно: *онъ ће св Богу да моли, да насъ воздуху равнима учини.* (Ово є обычна желя Остиячка, за коју самь ја дознавала, и коя ми сад' у очи паде). О добаръ човече! ты желишъ да ми умремо! реко ја побуђена. — Не, одговори онъ збунћно; то є нешто добро, што вам ја желимъ. (Ко є неспособанъ да страда, том' се тако жели).

Одосмо увативши се за руке ћутаюћи, на обреже рћке крозъ стћне у Кунгуръ „Пакъ!“ рече Федоръ на єданъ путъ тужно: *Заръ нисмо срећни были?*“

Ја самь стəла, и сузе найчистиє радости текле су ми изъ очию; *О! ја самь срећна была!* реко ја; *а ја самь и сад' іошъ єднако!* Одосмо с' тужныма чувствама далћ; но ниђе бы нам' завидили, кад' бы знали, какво нам' є блаженство ова туга дала.

Да, Ронкалесъ, іошъ срећна! *Заръ да сиромаси будемо? овдћ,* гдћ найбогатіи жительи, па и Князъ народа овога, гдћ готово завиди, ономъ што имамо? Ови люди трпе нужду; а мы смо у излишию. Ја самь украшена као Княгиня, кад' поредъ Остиякиня стоимъ, коє су у суву рыблю или медвећу кожу обучене. Оне живе у рупетинама, покривенимъ брестовомъ коромъ, воз-

духу, олуи, цичи и мећави изложенимъ; а я самь обвиѣна топлимъ кожу'омъ и одпочивамъ на мекоме кревету, или бывамъ дебелимъ шаторомъ преко Саоница одъ снега и ветра заштићена. И самъ богатій Татаринъ, кои изъ своѣ простране, ведриѣ и чистиѣ колибе гордо на сиромашнога Остияка погледа, заблене се у наше ствари: да оваке красоте мы іошъ овде на земльи уживамо, каквима се онъ у нѣговомъ раю текъ нада. Кад' се мой братъ тужи, кад' сестра моя станѣ наше оплакуѣ, онда имъ я само показуѣмъ колибе овы' дивляка', или имъ приповедимъ, каквимъ тешкимъ трудомъ ови сиромаси, ловећи зверадъ или рыбу тек' толико имаю, да само мртву гладъ утоле. — Пре нег' што смо у Катаринеградъ стигли, заишли смо у шуму и напоследку дођемо унеку жалостну земуницу, гдѣ се поодморимо. Родбина моя сву храброст изгуби. Овде угледамо породицу єдну, коя є брестову кору кувала и ела само, да животъ одржи. Ужасно! Овде нит' има дивлячи, нит' рыбе. Я отрчимъ к' нашимъ Саоницама са рâномъ и дамъ людма дувана, леба и вина. Кад' предъ насъ падоше реко я: ови су сиромашніи и несрећніи! Кад' онда шаторъ нашъ разапесмо, приятный се тей стаде пушити и обытательи ове земунице почитателно поиздалека стану; онда запытамъ брата мога: Чуѣшъ ли, како ови люди туже? Онъ ћуташе застиђенъ и призна, да смо према овым' людма срећни.

Да, любезна Ронкалесъ, срећни! — На последньой одморки предъ Катаринеградомъ мора-

досмо на изоставше да чекамо, коима су коньи саустали. Мы смо с' нестрпенѣмъ желили колико є пре могуѣно ово бѣдно мѣсто да оставимо. На последку доѣоше путници. Кад' кожу'є и капе поскидаше, овде — о Боже! — овде познамъ я сестру, отца мога, Графицу Девира, коя се по смыслу Царског' Указа, после падежа нашег' изъ Сибирие позыва. Ронкалесъ! сад' се текъ устреми богиня осветє іошъ єданъ путъ, оружана свима страшилама нѣнима, на мог'отца! Онъ ни є познао сестру свою, као годъ и она нѣга. Я узо брзо руку нѣну и реко тиіо: да л' молити смемъ, да чуєте єдну речь одъ мене? Она ме погледа, уплаши се, и повиче с' яснимъ гласомъ. *Праведный Боже! кѣи браша мога!*

„Менциковъ?“ повиче Графъ „Гдѣ? гдѣ“ є?

Мой отацъ посрамлѣно ступи. „Ево,“ рече онъ кротко, „ево Менцикова, кои те є мрзио, Девиру! ево ме! понижена, збачена, осрамоћена, сиромашна у Сибирию прогнана;“ —— Яко се є зачудио Графъ, кад' отца мога, о ког' падежу ништа знао ни є, силног' Княза Менцикова, владаоца Царства, Таста Царева, у оделу робскомъ, бледа, с' пола учмалимъ очима, и сгрбљена нѣму приближаваюћа се, види. У овоме тренутку видило се, да є сажаленѣ побѣдити хтело; но то наскоро изчезне му са лица и почне гнѣвъ и ярость у нѣговыма очима да горе. Нечовече! повиче онъ, варвару! Одлази испредъ мои очию!

„Не буди каменог' срца Девиру!“ рече мой Отацъ кротко. „Мени треба суровимъ путемъ да путуємъ!

Онымъ истымъ, коимъ є твоя свирѣпостъ мене и многе друге послала... Ове дивльине и пустинѣ добро име твое познаю. Проклетиньомъ, псовкомъ именую га илядама, кои су бѣдный свой животъ ту проводили. Иди Варвару! Неутѣшно уздисаћешъ у овоме прибѣжишту бѣдности; неосушено ћешъ сузе да ронишъ. Дрктаћешъ предъ свакимъ човекомъ, кои те сусретао буде. Што є нами приятно, утѣшително появленѣ было: *човекъ*, тебе ће колико годъ пута каквог' видишъ, ужасъ да напада; єръ си ты праизворъ нѣговы' страданя, мучитель нѣговъ. Свако ће се око с' гнусношћу одъ тебе одвраћати. Деца ће твоя мрзка быти, и изсмеявана, єръ се Менциковъ зову. У овыма дивльинама свакій злочинацъ налази приятелѣ; само ты не. Ты ћешъ у пећинама усамлѣнима живити морати, као и медведъ, кога ћешъ морати да ловишъ. Деца ће твоя тебе ради одъ глади да помру. Куд' се годъ окренешъ, саможивалицо, осветолюбче, нечовече! свуд'ћешъ душмане да налазишъ. Идешъ ли у Березовъ? Тамо є несретный Толстой, кои се не моли Богу за избавленѣ одъ нѣговы страданя; но моли му се за осветy надъ тобомъ!

Мой отацъ спусти, пребледивши, главу на прса, и єцао є ясно, кад' га мы к' столицы єдной одведосмо; єръ Ронкалесъ! Девиръ изваявао є нашу будућностъ с' ужаснима, нелажнима чертама. О! я васъ заклинѣмъ, течо! повикнемъ гласно, поштедите єдног' несрећника!

„Не,“ рече мой отацъ изумрло: „пусти га! Освета неба послала га є. Говори, Девиру! говори нек' речи твое, као мачеви срце моє пробадаю! Да, я самь према теби варваръ и нечовекъ быо; я самъ те гонио с' бесомучнимъ осветолюбиємъ, и зато самь те се у пустой Сибиріи боіо. Найвећа є жеља моя была, да те тамо незастанемъ. Она є испунћена, и ты си се осветио! Напаси сад' очи твоє погледомъ, падшег' ти непріятеля, и иди изобилію и радости на сусретъ. У несрећи самь се научио, да отацъ, супругъ будемъ; такоће и братъ самь постао. Моя сестра, коє бледо лице свагда самь вићао, сад' ме више проклињати неће. Бодріи идемъ у Березовъ, премда ме погледъ Толстоя очекуе. Иди, и срећанъ буди!“

О Ронкалесъ! быо є дукокій побудителный угледъ! такоће и Девиръ се косне; но онъ недаде, да му се чувства познаду и прикриє іи подъ узкликомъ подсмеятелнимъ. При последнима рѣчма, окрене шта више отцу моме леђа.

Мой отацъ устане ипакъ кротко, разшири сестри своіой на сусретъ руке, и рече: „Я нетражимъ, да ми опростишъ; но реци ми само пріятну речь: здравствуй! с' Богомъ остай! Умоли се. Теби є позната бѣдность, коіой я на сусретъ идемъ!“

Тетка моя ни є могла више одъ суза да се уздржи. Ты си насъ Александре! врло несрећнима учинио, рече она разборито.

„То самь я сестро учинио; да! да самь у овоме тренутку опетъ гордый Князъ Менциковъ,

то бы предъ тобомъ и предъ твоимъ мужемъ клеко, и реко! *опростише ми! я самь васъ несрећнима учинио.*“

Я се сад' предъ мою тетку бацимъ, и рекнемъ єцаюћи: покойна моя майка наложила ми є, на последнѣмъ часу, да васъ молимъ, да нам' опростите.

Покойна майка? запыта моя тетка, а Графъ погледа, као да є очима тражио.

„Да є она іошъ жива Девиру,“ настави мой отацъ опетъ: „то бы ты мени нѣ ради опростио.“ — Графъ се сасвимъ одъ насъ окрене. — Да є она іошъ жива, реко я моіой тетки; вы бы вашу снаю благосиляли. — Сад' се спусти тетка моя к' мени плачно, полюби ме у чело, и рече тиіо: Брате!, живи срећно, и стрпи се!

Мой отацъ притрчи сестри своіой у наруч'я, и обоіи се сузе смешаю. Девиръ стаяше єднако с' мрачнимъ погледомъ у дальини. Такође и Графица є готово само састрадателна при грленю отца мога была, безъ да іи повратила. Я одо Графу и обуватимъ нѣгове руке. Онъ према мени ниє быо безъ волѣ, но ипакъ быо є ладанъ и обычанъ. Я га тиіо закунемъ, с' найпобудителніима рѣчма, да мом' отцу опрости, да бы баръ одъ те стране спокоянъ быо. Сад' се онъ одъ мене неповольно одтрже и запыта: Єсу ли коньи упрегнути? Кад' се одговори да є све у свом' реду, увати онъ за руку супругу свою и одвуче є ћутећи. Богъ нек' васъ благослови децо моя! а и тебе брате! єцаше Графица. Графъ є све єдна-

ко ћутао. Мой отацъ пође за њима. Кад' се у Саонице посадише, оде на ону страну, на коіой є Девиръ седио, обувати му руку, и приклекне на землю. Сад' скочи Девиръ изъ Саоница, обгрли отца мог', и повиче: *несрећный Менцикове! я ши прашшамъ!* Мы се сви бацимо њему и Тетки у наруч'я и чусмо и говоримсо речи: Брате! Сестро! Течо! Тетка!" сузама опроштены' срца' спровођене.

Мой отацъ гледаше за њима, као некимъ изяснителнимъ лицемъ. Кад' се већъ найпосле повезоше. „О," рече онъ са благимъ и осмеујућимъ се погледомъ, каквог' досад' нигда на њему не видо: „сад' се Мариіо осећамъ, лакшимъ! Я самъ се покаяо, и сад' є праведно небо помирено. Айде, да идемо! Ваша несрећа неће дуго тряти. Кад' я умремъ, вы ћете се повратити. Неће се заборавити, какву сте вы майку имали."

Спокойно приповедаше отацъ мой Федору, кои є зато време, док' є овай угледъ траяо, у варошицы быо, да се є са своимъ зетомъ помирио.

Сад' дакле Софиіо? Заръ ни смо срећни?

Мой отацъ вели, да нигда животъ болѣ уживао ни є.

Овде насъ онай човечный офицыръ остави, и сад' добисмо, другу пратню. Онъ є приятель нашъ постао, и врло смо жалили, кад' смо се разстаяли. Ако бы ты овог' благородног' мужа — онъ се позыва Лушинъ — кадгодъ видила, кажи му да нигда твоя Мария име њгово забо-

равити неће. Кад' є већъ у намери био с' нами да се разстає, реко му я дубоко побуђена: „нигда се више видити нећемо благородный човече! Ты си оплакивао насъ; а шта ћу я за тебе да чинимъ? Сузе благодарности и овай прстенъ“ — Проста, златна бурма, кою самь сад' с' прста скинула, была ми є неоценима, єръ самь є одъ моє майке добыла, ипакъ мораде є онъ узети. Я га умолимъ, да гробъ майке моє посѣти. Мекій овай човекъ, не могапіе сузе да заустави, нит' да проговори, већъ само главомъ ману; па мету руку клечећи на прса и рече пресецаюћи: *„нигда више нећу строгъ быти! нигда! Сад' самь искусио, како невреѣа учи, да се люди почитую!“*

Федоръ га є любио, што є с' нами човечно поступао, и разговорао се с' њиме іошъ задуго. И како се срећно то догодити мораде! Лушинъ се изясни да се одъ породице Сапиєхине нада, да га ова срећнимъ учини. Федоръ, безъ да є себе издао, одма є писао своме приятелю Сапиєхи, да кад' Лушинъ у Петроградъ дође, да му се жеља испуни. — Сапиєха ће му писати: „О сажаленю према несрећной породицы Менцикова.“

Морамо да полазимо. Саонице су упрегнуте. Здравствуй, Ронкалесъ! —

XXXIV.

Марија, Софіи Ронкалесъ

У Тверу Декемвра 1727.

Управитель Тоболска врло насъ є лепо примио. Овде се смемо донде задржавати, док' ужасна, велика стужа непопусти. Федоръ с' неуморимомъ дѣятелношћу све збира, што ће нам' у пустињи нашой нуждно быти. Онъ є врло весео быо, кад' ми є зимницу брашнену мало пре показао. „Но, Федоре!“ реко я, „то бы мы и тамо купити могли.“ Онъ смешећи се настави, „то я најболѣ знамъ!“ Нѣговъ изгледъ лица учини ме внимателномъ. Я се сад' текъ известимъ и дознадо — о, любезна Ронкалесъ, ты ћешъ се мало поплашити, као што самь се и я поплашила — я дознадо: Да є Березовъ тако высоко у сѣверу, да тамо никакво землѣдѣлиє могуће ни є. Я не смедо далѣ пытати, єръ се уплаши, да што и ужасниє, не чуємъ. Но нек' бы Березовъ и пакао быо: кад' се само Федорове руке дотакнемъ, рай ће ми да буде.

Федоръ се є одъ насъ оделио, да не бы подозренѣ на себе навуко, и чини у наоколо по предѣлима познанства. Я ћу га опетъ за неколико дана здрава да видимъ. Добио є одъ Санієхе знатне мѣнице, коє су му овде у Тоболску исплаћене, па и нове препоруке одъ круне, да му се свуда на руку иде. —

Ронкалесъ! морамо да полазимо! овог' тренутка! О Боже! гди є мой Федоръ — Скоретеча є єданъ найстрожию заповесть Управителю (Гувернеру) донео, да насъ што скорие далѣ пошлѣ. Мењемъ ове черте у Билетъ на Федора. Мы смо већъ место єдно опредѣлили, гдѣ ћемо у најопаснiимъ случайма наше Билете да сакривамо. Здравствуй! —

Дошисъ собственомъ Федоровомъ рукомъ.

Они су отишли добра Ронкалезъ! и я за њима итимъ, срећа, те самь зимницу, найнуждниi' потреба' у Березовъ већъ послао. Болѣ безбѣдности моє ради, узео самь солдате за пратиоце. Ахъ! желя є моя была, да Мария текъ у пролеће у жалостну пустиню оде! А сад'? она ће у Березовъ да ступи, као што є у онай подземный светъ у Кунгуру, гдѣ є данъ само сутонъ! Но, ипакъ, Ронкалесъ, срећни смо! Любовъ ће и у ову укочену природу, свою благу топлоту да излива, и светлошћу своiомъ, мрачно поднебие высоког' Сѣвера да осветлява. Против' желя свирѣпы людiи, Мария ће срећна да буде. Я ставлямъ омрази силу любови напротив', и ништа друго не мыслимъ, до, да Марию одъ сваке нове бриге заштитимъ. О! жалость є нѣну бôлну душу већъ яко порушила и боимъ се, да се ра-

не срца нѣног' неће моћи да излече. Духъ є нѣнъ ведаръ, као звездапунно небо над-а-мномъ, ком' молећи се руке подижемъ; но ипакъ нѣно є здравлѣ у унутрашньости дотакнуто. Сад' да є видишъ, Ронкалесъ! Са свакимъ уздисаємъ бива лепша, ведрия, блажия и мужествения.

Кад' бы она умрла — я бы очаявао! Сад' се іошъ я осмеуємъ; но онда!... Смртъ ми є уплячкати *не може; єрѣ мы смо нераздѣлими*! Но ипакъ, докле годъ узживи, нек' само благій уздисай, приятну руку найнѣжние любови осећа. Я не осећамъ никакве друге радости, до нѣне, и крвъ бы мою за ню пожертвовао. Она ме люби неизказано; люби, но и срце моє заслужує нѣну любовъ.

О, кад' бы само дуже срећни быти могли! Но, я се боимъ, да ни є часъ већъ близу, кои ће Марию мою са овог' света да уплячка. При помыслу овомъ напада ме црна суморность, и ако се устне моє осмеую. Па ипакъ, Ронкалесъ! подижемъ често руке моє к' небу, и узвикуємъ узклицаваюћи: *Я самь срећанъ*. Я не могу милину ову да сватимъ, кад' ми на прсима лежи, и са сладкимъ гласомъ нѣнимъ ме: „*мой Федоре! мой возлюбленый Федоре!*“ именує.

Морамъ далѣ, да іи достигнемъ. Три су дана они напредъ; но ипакъ я самь скоротечу напредъ послао, да ми конѣ, єлене или псе преправи. Мария мора само подъ рукомъ самномъ у Обиталиште да ступи, кое ће безкрайну жалость и безкрайну срећу двое добродѣтелни срца да затвора.

Богъ нек' те благослови Ронкалесъ! како ћешъ поднети ако чуешъ: Марие и Федора нема више! —

XXXVI.

Сашеха Федору.

У Пешрограду Декемвра 1727.

Шилѣмъ ти іошъ неколико мѣница Федоре! као и препоруке па и нове пассоше за више особа. Овде су ради, да ти у трагъ уђу. Федоре! Твои се роћацы осмеую, кад' имъ кажемъ: Федоръ є у Француской. Но ипакъ, нико и не сумня, да си ту. Они те траже по Петрограду, Поцеку, или иначе у обльижности.

Федоре! крвъ твоя мора претопла да є, да вѣчно смрзнуту землю тамо оживишъ; єръ и я — на комъ краю света, небы рад' быо, кад' бы ме приятельство или честь позвала. Я ти и у найлепшым' часовима живота мога завидимъ. Кад' образи напіе младости с' найживльим' бояма предъ душомъ моіомъ стоє, животъ, достоинство и злато ништа ми нису: али *срце пуно любови, пуно вѣрности свє є*; онда осећамъ, како теби приятно быти мора на рукама, на срцу твое Марие, кое ради све пожертвовашъ.

Твоя породица иде своимъ путемъ. Она влада царствомъ исто тако, као и Менциковъ, и

мражена є, као и онъ. Преправности се чине за крунисанѣ младог' Цара, кои є Идолъ свог' народа. Овай народъ нада се одъ нѣга златномъ времену, и свакій порокъ, свака тегота нѣговыма се любимцыма, Долгорукима, приписує. — Твой Уякъ Фелдмаршалъ, мужъ є великій! Онъ се измиче натрагъ у незнатну тишину, и не участвує у милости, коіомъ Царъ домъ твой обасиплѣ.

У повѣреномъ некомъ разговору са Иваномъ, онимъ суєтнимъ младимъ човекомъ; кои приятельство цара за нѣга на угледъ износи, дотакнемъ се я у мысли, да бы бракомъ између едног' Долгоруког' и Менциковлѣви' кѣріи твоме дому неброєна богатства, коя Менциковъ у випе Банки има, задобивена была. (У Млѣткама и Амстердаму говори се, да ће се главнина само Менцикову да исплати.) Иванъ чело намргоди, и две три речи, кое му неотице излете, осведоче ми, да се Княза Менцикова іошъ и сад' плаше. Онъ ће за цело у прогнаню быти донде, док' годъ и єданъ Долгорукій уплива на Цара имао буде. Какви су ово чудни люди! Великаши, кои су садѣйствовали падежъ Менцикова, чуде се, да само подъ владомъ другог' Господара стое, и непрестаю да мрзе — не Менцикове, не Долгоруке, него моћне любимце.

Тако се каже: владатель, *не може* приятеля да има. Я починѣмъ да вѣруємъ. Онъ *не сме* да има, или ако бы іи и имао, требао бы, да є одъ свию дѣла удалѣнъ. Самомъ Попечителю, кога

Владатель само почитує, а не люби, опраштаю се велике погрѣшке; любимцу пакъ єдва добродѣтельи. Владатель заступа место Божества; и тако изискує се одъ нѣга безпогрѣшна правда. — Овде є, као што є казано, прељашньій угледъ; само што су други главне ролле примили. И теби истину да исповедимъ я самъ не бы прву роллу, кад' бы ме срећа послужила, премда є свако противу любимца заклето, не бы одбацио.

Не осмейкуй се! Я ћу, мыслимъ, овде іощъ престати, *независимог'* мужа за єдиног' *слободног'* да држимъ. Младића любовъ за независимошћу можда ништа далѣ ни є, до сакривено чезненѣ за чешћу; будући онъ не може, да влада оће баръ да другій ньиме не влада. Отацъ мой каже. Попечитель одъ двадесетъ година, башъ и да є добродѣтель сама, душу нѣгову овладала, деспотичниє бы владао, нег' и ко другій.

Но, ма како я мыслио, Федоре! я самъ твой! зактевай, па ето ме теби на край Сѣвера, и одказаћу на твом' срцу свима плановима величине! Я могу лако престати да моє сне младости за истините држимъ, но нигда, престати не могу твой приятель, да будемъ. —

XXXVII.

Марія, Софіи Ронкалесъ

У Березову Февруара 1726.

Да, любезна Софіио има іошъ и веће бѣдности, нег' што самь себи представляла. Сад' самь одъ тебе разлучена, ты приятельицо младости моѥ, моя мила друга майко: на другой земльи, подъ другимъ небомъ! Друге звезде над-а-мномъ се вию; друго, црвеный пламенъ блюваюће сунце прелета као ужасна каква звезда преко краичка гроба мога, и озарава вѣчну тавнину мртве самоће само текъ за єданъ тренутакъ. Сваке ноћи бори се на небу у трепетнымъ пламенма, и испунява прса моя са предсказуюћимъ ужасомъ.

Ронкалесъ! я плашљиво поглѣдамъ на звезде, коѥ непознаємъ, и боимъ се да молитве моѥ неће крозъ странно небо продрети моћи. Ахъ! с' оне стране оне плаве планине, на коѥ краю тавноцрвеный кругъ — за насъ сироте сунце — прикланя се, положенъ ѥ мой светъ; но и моѥ се звезде подижу; вѣрни ємци добротног' Бога! Я самь протерана изъ света и живимъ у гробу, преко кога никакавъ приятный ветрићъ нежубори, изъ ког', никакавъ цветакъ не ниче. Сад' ово ти пишући, паде ми на умъ: ко ће ово писмо у онай приятный светъ да однесе, у

ком' моя Ронкалесъ живи? Странни угледи на небу, кое Федоръ тако уместно именує, споредна сунца, двогубе месеце, трепетне стреле сѣверны' светлости, пуне ме само ужасомъ. Мртва тишина у овой и безъ самы' звериня пустиньи, страшние ми є, него звукъ найвећій грома у ономъ свету, у коме самь преће живила. Ахъ, Софиіо! мое ће се срце скоро да укочи, као што є природа овде укочена. Ни сама благородно мислећа любовъ мога Федора, не може га више да загрее.

Путовали смо преко рѣке, высокимъ као стѣне ледомъ, покривенне, гдѣ нам' се є пара изъ прсию наши' укочила предъ устнама нашима. Докле є годъ око мое могло, да достигне нигди колибе нисамь могла да видимъ; па ни звукъ, ни одекъ не могаше да оживи мртвый предѣлъ. Бѣдни мы узклицавали смо, кад' бы насъ какавъ на Саоницама Остиякъ сусрео, притискивали бы руке дивляка, кои наше поздраве неразумеваше. Баръ є было какво такво човеческо, живеће суштество, кое насъ є у гробу сусрело! — Тако смо итили све далѣ одъ сунца, одъ людма обытаваюћи мѣста, и доћемо на последку к' мору, кое є Объ са Илтиссомъ сачинявао. Јошъ еднако оскудѣваше Федоръ — не мени самой; єръ га сви любе, нашег' добротвора, исто тако, сердечно; као и я. О Боже! шта бы іошъ с' нама безъ *нѣга* было! Любовъ нѣгова к' мени найусрећение є доброчинство за насъ све постало!

На последку стигну насъ нѣгове Саонице. О, Ронкалесъ! кад' првы звуцы прапораца, (кое

є овде обычай да се на конѣ међу, до наши' ушию допреше, кад' га изъ далека угледасмо; кад' онда бльиже дође, и довикиванѣ нѣгово чусмо, као гласъ помоћь донашаюћег' анђела затруби: онда полетисмо му сви безъ душе у наруч'я. Я се заборавимъ за єданъ тренутакъ, гдѣ самь, куд' идемъ, и обгрлимъ га с' веселимъ поносомъ; нѣга, кои животный светъ оставля, да са мномъ у вечной ноћи живи, да са мномъ умре. С' чимъ га срце моє може да награди? Само с' неизканомъ безконачномъ любовю.

Отацъ мой и сви остали бояли су се, и сумняли о нѣговомъ долазску; но я, не само што самь *вѣровала*, већъ самь и *знала*, да онъ Марию свою оставити неће. И ова вѣра, любезна Софиіо, была є за мене изворъ найчистиє надежне радости, кою они сви неимаху. Кад' онъ сад' дође одма ме стаде очима, да тражи, па ме дрктаюћомъ рукомъ обувати и око нѣгово у мом' читаше, шта *самь* чувствовала, и *сад'* шта чувствуємъ; кад' онъ приятно мужество моє подиже, свакой нужди на супротъ осмеиваше се, свако препятство надвлада и немогућно могућнимъ учини; кад' онъ самъ, бодаръ шта више шалећи се, своє кротко мужество саобшти — онда рече мой отацъ плачно: *„безъ нѣга бы морао да очаявамъ!“* .... „Мариіо,“ настави онъ одушевлѣнъ: ты си право имала! Федорово срце више одъ круне вреди. Опрости ми дете моє! Я незнадо, у колико благородно, у колико велико срце быти може!“

Свакійданъ бльиже смо Сѣверу были; и Федоръ сносио є неописане теготе путованя, као да є био онъ, што нам' є Остиякъ у Кунгуру желио, свию страданя неспособанъ, као воздухъ.

Сунце є све дублѣ за нами клонявало, а животъ све више попушташе. За тиме дођемо у непрекидный мракъ, и напоследку достигнемо Березовъ; гробъ у коме треба да живимо. — Мы се позадржимо при подножию брдашца на ком' є Острогъ Државопреступника био. Напъ пратиоцъ оде к' войводи, да за насъ яви. Федоръ оде с' ньиме заєдно, да се одма за насъ заузме; но пре свега даде да се велика ватра наложи, око кое се сви поређасмо. Кад' ал' ето ти єдног', сувонявог', бледог' човека, кои се види, да є одъ бѣдности погрблѣнъ, полагано к' нама. Онъ насъ є ћутећи посматрао с' намргођеним' погледма, кои међу тимъ све веселіи почепе бывати; па упыта єдног' одъ Козака, кои су насъ допратили: *одъ кудъ' мы долазимо.* Кад' му одгорише: *изъ Пешограда*; обрну се веселимъ лицемъ к' нами, и рече: *добро дошли, саучастницы несреће мое!* — Онъ пружи отцу моме руку, и овай є узе с' истинимъ узкликомъ. О, Ранкалесъ! та незнашъ, шта овде приятный погледъ човека, пружена рука, и поздравъ важи!

„Да, Саучастницы твое несреће!“ рече мой Отацъ. „Ево овде гледашъ несрећну породицу Менцикова!“ Старый брзо повуче натрагъ руку, погледа подобро моме отцу у очи и рече

онда ладно: Я се зовемъ Толстой! Сад' се окрене, и оде право путемъ у Осторгъ. Мой є отацъ дрктао, и покрио лице. Толика проклетства зета нѣговог' Девира, ни су такво впечатленѣ на нѣга учинила, као Толстоя три речи. Я му приѣмъ у уватимъ га за руку, коя му с' бледог' лица клону. Онъ рече ти'имъ гласомъ: „я самь найнесрећніи одъ васъ свию! Вы само страдате; а я страдамъ и покаявамъ. И шта више страданя ваша осећамъ двоиномъ, десетиномъ, єръ вы мене ради страдате!“

Нико ништа неодговори: сви смо за землю погледе приковали. „Да,“ повиче якаюћи уйна моя, „я самь невинна, а и мой є мужъ такође! О, да самь баръ умрла!“ — Ронкалесъ! речи ове дубоко ми срце засекоше. — Мой отацъ скочи у найжешћемъ движению, покрие се кожухомъ своимъ, и завуче главу у снегъ. — Я самь оглѐдала, да га подигнемъ. Онъ свуче кожухъ с' лица и повиче: „Заръ нема жалости, коя є у станю да ово срце умори?“ Любовъ наша отче! реко я: наша нѣжность ће га да извида! Онъ се силомъ одъ мене одчупа, потрчи за Толстоіомъ, увати га за руку и рече: „Опрости ми, или ме баръ уби!“ Я самь му на страни была, и обуативши другу руку разяреног' старца; но овай изтргне своє руке презрително и оде ћутећи далѣ. Мой є отацъ неко доба за њиме гледао и врати се затимъ лагано, натрагъ с' обореномъ главомъ к' ватри, у кою є гледао, безъ да є трептао, но међутимъ му се є боя

на образу непрестанце меняла. На сва пытаня моя, на сва умилна тѣшеня, ништа ми неодговори, већъ є ишо ћутећи предъ нами к' войводи, куд' смо сад' позвани были. И овде непроговори ни речи; па тако и одавде ишо є предъ нами у означену нам' колибу. Федоръ, кои є сусѣдну кућу подъ кирию узео, дође предъ ноћь к' нама. И онъ немогаше отца мога да развесели. Горе и доле уз'одао се є, и видило се, као да се є самъ са собомъ борио. На єданъ путъ стаде предъ Уйну мою и рече: „Сестро! я ти судбу не могу да изменемъ; но што у силама моима стои, чини ћу. Нека Долгоруки узму за слободу вашу сво иманѣ моє; и онда ћу да умремъ. Моя ће васъ смрть са свима да помири. Но ипакъ, Толстой! Толстой ће ме и у гробу да проклинѣ!“ — Онъ наполѣ изађе, да сузе сакрије. Мы приповедимо Федору, шта се догодило. Онъ салети отца мога, и имао є, као и свагда срећу, те га є умирио. Тако є миръ у нашъ домъ опетъ повраћенъ био. Да, сви га любе и благодарни су му. О, како бы несрећни, како бы сироти были мы безъ помоћи нѣгове! Онъ се є за све побринуо, и за саме найманѣ угодности. Што се зимнице тиче, нѣгово старанѣ тако є велико, као да насъ є хтео за свагда одъ оскудице да обезбеди. Онъ є премлого Остияка у службу поузимао, и намеранъ є, да нам' собственну кућу начини; изъ ког' є узрока и оцечена дрва низъ рѣку Объ на сплаву дао донети. Готово

нам' сад' ништа неоскудѣва, до благога поднебия, и найдрагоцѣниег' добра людског': „*слободе*.“

Кад' ме рукама обузме, кад' нѣжанъ гласъ нѣговъ чуємъ, и нѣгово око пуно любови кад' видимъ, онда самь пресрећна. Усред' ове изумрле природе, очарава ме раємъ, ков ми блаженство, само уздисаи сродника' моіи' нарушаваю. Животъ є мой слѣдство найлепше, найслађе радости, и найопорие, найгорчие жалости. Узкликъ подиже ми душу мою на више; жалость цепа свезе живота, и руши изворе здравля. Свакій самь данъ бльиже гробу. Но ипакъ спуштаюћи се у нѣга казаћу: „*живила самь*! еръ ће ме онъ изъ нѣгови вѣрни наруч'я да спусти.“

Одговори ми на скоро, добра Ронкалесъ! ако желишъ, да писмо твое я прочитамъ. Бльизу самь гроба; а 6 месецы — о, я дркћемъ при овим' речма! — 6 месецы ће проћи док' я одговоръ одъ тебе добиемъ. Да л' ће срце мое, кое се противборећим' осећаима цепа, моћи дотле да куца? Я се за снажнию држимъ, нег' што самь! Ни едно невиди, како се у мени конацъ за концемъ живота кида, како свакій уздисай, ког' изпуштамъ, срце мое раздроблява.

О, іошъ еданъ путъ, пиши ми на скоро! Пошльи писмо твое на Сапиеху, ако га іошъ добыти узмогу! — Добила самь писмо одъ нашега, доброг' пратиоца. Онъ є гробъ майке моє поодио и сузама га оросио. Путованѣ с' нама, пише ми, да га є млого чувствителніимъ човекомъ учинило. Ако є то тако, то онда могоше сузе наше

тврдо срце да разнѣже; дакле нису узалуд' текле. — Благородномислећій Сапиєха мора да є досад' нашег' Лушина, за учинѣну нами човечность већъ наградио, и све нѣгове желѣ испу́нио. Тако дакле има єдно срце више у свету, кое ће се несретни прогнанаца с' любовю и сажаленѣмъ да сећа! Не, нећу я неоплакана умрети, и на мом' ће гробу оно жалостно „*Яо*“ да заєчи, као што є при опелу Царевомъ.

Мария є осећала станѣ своє прежестоко. Осимъ нѣне жалости и дубоког' сажаленя са несрећомъ нѣны' рођака, порушило є сурово поднебиє здравлѣ нѣно; а и узхиѣнѣ нѣне любови, чуђенѣ према нѣномъ вѣрномъ Федору подѣйствовало є убиточно на меко срце нѣно. Єзгра живота нѣног' изумрла є у тако противположенима осећаима; но она се усиляваше, и тако є све єднако стояло болно-весело осмеиванѣ на нѣнима устнама. Тако се осмеує Анђео, кои бо̑лъ умирућег' гледа, и радує се, овога изъ гроба васкресеню.

Князъ се ни є жалио због несреће своє. Онъ є признао, да є заслужио. Онъ само животъ своє породице оплакиваше, и рад' є био, ма с' найвећимъ пожертвованѣмъ, да имъ га олакша. Онъ се є све с' тым' мыслима забавляо, да Долгорукима за слободу нѣгове породице сва она велика количества новца, коя є у Млѣткама и Амстердаму и мао, поднесе. Само писмо єдно одъ Сапиєхе, кои є помисао ову Долгорукима доставио, ком' су о

ни рѣшително негодованѣ изяснили, одвратило га є одъ тога. Найвише тиштао га є Толстой, кои га є, колико су се годъ пута срели намргођено и презрително поглѣдао. Свагда, кад' бы се ово догодило, долазио бы Менциковъ тужанъ и погруженъ, и онда є повико име: Толстой! болно, и ништа у станю не бы было, што бы га разведрило.

Федоръ и Мария више су покушеня чинили, да Толстоя са несрећнимъ Княземъ помире. Но залуду! Обоє ји є с' каменошћу дуге огорчености предусретао. Буде болестанъ. Мария оде преобучена у аљине Остиячке девойке к' нѣму у нѣгову мрачну колебу, и надглѣдала є несрећног' старца, кои є у свачемъ оскудѣвао. Да є не бы прерано познао, говорила є мало, и кад' *мораде* да говори, послѣдовала є наречю простака.

Толстой сматраше нѣгову понудилю, коя се є за робкиню войводе издавала, анђеломъ небеснимъ, и немогаше да дозна, како є могла она, нѣму тако отлична єла и тако необичне угодности да набави. Кад' оздрави, призна мнимой Остякиньи, да му є она животъ одржала. Онъ хтеде сад' Войводи да оде, да му за нѣгову човечность благодари. Онда рекне Мария осменувши се: войвода ме ни є послао. Я самь дошла; єръ си ты болестанъ био, єръ те любимъ, єръ самь те я єданъ путъ увредила. Толстой запыта зачуђенъ: ты ме увредила? А коя си ты?

Мария падне предъ нѣга. Я самь кћи несрећнога Менцикова. Толстой ступи натрагъ и рекне жестокимъ и суровимъ гласомъ: „Несретницо! остави ме“ Мария полагано устане и пође плачући к' вратма. „Ты си ми животъ избавила,“ рече Толстой мало блажије: „я ти благодаримъ.“ — Ты ме наградити можешъ, рече Мария. Опрости моме отцу, кои є несрећніи одъ тебе!

Толстой окрене се одъ нѣ и Мария оде. Сутра данъ дође она опетъ, но не да га за свог' отца моли, него да га развесели, и да се с' ньиме шаха игра. Толстой неспомене ништа о нѣноме отцу; но онъ се навикне на обхођенѣ нѣно тако, да є ню свакій данъ жельно изчекивао. После єдног' месеца замоли га іошъ єданъ путъ, да се с' нѣнимъ отцемъ помири. Онъ ћуташе и сад' она већъ изгуби надежду, да ће іой планъ, за кои є само Федоръ дознавао, за рукомъ да испадне.

Она се оног' дна жалостно поврати у свою колибу. На єданъ путъ отворе се врата, и Толстой уђе. Менциковъ се ужасне: но Толстой пружи му руку ћутећи на сусретъ. Мария падне му весело око врата, доведе га бльиже нѣноме отцу, мете нѣгову руку, на овога раме, и падне за тымъ предъ нѣга на колена. „Ко ти се може противити!“ рече Толстой, и пригрли Княза на своя прса. Обоица се помире, и тако буде найтежа рана Менциковљева излечена.

Сад' сіину за Менцикова нова зрака надежде. Благородномыслећій Сапиєха радио є у Петрограду с' неуморномъ ревношћу о повратку

ньиномъ, и ствaрь му є већъ за рукомъ пошла была, кад' већъ Долгоруки милость Цара тако безбедно уживаше, да имъ Менциковъ више страшанъ ниє мого быти. Сапиєха пошлѣ, єдног' Скоротечу с'овомъ вѣшћу, Федору. Сви су узклицавали; само Князъ є дрмао, невѣруюћи, главомъ. Мария се обрадує новой надежди са бôлнимъ осмеиванѣмъ. „Половину мога имања," рече Менциковъ, „дао бы за Толстоя; а другу половину за нашу слободу. Не радуйте се тако рано! Да, кад' бы ме оваког' познавали, као што самь сад'; но они свеєднако мысле, да ме се мораю да плаше." — Онъ є имао право. Душмани, кои себи о повратку нѣговомъ и помиреню са Долгорукима никаква добра неочекиваху, подбаце у Мосви пасквилу на последнѣ, коіомъ се Менцикова повратакъ зактеваше. Тако є умешно начинѣна была, да є подозренѣ пало на Менцикова, као да є онъ самъ проузрокователь те пасквиле. Сад' се све поремети, и рѣшено буде, да породица Менцикова никаквомъ ослобођеню надати се не може.

„Видите ли?" рече Менциковъ, кад' вѣсть дође, млого тише него што бы се мыслило. Онъ се окрене к' Толстою: „Старино, овако є болѣ! мы смо заєдно." Готово у истомъ тренућу навуче чело, и погледа Федора размышляваюћи. Три є дана дуго ишо самъ самцитъ, борећи се, тамо и амо. Найпосле замоли Федора потайно: Гледай да улучимо прилику, да с' тобомъ и Мариомъ насамо будемо. Оћу да вам' нешто кажемъ, што се моє среће, моє тишине тиче."

Прилику улуче. Менциковъ узме Федерову и Марійну руку, и рече озбильно: Я се надамъ, да вы несумняте, да бы се и за слободу вашу пожертвовао. Но я морамъ да живимъ, безъ да васъ могу да избавимъ. Благородный Федоре! тешко ми пада кад' те годъ видимъ. Овде ћешъ да изгубишъ твой животъ безполезно. Я знамъ, да ты овде срећанъ ниси, као годъ и Мария и мы сви. Кад' бы ми могуће было, да одавде утекнемъ, я бы пѣшице крозъ пустинѣ и прекo врлетны' планина' тумарао, док' небы у Хину стиго, или у путу животъ изгубио. Но мене строго чуваю. Ты си Федоре слободанъ, и твои пасоши, твоя препоручителна писма, на све скупа заповѣднике, обезбеђаваю ти лако путованѣ. Шта те іошъ єднако уздржава, да ову девойку, коя те люби, не ослободишъ?.... Я знамъ зашто вы овде остаєте. Маріио! веруй ми, страданя ме моя не чине несрећнимъ; но погледъ на *ваша* лица. Я бы срећанъ быо, кад' бы знао да сте се спасли, па да самъ я онда и у Камчатку или у рудокопнѣ посланъ, да као простъ злочинацъ подъ тешкимъ радомъ и умремъ. Бога ми! Я бы онда самъ себи стрпѣльивіи быо, и никакавъ уздисай не бы васъ, о узклику сврху ваше слободе, узнемиравао! О моя децо! одъ васъ самъ се научио, какву радость пожертвованѣ дає! Федоре! узми Маріину руку, она є твоя. Избави, ко є одъ насъ за избавлянѣ. Не пребацуй ми, да си ми ты овде нужданъ. Срећа єдном' одъ деце моє, отчиномъ є срцу блаже,

него л' угодности, кое ми ты овде дати можетъ. Преправке ове, кое си ты мало помало набавио, за више су година довольне, и твой вѣрный Поповићъ може овде прекрасно твое место да замене. У новцу нужде трпити нећу. — Гле, ево іошъ єдно сокровиште, одъ ког' бы мы сви іошъ сто година могли да живимо. Ово нек' само Поповићъ у Петрограду или иначе гдѣ прода. (Онъ имъ изнесе неколико велики и лепи бриллианта) Ето видишъ, твоимъ отсутствомъ ништа негубимъ, а Мария моя тыме добия, срећу, кою нѣна любовъ одавно заслужує. А — заръ ми неће іошъ єднако остати приятельство твог' благородномыслећег' Сапиєхе? Гле, у овом' писму — ты си га пре неколико дана изгубио — умолява те шта више, да на твое место ступи, ако си намеранъ да бегашъ.

Федоръ падне на прси княжеве, и рече: да, мой є планъ было, с' Мариомъ да бегамъ, но она неће.

„Я ти заповедамъ!“ рече Менциковъ и пригрли Марию нѣжно к' своим' прсима. Мария є своме отцу све могуће извѣте чинила; а Федоръ є очекивао ћутећи и осмешкиваюћи се, ко ће да победи, великодушный отацъ, или іощъ великодушния кћи. Найпосле подигне Мария суза пуне очи к' небу и рекне слабомоћно: да бегамъ отче мой! како ми здравлѣ допусти. Сад' самь сасвимъ изможднена. Отацъ се с' овимъ обећанѣмъ задовольи. Како є Федоръ с' Мариомъ насамо у разговару было, представи іой, коя ће

онъ средства да предузме, да имъ бѣгство обезбеђено буде. Онъ то шта више и могућнимъ учини, безъ да є и ко мого, да примѣти, будући є нѣна девойка, Войводи, као Федерова сапутница преставлѣна была, те є ова лако Маріину роллу могла да игра. Менциковъ є шта више предосторожность употребио, те є девойку Войводи одъ Березова, као свою кћерь представио. Маріино бѣгство ничимъ сад' препятствовано не беше, до, кад' бы она вѣрну свою девойку хтела, да остави.

Сад' одушевлѣнъ узме Федоръ нѣну руку, и стане іой с' найлепшимъ бояма животъ да описує, кои ће у найдражестніой долини землѣ, у непознатой тишини да проводе. Мария роненћи сладке сузе радости обавиє руке око любезног' и притиште га на прса своя, у коима се ньиове любови топла сумня живота пробуди. „О!“ рече она снажніе, нег' иначе: „Кад' бы могла сад' одмах с' тобомъ у долину да прелетимъ, коя ће обиталиште наше любови да буде; но, Федоре! ако бы твоя надежда узалудна была; ако бы є субда уништала!“....

Ты ме ниси саслушала Маріо! — Онъ іой хтеде сва средства, коя ньиово бѣгство обезбѣђаваю, іошъ єданъ путъ да повтори, а она се кротко насмеє. „Ако я сама ту надежду уништамъ!“ Она се жестоко баци на прса нѣгова и рече: „о неизваявай ми срећу, коя ми опредѣлена ни є, коя тако дражестна ни є!“ (Федеръ побледи.) „Ићи ћу с' тобомъ куд' ме год' узводишъ;

но сад' путованѣ с' тобомъ нећу моћи да издржимъ; єръ самь яко ослабила. Причекай, док' ми пробуђуюћа се природа нову снагу да, онда ћу твоя быти, ако небо узхте." — Федоръ іошъ већма побледи; єръ се опомене оног' часа, кад' су у пећини кодъ Кунгура были, па ћуташе с' трепетнимъ предчувствованѣмъ.

Менциковъ се є плашио, да се Мария нѣговомъ зактеваню неузпротиви, а особито кад' є Федоръ о бѣгству уздржаваюћи се загонетно говорио. Онъ сад' мышля на средство, кое да ію принуди да бѣгаю. У Березову живио є єданъ старый Попа, кои є іошъ подъ Петромъ Великимъ тамо прогнанъ быо, и за ког' се є ослобођенѣ Менциковъ онда узалуд' трудио. Овай Попа, честный старацъ, доће Князу, како є о долазку нѣговомъ начуо. Онъ се ни є никако хтео више да повраћа међу люде и прилюби се с' највећомъ усрдношћу к' породицы княжеской, нѣговог' єдиног' добротвора. Нѣму открие Менциковъ любовъ кћери свое к' младомъ Поповићу, као што є Федоръ обштепознатъ быо, и замоли га, да ово двое млади по свештеномъ реду вѣнча. Попа є на то готовъ быо, па остане и онда, на своіой рѣчи, кад' му найпосле Менциковъ Федорово право име саобшти. Кога се іоштъ имамъ да боимъ? рече добрый старацъ; шта ми могу люди да учине? Я самь готовъ срећу млади люди, да благословимъ и мило ми є, да моме Добротвору неку услугу могу да учинимъ, кое самь одавно желио. Єданъ данъ, кад' є цела породица

заєднбоыла, ступи Попа у колибу, и Менциковъ изясни, чега є ради овай мужъ дошо. Федоръ є узхићенъ быо, єръ найвећа нѣгови' желя', кою Маріи іошъ досад' признати ни є се усуђивао, сад' се испунява. Онъ се баци предъ любезну, и покриє іой руке полюбцима. Она подигне, осмеуюћи се, очи и рече радостно своє: „*оћу*" кад' Попа нѣну у Федорову руку мету.

Тако светковаше благородно ово двоє у найсиромашниіой колиби торжество срећне любови. И само предчувствованѣ смрти заборави Мария при овыма чувствама и помыслу, да супруга Федорова постане.

После неколико дана умре Попа, и однесе опасну тайну, да Долгорукій овде живи, са собомъ у гробъ. Федоръ изясни сад' Марию за свою супругу. Па с' тыме више сматрао є девойку свакій за Менциковлѣву кћеръ. Само є Толстой дознавао, да ни є была; но ипакъ ко є Федоръ, немогаше да докучи. Зашто сад' да бегамо? запыта Мария свога отца после неколико дана; Заръ ни самь срећна? Срећния, нег' што бы се у найсяйниимъ данма дома нашег' могла да надамъ.

После некога времена дође єданъ Маіоръ с' петдесетъ людіи изъ Тоболска, да досаданю обсаду у Березову измене. Онъ є одъ Гувернера опредѣлителну заповесть добио, да трговца Мойсила Поповића у свачемъ подпомаже. Будући є онъ за срећу свою Сапиєхима имао, да благодари: то се

нѣга тицаше и Князъ Менциковъ, кои є приятель мнимога Поповића био. Обиталиште се Княза разпрострини, и Федоръ набави шта више и неке манѣ угодности, безъ кои радо не бывамо, кад' се већъ єданъ путъ навикнемо.

Сунце се сад' узвыси, и природа све почне да оживотворава; ледъ се истопо, земля буде приятномъ зеленю обучена; Брѣстови (одъ кои Березовъ име носи) добию богате ладове; у кратко, за чудо Маріи произиђе изъ укочене смрти веселый животъ? Сад' є Созва с' чамцыма Остяка покривена была, кои су коже, као порезъ за круну, у Березовъ доносили. Федоръ є свакій данъ с' Мариомъ чинио шетнѣ, здравля нѣнога ради, по свой рѣци Обу. Єданъ путъ оду обоє и у самый Тоболскъ, да принове препитателна средства и друге потребе, да покупую. Ова мала путованя разведре Марию, безъ да є укрепе. Она се осмеяваше, кад' бы Федоръ на нѣнимъ образима скору бою привидио; єръ є она осећала, да нѣна смрть ни є далеко.

У путу, кад' су се повраћали изъ Тоболска, дужъ обреж'я Оба, сиђу са свои кола, да провиде єданъ землѣузъ, кои є са любкима Талниковым' дрвма обрасто. Они оду на обреж'є рѣке, и одавде су гледали на красный изгледъ пространога мора, кое є овде стециште рѣке Оба са Иртишомъ ображавало. Предъ ньима су быле, горде и лепе планине Самароковске; удалѣна обреж'я была су Талниковым' дрвма обрасла, између кои се високи донеба Кедрови узвышавали. На брегов'ма висише

поєдинце црни облаци, изъ коіи є севало; сунце є бльизу надъ пространимъ моремъ надлетало, у нѣму се огледало и позлаћивало површину. Федоръ рече смешећи се: „Кад' си у овай предѣлъ допли, да л' си мыслила, да ће те кадгодь красота нѣгова овако да обрадує? Гле, премила Маріо! ноћь, коя те є ужасавала, пропла є. Красно сунце обилази любкій догледъ (хоризонтъ) и данъ є, као и наша любовъ вѣчанъ!... Тако ће и твоя скорбъ, твоє бриге за твой животъ проћи; здравлѣ и радость животъ ће ти да улепша.“ Мария, нѣжно осмеуюћи се рекне: *Заръ я мрзимъ на живошъ, Федоре мой? Заръ га не шреба да любимъ, кад' самь овако срећна, овако блажена?* Но ако скоро умремъ нећу се пожалити; єръ самь живила и срећна была. — Она га пригрли при овима речма на своє срце. Но Федоръ ужасно врисне, изтргне се изъ руку нѣны' и потрчи неколико коракляи одъ нѣ. Кад' се поврати, повиче: „*Пропали смо*!“ Сад' види и Мария, шта га є тако поплашило. Землѣузъ, на ком' су стояли, было є одъ рушеће рѣке подлоканъ, одъ обреж'я се одвалио, и пловио є полагано поредъ истог'.“

Федоръ є свакояка покушеня чинио, да се спасу но све бадава. Рѣка є предубока была, и пловећій островъ, на коме є с' Маріомъ стояо, све є више и више у матицу рѣке теранъ было. Сваког' тренућа, мислили су, да ће поднож'є на ком' су стояли да потоне. Остиякъ, кои іи є возио, прибльижи се на Федоровъ дозивъ; но они га

неразумеше, кад' имъ є одвикивао: да само мужественни буду. Овакви пловећи острови, у Обу, ни су необычни. Дрктаюћи и пребледивши Федоръ узме свою Марию у наруч'я, и рекне іой, смрть є овде неизбѣжна. Она га пригрли іошъ снажніе на своє ужасно куцаюће срце, погледа свуд' у наоколо на навалююће таласе, и рече: „Заръ *никаквог'* средства нема, да се *избавимо*?“ Нигди се чамацъ, нигде човекъ не могаше да види. „О“! повиче Федоръ, обе руке к' обреж'ю пружаюћи: „іошъ ни смо тако далеко одъ землѣ Мариіо, кад' бы ты пливати умела!“ — Ты умешъ! рече Мария, избави себе, Федоре! избави себе, отца мога и моє браће ради! Она га хтеде краю острова да одвуче. „Мариіо!“ повиче онъ сад' гласно: „Заръ оћешъ да те овде при Смрти оставимъ? Не, тако ми Бога!“ — (онъ є обгрли снажно) — „овако ћемо се да утопимо! ты на мом' срцу!“ —

Мария га є дуго молила, да се отца нѣног' ради спасе. Онъ ћуташе; но ипакъ на последку рече осмеиваюћи се: „Погледай онамо! Заръ бы се мого обреж'я домашити?“ Она погледа, и види да є окружена пространомъ површиномъ воде, па рече: да, сад' є касно! О, Федоре! Заръ ти мораде самномъ да умрешъ? — „Мариіо!“ настави онъ кротко: „Ако бы само єдно тренуће посумняла; то ни є срце твоє мене разумевало.“ Сад' Федоре мой, айд' да умремо, као што смо и живили: тесно скопчани и мужественно! — Они се попну на брежулякъ, кои є у среди быо, єръ су

выши таласи нижу часть острова оплавили. Овде се посаде, руке єдно око другога склопе, и очекиваху смрть. Сад' пловећій островъ доће у раздирућу пловитву рѣке, и буде као стрела однешенъ. Љубезни се іошъ тешнѣ обгрле: єръ се є островъ почео лелуяти, и стаде одпадати велико комаће. Већъ очекиваху, да іи таласи прогутаю, и крвъ имъ се смрзне. Риканѣ, лупаюћіи таласіи и ужасна грмлявина суморне непогоде, заглуну имъ чувства; а кад' іи уздижући се высоки таласи попрскаю, мыслили су већъ, да се с' волнама боре. Моя возлюблена Мариіо!" — „Федоре мой возлюбленый!" — „вѣчно твой, — вѣчно твоя," тако су викали обоє, и притисну ладне устне єдно другомъ. Но на єданъ путъ поче пловити островъ лакше, и буде озаренъ сунцемъ одъ Сѣвера. Кад' сад' погледе, прибльижавали су се на бржой, но мирніой рѣки к' сунцу. Какавъ угледъ! Островъ се на єданъ путъ обрне. Было є као да су се вѣчни законн природе переметили, као да є летило сунце у страшно брзомъ трку око догледа, и као да є гонио, светова судия у пламтећой тавнини с' илядогубима громовима бубняюће непогоде, бѣгаюће, као да се є небо надъ ньима разливало, и као да су развалююће стреле саздањ разрушавале. Сад' достиже пламтећа непогода сунце, и погаси га. Дубокій мракъ покриє волнуюћу се рѣку, кою су само заслепляваюћи пламени осветлявали. Љубезницы опетъ се охабре, и рекоше єдно другомъ осмешкуюћи се: „*Сєдинѣни умиремо*!"

На последку изађе ипакъ сунце иза облака, и изливаше своє ватрене зраке преко мора, по ком' су любезници пловили. Федоръ устане да островъ промотри. Земля є была са страна' оплюскана, и онъ сад' примѣти да се основъ изъ Туф-камена состои, кои є неброєнимъ малимъ жилицама яко свезанъ био. Онъ се мирно к' Маріи поврати, и извѣсти є, да се іошъ избавленю надати могу. Ужасъ є Марию ослабио и потребоваше оправленя. Федоръ наложи ватру одъ трня и попне се на єдно Кедрово дрво, коє се међу осталим' дрвма на острову налазило. С' гласномъ радошћу, као да є Маріи круну поднашао, поврати іой се и изручи одъ Кедра орає у нѣно крило. Она подели овай штедльивый обѣдъ са своимъ любезникомъ, и пила є неколико капи воде изъ руке нѣгове. Онда наслони се на нѣгова вѣрна прса, и проспи мирно. Сунце заће; было є сад' већъ око поноћи, па ипакъ видно є доста было, да се є предѣлъ мого да позна. Федоръ угледа обреж'є у пространой дальини, кои се є часъ по часъ бльижи быти видно. На єданъ путъ удари островъ жестоко, и Мария се пробуди. Федоръ є подигне и изнесе є брзо на обреж'є. „*Мы смо избавлѣни*!“ рече онъ онда радостно: „сад' стоимо на тврдой земльи.“ Мария є тако слаба была, да оно коракляи до онде десившег' се Остяка єдва доћи могаше.

Док' се є она тако одмарала, отишо є было Остякъ по кола. Она се пробуди после дубоког' спаваня укреплѣна, и пребаци сад' любезнику сво-

ме умилно, щто се ни є хтео да избави. Онъ се осмене и упыта є: „*Заръ за цело мыслишъ, да бы ше я преживши мого?*“ Она му добро погледа у пламенно око, и шапну: *не, нећешъ ме преживши*; то одъ дана на данъ све више осећамъ. И башъ зато желила самъ, да смо се с' островомъ утопили. Федоре! као годъ што є подлоканъ онай цветаюћій островъ, тако є и животъ мой одъ нагли чувствованя подкопанъ. Смрть ће ме одъ васъ отрћи, пре нег' што бы вы и помыслили. Да, я бы желила, да смо се утопили срце на срцу; єръ я се боимъ Федоре, да ћу те сад' ожалостити морати. — Федоръ устане ћутећи, и оде жалостиво у шуму Талника, коя є дужъ обрежя повучена. Кад' се натрагъ поврати, дође му Мария насусретъ, и рече: Федоре мой! я те нећу ожалошћавати; мы ћемо іошъ животъ с' цвећемъ любови обасути!

Они єдно другомъ руке пруже, и врате се мужественніи у Березовъ. Одъ овога тренућа добила є любовъ ньина іошъ вышу силу; свето осећанѣ неко ублажавало є срца ньнова и усели имъ тию бодростъ и постояно спокойство. Цѣла земля стаяше имъ предъ ногама; они ништа нежелише, до да *сами себе* одрже. — Спокойство, кротко стрпленѣ, ньиовы' срца разасипало є миръ око ньи, и задржавало є ньиовы' сродника' сваку искру нестрпленя.

Менциковъ, кога здравлѣ сваког' месеца више попушташе, говорио бы често Толстою; „*Живошъ деце мое учи ме, како ћу да у-*

мремъ.“ Тако пркосећій Толстой постао є миранъ као ягнѣ, кад' бы се Мария с' њиме разговарала, или кад' бы га умилнимъ окомъ погледала. Свакій є предвиђао Маріину смрть и свакій се плашио, тиіо спокойство умируће, жалошћу да наруши. Свима су се сузе у очима видиле; но ипакъ сами знали нису, да л' су сузе жалости или радости биле: сад' су се само осећали больи, благороднїи и мужественіи.

Тако є месецъ єданъ за другимъ пролазио док' и трећа зима не дође. Сапиеха писао є Федору: да се є отацъ нѣговъ заузео, да се онъ поврати. — Долгоруки су се сад' на найвышій степенъ среће испели. Шта є Менциковъ тражио, то се єњима само по себи подавало. Младый царъ посѣти, бывши у лову, Княза Алексия Долгоруког', у єдномъ овога польскомъ дому, гдѣ види првый путъ нѣгову младу кћеръ Катарину, лепо девойче, с' іошъ лепшомъ душомъ. Остане ту до слѣдующег' дана и поврати се са свимъ новым' чувствованяма срца натрагъ у Москву. У Єсенъ посѣти онъ отца лепе Катарине опетъ и откриє му любовъ свою плашльиво. Князъ се чудио и радовао, па хтеде кћерь свою одма да доведе, но Царъ га задржи и оде самъ Катарини, да є за нѣну любовъ моли.

Катарини є срце куцало одъ ненадне радости; она љубляше благородног' *младића*, а не *круну* нѣгову. Заруменивши се, призна она, да ће є любовъ нѣгова срећномъ да учини. Јошъ истог' дана даде Царъ своіой Баби явити, да ће

са Катариномъ Долгорукій, да у бракъ ступи и слѣдуюћег' дана было є торжественно обручењ, овы' двоє млади. Међу Долгорукима владала є гласна радость и бриге њиове прећашнѣ промениле су се у горду безбѣдность. Само Фелдмаршалъ є равнодушанъ было, єръ га є дуго искуство умудрило. Укратко пре торжественог' обручења узме онъ Катаринину руку, и рече озбильно: „*Сыновицо! вы* ћете сад' моя заповедаюћа Царица да постанете. Ма вам' што ваши сродницы казивали; незаборавите нигда, шта се за єданъ данъ може да преокрене: Уживайте срећу вашу разумно, и опомените се да одъ овог' тренућа престаєте нашемъ Дому да принадлежите. Сад' су поданица Царства, ваши сродницы, а не мы, чиє име носите.“

Е! рече Алекій исто вече Фелдмаршалу, ево и овай данъ доживисмо!

Фелдмаршалъ одговори озбильно: морамъ васъ свагда на неизвѣстну будућность да опоменемъ. Да, вы сте овай данъ доживили. Но — тако є и несрећный Менциковъ доживио! па и опетъ зато є ено прогнанъ!“ — Одъ овог' дана іошъ се є више у самоћу увуко. Остали Долгоруки држали су за зависть, што є само мудра умереность была, виђали ни су другче благородног' Фелдмаршала, осимъ ако є неизбѣжимо было.

Како є чудна субда людіи? Истога дана, кад' су Долгоруки врхъ чести и славе достигли,

Менциковъ є достиго край живота; и на овомъ стаяо є бодріи, веһіи, среһніи, нег' иначе на врху чести. Кад' бы Долгоруки єданъ погледъ у тавный затворъ бацити могли, у коме є онъ умируһи последнѣ издисає испустио, да су чути могли, како є озбильски свог' сына опоминяо, да се свагда властолюбя чува; — онда бы узкликъ поноса ньиіовог' умерили были, а не поноснима речме изговорили: *И Менциковъ ће да дозна како смо се высоко пошли!*

Менциковъ дознао ни є; смрть му є уштедила горка осећаня, коя бы му вѣсть, можда проузроковала да ће єдна изъ породице Долгорука' Царица Руссиє да буде. Онъ є умро као мужъ, на рукама своє деце, подъ звуцыма любови, приятельства, найусрдниє жалости, оплаканъ и радо натрагъ пожеланъ одъ свию, кои су га у Березову познали.

Мало за тымъ дође вѣсть изъ Москве, да є Царъ Княгиню Катарину Долгорукій за супругу изабрао, и да є 18тій Януарій 1730. год. за вѣнчанѣ опредѣленъ. „Катарина Долгорукій!“ рече Федоръ „Те є срце, као и твоє, моя любезнице! Я познаємъ то благородно девойче. Потребно є само да іой се явимъ, мы ћемо слободни и срећни быти. Она се ни найманѣ чудити неће, ако дозна, гди самь. У некоме повѣреномъ разговору с' ньоме напоменуо самь іой само, да те любимъ; и само она одъ свию моіи сродни оплакивала є твою несрећу са сажалителнима сузама. За цело, Мариіо! мы ћемо нѣной доброти, нѣ-

номъ благородномъ мышленю, за нашу слободу да благодаримо!“

Я те несмемъ да ожалошћавамъ, настави Марвя. Я бы се радо іошъ єданъ путъ на гробу добре майке мое заплакала; но я га више видити нећу!.... Федоре! ако се дозна, да си ты овде, и Катарина нам' неузмогне помоћи, и ако тебе онда силомъ одъ мене разставе, да сама умрети морамъ!... Дай да остатакъ живота, кои іошъ тако срећанъ быти може на неизвѣстну надежду не полажемо. Смртный часъ отца мога, последньи ме є сила стао. Та самртни ме є мука стало, само да се уздржимъ, не бы л' онъ мого умрети мирније. Но сад' — мы ћемо се скоро растати морати, мой Федоре! — Она малакше и падне му на груди; Онъ се осмену ћутећи и прикрије одъ нѣ мученій га стра' срца нѣговог', єръ є ни є хтео да оскорблява.

Ружице на Маріинним' образима изчезле су. Очи іой учману, као и снага тѣла свакій данъ већма. Но ипакъ душа є нѣна у толико живля была; было є као да се є већъ изтргла, изъ свеза тѣлесни, као да є преко гроба прелетала. Федоръ већъ сад' сумняо ни є о скорой смрти Маріинной. Па зато и любляше є сад' іошъ жешће, іошъ ватреније. Обое су држали свою речъ, да єдно друго неоскорблява, и были су ведри. Они сад' живише понайвише сами за себе у умилной тишини, и осмеивали су се на нове надежде, кое су имъ чинѣне быле. Катарина се са Сапиєхомъ разговарала, и одъ нѣга са брижльивимъ саучастиємъ све о Фе-

дору дознаде. Госпои Ронкалесъ коя іой є предъ ноге пала, казала є: *Вы сте дошли за ваше несрећне приятелѣ, кои се у Сибиріи налазе да молите. Я делимъ ваше сажаленѣ с' Вами заєдно. Пишите и то особито стариіой Менциковой, да ме нѣна жалостна судба свагда суза стає. Зацело, нећу се за срећну држати, док' Мария срећна сасвимъ не буде; сасвимъ!"* — „Федоре", рече Мария, кад' є ову вѣсть прочитала: „сад', кад' люде морамъ да оставимъ, шире ми тако приятельски руке! Катарина ме опетъ с' вама помирує! она ми дає радостну надежду, да ће моя браћа и сродницы скоро слободни да буду."

Катарининъ планъ, несрећне да ослободи, и Марию Федоровомъ супругомъ да учини, буде судбиномъ страшно порушенъ. Маладый Царъ добиє богинѣ; и оног' дна, кои є за венчанѣ опредѣленъ быо, дотрчи Алексій као смрть бледъ у предню собу, и повиче скупившим' се Долгорукима ужасно: *„Онъ є мртавъ! Царъ є мртавъ!"*

Иванъ є мыслио, Цареву заручницу, сестру свою, на престолъ да попне, и брзомъ несмотреношћу хтео є у намери овой већъ и Гарду подъ оруж'є да стави; но Фелдмаршалъ му рече: *„Безсомучна будало!* И онъ к' себи дође. У вече скупи се тайный Савѣтъ и Анна одъ Курланда буде Царицомъ проглашена. Долгоруки ишли су на то, да Херцогиньи, пре нег' што се избере, и пре нег' што бы за праву Царицу признана была, неке уговоре предложе, коє она, да

подпише. Она и подпише, шта се зактевало. Фелдмаршалъ є тресо главомъ сврху трудбе своє породице, кою є она чинила, да свою падаюћу отличность, одржи. Но савѣтъ нѣговъ чинио є исто толико и сад' на ньи, као и прећашня нѣгова пророчишта, и они престаяли ни су высокимъ Савѣтомъ да владаю. Но и ньиови непријательи радили су такође, како є Царица у Москву дошла. Остерманъ и Бирон, Аннини любимцы, нађу средства, те є независимомъ одъ высокога Савѣта учине, и савршенно неограничену іой владу набаве. Долгоруки с' места падну. Пребаци имъ се, да су намеру имали Цареву Заручницу на престолъ да попну, те тако после кратке парнице буду сви Долгоруки, само Фелдмаршала изузимаюћи, на вѣкъ у Березовъ прописани. — Како є чудна судба людіи. Док' се є ово у Двору Царичиномъ догађало, подигне се у Маріиномъ и Федоровомъ месту задржаваня сунце опетъ угреваюће и оживляваюће выше. Я ћу, рече Мария смешећи се, іошъ єдно пролеће доживити, и нѣговъ ће ме лепый изгледъ да прати. Гле, мой Федоре! како ми судба све моє желѣ испунява!

Ледъ се на Созви истопи, простране ливаде озелене, и Ѓалникъ изтера своє лепо лишће. Сваког' умилног' дана ишо є Федоръ с' Мариомъ к' обльижнѣмъ обрежю' Созве, и свако ово шетанѣ, видило се є, да є нѣну животну силу узвышавало, или чинило є баръ бодриомъ. Федоръ сакриваше своє очаянѣ, и осмеивао се є

само, да є небы оскорбио. Найпосле даде на обрежю Созве подъ закрилююћим' Брестовма, колибу єдну да се начини. Све што є Маріи милло было, овде є предъ очима имала; лепе ливаде коє се с' оне стране Созве до поднож'я удаљни' плави планина простираху; на єдной страни гробъ нѣног отца, повысоко на брежуљку бльизу до Острога прогнанни, а на другой шумарице одъ Брêстова, коє ню на ону поредъ Тверце опоминяло, гледаше.

О, рече она єдног' дана, к' Федору, кад' се є позадуго найлеппег' изгледа услаћавала: Овде ме пусти да умремъ, и онда место гди умремъ, нек' ми гробъ буде! Федоръ, кои свою, тако дугу жалость готово сакрити ни є мого, окрене одъ нѣ лице, к' красноме изгледу, да топле сузе осуши, и да његова удручена прса уздисаємъ олакша. Онъ да, да се колеба на ономъ месту начини, кою згодно с' маовиномъ заптиє, подножиє съ даскама и ћилимима застре и съ прозорима изъ пређашнѣг' обиталишта снабдѣ. Мария є провела своє последнѣ дане свеєднако у колиби, изъ коє є врло често погледала на предѣле оне, у коима є Майка нѣна погребена, и у коима нѣна Ронкалесъ живи. Она сад' с' найвећомъ усрдношћу Федора нападне, и пытала га є готово свакій данъ: *да л' є онъ с' њомв срећанъ.* Онъ разумеде последня осећаня нѣног' лепог' срца, коє ни є смрть, већъ само брига, да ни є довольно нѣгову вѣрну любовъ наградила, узнемиравало. Она виде, премда є Федоръ прикрити хтео, како є яко онъ стра-

дао : па зато є чесго у себи помыслила да бы се радо с' ньиме у Обу утопила. Но такође и нѣне *последнѣ* часе оживляваше любовъ. Кротко разстави смрть нѣно меко, благородно, чисто срце са животомъ, безъ да іой є судба іошъ какву велику радость поклонила.

XXXVIII.

Катарина Долгорукій Софіи Ронкалесъ.

У Березову Августа 1730.

Листакъ овай, любезна Ронкалесъ, доноси вам' последнѣ желѣ ваше умрле приятельице, Марие Менцикове, и првый поздравъ єдне нове приятельице, Катаріине Долгорукій. О допусти ми, да место Марие заступимъ любезна Ронкалесъ! Она те є називала *Ты*! па и я морађу те тако звати : єръ ми є Мария твою любовъ завештала. Непознате нисмо єдна другой, добра Ронкалесъ. Кад' самь я заручница Царева была, и кад' си ты к' мени дошла, да за твою несрећну Марию молишъ о! я самь сад' млого несрећния одъ нѣ, она є баръ на рукама найвѣрние любови умрла! — Кад'си кодъ мене была,онда се сединише срца наша. Я самь те любила Ронкалесъ, єръ си у жалости твоіой заборавила с' киме говоришъ. Ты ми

рече: о! да сте познавали ову Марию, коя бы свакій престолъ на земльи почитаємимъ учинила, коя є због добродѣтельи нѣне и сад' у прогнанству млого већа, нег' каква Царица! Я самь добро познала ову Марию. Она не само што є *већа*, одъ сваке Княгинѣ была, но она є и *срећния*. Да, Ронкалесъ! осуши сузе твое! па и срећния!

Вѣроятно є, да си судбу мою већъ дознати морала. Смрть Цара *прогнала* бы ме и изъ света была да и ни су наши непріятельи то учинили. Сасвимъ равнодушно сматрамъ, ма гди *Осташакъ* мог', сад' радости сваке лишаваюћег' се живота, продисала. — Наша є породица раздѣљена. Мог' отца, брата мог', и мене ограбише са свирѣпомъ жестокошћу. Богиня осветe водила насъ є онимъ истимъ путемъ, коимъ су пре насъ Менцикови ишли. На обреж'ю Волге седе мой старый отацъ на єданъ каменъ. О, Боже! я му немого казати, да онъ на гробу благородне Княгинѣ Менцикове седи. (Одъ човека єдногъ у вароши разумедо, гди є она саранѣна.) Я самь оросила каменъ с' потайным' сузама, — са сузама, кое за цело неће пепео благородне Госпоже узнемирити.

Официръ, кои насъ є водио, ишо є с' Менциковомъ до у Тоболскъ, и добиє заповесть, да породицы умрлога Княза слободу предскаже. Онъ говораше с' великимъ почитанѣмъ о овой несрећной породицы, но о Маріи с' истинитимъ одушевленѣмъ. На и насъ, нѣгове непріятелѣ, пре-

дусретао є с' тако умекшаномъ нѣжномъ човечношћу, да самъ нѣгово срце почитати морала. Я му то реко; а онъ ми одговори: за човечность ову благодаримъ почитаня достойной породицы, коюћу сад' изъ прогнанства да позовемъ. — И онъ є такође подуго стояо на гробу Княгињиномъ. Я мыслимъ, онъ є пређутао, изъ штеднѣ према нами, те нам' казао ни є, кога великій онай каменъ покрива.

Онъ се є силомъ натурио, да путує у Березовъ. Не, рече онъ мени живостно: Нико другій, до я, не сме вам' слободу да предскаже! Я самъ вѣстникъ њиове несреће быо, па морамъ такође и вѣстникъ њиове среће да будемъ. — Онъ имъ приповедаше иляду троняваюћи угледа о путованю с' Мариіомъ, и што смо бльиже пребивалипту срећни долазили, то є све већа радость нѣгова была. Изъ Тоболска навеземо се, и пловили смо по Иртишу и Обу доле у Березовъ. Я ти ништа не казуемъ о чувствованяма отца мога, коя онъ баръ одъ очию моіи сакрити ни є мого. — На конацъ угледамо Березовъ предъ нама, извеземо се. Предъ нами лежаше брезова шума, бльизу нѣ мала колиба, изъ коє два човека лагано изађу. Єданъ младъ човекъ, с' найтронителниіомъ, найстрпельивиіомъ тугомъ и бледъ у лицу водио є младу жену подъ рукомъ. Официръ се приближи овомъ двома, стане, устреми се к' њима и повиче: Мариіо Менцикова! Она га мекимъ, благимъ гласомъ рекавши име нѣгово поздрави, и пружи му осмеуюћи се руку, кою онъ полюби. Нѣгова вика учини ме лю-

бопитномъ, те се приближимъ, да бы болѣ свакій угледъ видити могла. Мария окрене се са небесно приятнимъ лицемъ к' своме пратиоцу и рече: „Федоре мой! гле какве нам' радости небо іошъ излива!“ — На се к' Официру окрене и упыта га са стрепећимъ гласомъ: „Єсте л' на обреж'ю Волге были?“ — Єсамь, одговори онъ: посѣтио самь гробъ майке ваше, и с' дубокимъ тронућемъ загрлио га. — „Е добро, тако сад' загрли нѣну умирућу кћерь, о добаръ човече!“ рече Мария, и притисне га к' срцу своме.

Я едва мого око моє с' нѣног' лепог' узраста, нѣног' бледог' лица да скинемъ; но ипакъ подбуни име Федоръ мою пазльивость. И ако є у жалости быо, познала самь га. У овомъ трену-ћу све ми се разведри, и реко гласомъ страхопочитателнимъ: Благородна Маріио! благородный Долгорукій! — Мария се почне мало колебати; и рече: и ты га познаешъ? О, неименуй име нѣгово! Допусти, да пређе у наручяма нѣговимъ умремъ. Долгоруки су силни!“ —

Не нико га неће одъ тебе отрћи. Нашъ є домъ пропао. Я самь Катарина Долгорукій.

Она ме зачућено погледи, и мету белу, као снегъ руку на чело: „Катарина Долгорукій? Тако се зваше Царица! Шта є мени? Федоре! заръ више немогу к' себи да дођемъ? — И самь се Федоръ сад' опоминьо, као што се видило. Онъ полети к' мени, и загрли ме. Сад' познаде такође мог' отца и брата, па рече: Каква

зла звезда влада с' Домомъ нашимъ! Заръ да ни єдно одъ насъ свию срећно не буде? Прогнати! зашто?

Я му сву судбу у неколико речи приповедимъ. Мария ме дрктаюћи запыта: „и ты си любила Цара? — Я самь га любила! одговоримъ, и полете ми сузе изъ очию. Сад' стаде и Мария да плаче и рече: „О я самь срећния была, одъ тебе! Но сад' ћу те да любимъ, док' год' узбудемъ дисала!“

Отацъ мой, кад' Федора познаде, прибльижи му се плашльиво, а братъ мой іошъ плашльивије; єръ су лако могли да виде да є Федоръ Марию любио и за ньоме у Березовъ отишо. „Федоре!“ рече мой отацъ: „насилна судба, проклетый Демонъ... Доцне увиђамъ, да смо сви срећни быти могли.“

Федоръ настави кротко, и сузнимъ окомъ: „срећни? Я самь быо! А и сад' самь іошъ — премда ће ово срце на моме скоро препући!“

Онъ є говорио кротко и безгласно, да се само ясно гласъ плача нечує; и тымъ дублѣ продру речи нѣгове у срце моє. С' обореномъ главомъ гледао є предъ себе, и часъ по часъ бацио є погледъ на свою Марию. Лушинъ є за неко време удалѣнъ стояо и гласно єцао. Кад' онъ к' Войводи оде, замоли насъ Федоръ да у нѣгову колибу уиђемо, у кою є сад' кротко Марию натрагъ водио. Мой му отацъ приповеди падежь дома нашег'; а Федоръ повиче на єданъ путъ „о таква скорбъ!“ — Я самь онда мыслила, да се насъ тай узвикъ ти-

че; но не, на скоро увидимо, да є Федоръ само о своіой любезницы мыслио. Нѣгова и нѣна душа, любовъ є осећала.

Сад' се скупе и остали Менцикови, да виде, шта є лађа, изъ Тоболска допловивша, донела. Они насъ познадоше; но ни єдно нам' ни самима погледма пребациванѣ учинили нису. Сви су насъ любовю предусрели; єръ су видили, да се Мария на насъ несрди, но шта више, да ме є примѣтномъ нѣжношћу поглѣдала.

Јошъ ни єдно одъ насъ неказа имъ, да су слободни. Сад' доће Маіоръ, у колибу и рече: „*Хвала Богу! Вы сте сви слободни! Я имамъ налогъ да вам' шо у име Царичино предвозвѣстимъ.* — Ова вѣстъ учини велико впечатленѣ на све остале Менцикове, но на Марию никакво. Она пружи руку свом' Федору, и рече: „*мы смо олободни быле, а и сад' смо*!“ — Менцикови умоле насъ да се у ньиово обиталищте сместимо, и по одлазку ньиовомъ, да нам' га са свимъ предаду; но я се не хтедо одъ Марие лучити, и останемъ у нѣной колиби.

Федоръ дозна сад' одъ мене да є и нѣговъ отацъ прогнанъ; и то га мало смути. Я самъ га хтела да развеселимъ, па зато и реко: ако є свеград' да дозна, нека иде отцу мом'. Сад' онъ главомъ ману, и ћутећи погледа Марию, као да є хтео казати: я *ню* оставити несмемъ. У вече одведе є предъ врата, єръ є заодеће сунце желила да види. Она постои неко време у нѣговима наруч'яма ћутећи. „А, ако я сад' овай часъ клонемъ, мой

Федоре!“ рече она онда брзо, и лице іой све блеђе постаде. (Око му є летило, и у лицу потресла му се є свака чертица.) „Я ево, умиремъ“! настави она далѣ. „Хвала Богу! кад' ме є довде у снаги одржао! Федоре!... На твоме срцу!“ Она обрну лагано бледо лице к' мени, и рече: „поздрави ми мою Ронкалесъ и све!“ — Мени є дала овай налогъ, а не любезнику нѣномъ. — „Поздрави іи! повтори Федоръ. Мария є све слабия бывала и онъ є пренесе на креветъ. Она нѣгову руку узме, управи отешта̂ло око на нѣга; и сабере силе, да му іошъ єданъ путъ каже: „*Федоре! я ше любимъ*!“ Онда се предаде сну, изъ кога се више ни є пробудила. Я самъ се бояла, да Федоръ тугу свою гласнимъ якомъ не изяви; но онъ іой мирно руке прекрсти. „Не“ рече онъ кротко: „Марніо! я те цвелио ни самъ, па нећу ни сад'да те цвелимъ! Я самъ те любио, и іошъ єднако те любимъ!“ Онъ клекне поредъ кревета, и љубляше непрестанно бледе устне умрле. Кад' се прочу, да є Мария изданула, збере се цела породица. Сви су гласно плакали, но ипакь Федоръ є стаяо смешећи се и безъ суза у очима. Ништа чуо ниє, шта се говорило, већъ є само на Марию погледъ, приковао. У вече падне онъ одъ слабости у несвестицу и ниє ничега ни најманѣ окусио; за коє време буде мртво тѣло изнешено. Кадъ се пробуди и єломъ се опорави, видило се, да є заборавити ни є мого или шта више, онъ се є усилявао, да оньой не говори, и погледао є смешећи се све на єдно место.

Идућегъ дана извести се мирно о наредби за погребъ. Онъ погледа и полюби свою Марию iошъ єданъ путъ, покрие за тымъ сандукъ и даде га да се спусти... Официръ, кои є дошао Менцикове да поврати, ни є се мого да утѣпи. Онъ є молио Федора, да се съ ньимъ у Москву поврати: но овай се окрене ћутећи одъ нѣга, и оде на гробъ, кои є бльизу колибе быо. Пытали су га озбильно, да л' онъ башъ за цѣло неће да иде; и онъ є опредѣлително одговорио. *Я не ћу мою Марию да оставимъ!*

Менцикови одпутоваше, любезна Ронкалесъ. Они ће ти моє писмо предати, и съ ньиме последный поздравъ твоє Марие. Здравствуй! — Ужалости овогъ растанка любови, готово самь моя собственна мученя заборавила.

XXXIX.

Кашарина Долгорукій, Софіи Ронкалесъ.

Березовъ, Сешшемвра 1730.

Коракъ єданъ далеко одъ гроба, — кои обоє найвѣрніи любезника покрива, — разставля место, одкудъ ти пишемъ Софиіо и шалѣмъ ньіова Писма, као што ми є Федоръ препоручио. Кад' су већъ Менцикови одпутовали ишо є онъ ћутећи овуд', осмешкуюћи се умилно. Кад' є о чему пытанъ бывао, одговарао є приятно; но ипакъ кадкад' кришным', загонетным' рѣчма. Време є найвише проводио на Ма-

иномъ гробу. Овде седио є онъ са зеленомъ у руцы завѣсомъ, и говорио є осмешкиваюћи се, Кад' бы се съ ньиме у разговоръ упустили: Одъ *ирве, до последнѣ надежде*!... О! она ми є дала; што є обећала: *Вѣрность до Смрти!*"

Кад' є тако Федоръ на Маріиномъ гробу седио, доплови єдна лађица низъ воду и заустави се. Отацъ Федоровъ изађе, и првог' човека, ког' є угледо, био є сынъ нѣговъ Федоръ, о ком' є онъ мыслио, да є изванъ сваке несреће. Сад' падне онъ несвѣстанъ на Маріинъ гробъ. Федоръ га подигне, позна и баци му се на груди. Я похитимъ к' ньима, да разговоръ предупредимъ, кои бы отца іошъ већма ожалостио; єръ Федоръ зна и казивао є овда и онда, да су Долгоруки узрокъ Маріине Смрти, „Шта бы могли они с' ньинымъ властолюбиємъ?" чула самь га, да є реко: „Ништа друго! до неколико срца да уцвеле!" Оваквог' изясненя самь се я и сад' бояла; па зато се приближимъ, и дамъ отцу съ неколико рѣчи да разуме, да сына поштеди. Но болѣ є испало, нег' што самь се надала. „Не! я те нећу да цвелимъ!" рече Федоръ, и было є као ягнѣ миранъ, Онъ бы се кадкад' и огорчио; но я самь га опоменула, да онъ нетреба Марию свою, да цвели, и одма є постао самъ надъ собомъ господаръ.

Я самь одма видила, да онъ непресѣчну и жестоку борбу, кою є у унутрашньости своіой трудио се да сакриє, да є за дуго издржати неће моћи; па зато и приуготовимъ нѣгове сроднике. „О!" рече сад' отацъ Федору: „За Менцикове,

мого си да живиш; а за *твог' отца* не?“ Федоръ се баци отцу на срце и рече:“ Могу л' я, немогуће? Могу л' я учинити, да нѣно, искренно и благородно срце опетъ куца? Я чинимъ, што є у моимъ силама; Марию мою нећу и несмемъ да цвелимъ. А и како бы є я заборавити мого; ахъ! та я є морамъ, да оплакуємъ!... Колико годъ пута брежулякъ овай угледамъ, кои мою Марию покрива; толико пута чини ми се да видимъ, како она руке своє на сусретъ ми пружа: та онда бы...отче! Вы не знате одъ чега я страдамъ!“ —

Онъ є іошъ єданъ месецъ дана живио; и управъ предъ смртъ ми свою рече: да му зелену Завѣсу на срце нѣгово метемъ, кое и учинимъ. Отацъ нѣговъ у очаяню повиче: „Сыне мой! Федоре! ты си жертва, невинна жертва мога властолюбия!“ — Мртво є тѣло саранѣно поредъ Марие.

Здравствуй Ронкалесъ! Я живимъ овдѣ у єдной колеби бльизу гроба. Овде седимъ и плачемъ, и кад' годъ брестови зашушите поглѣдамъ у высине и чини ми се, као да ме ньиови духови позиваю. О, Ронкалесъ! кад' ћу и я већъ єданпутъ у гробъ лећи и у гробу се смирити!... Па и опетъ была су оба ова вѣрна срца срећна! тако срећна! као што сирота Катарина, нигда неће быти! — Федоръ поздравля приятеля свог' Сапиєху; а приложеный завежляй у препису, подай Густаву.

Здравствуй, добра Ронкалесъ! Федоръ и Мария были су и єсу, вѣрношћу узаймномъ до гроба, срећни. О! Кад' ћу я за ньима?—

РАЗГЛАСЪ
НА
Оригинално Дѣло
подъ именомъ:
„КОСМАЙКА"
или
Погледъ на станѣ Србиє, одъ Кочине Краине, до нашіи времена'
у везаномъ слогу
съ повѣстничкым' и другым' примѣтбама, осветлѣно.

Дѣло ће ово до 25. Априла ове године напечатано быти. — Да ми се не бы за зло узело и она наша пословица: *„Кой се хвали; самь се квари"!* пребацыла; то ни словца о дѣлу овом' рећи нећу; већъ ћу оставити, да га читаюће и изображено Србство оцѣни. — Кньига ће быти ова велика одъ 9—10. печатаны' табака съ угледним' Словма и на лепой артіи. А да дѣло ово іошъ и већма украсимъ: придодаћу 4 литографирана лика на предметъ относећа се. —

Да бы се кньижество наше распространило; треба колико є могуће, да не буду кньиге скупе. Зато и я, ово предъ очима имаюћи, сваку себичну користь презиремъ и опредѣлюємъ

цѣну дѣлу овом' само 40 кр. сребра за Предуписнике. —

Будући да є доста кратакъ рокъ опредѣленъ: то молимъ учтиво сву Г. Г. ревностне Србе, да ми часъ пре имена Предуписника о мом' трошку и подъ моимъ надписомъ:

Milan D. Rašić,

Kunstgymnasiast

in Wien,

Landstrasse, Hauptstrasse Nr. 59, im 2. Stock.

пошлю. Она Г. Г. Скупителъи, кои су любовъ имали, те су Предуписнике на већъ изишавше дѣло: „ФЕДОРЪ и МАРИЯ“ послали; нека ме изволе извѣстити: да ли ће се исти Предуписницы и на ово ново, првобытно дѣло предуписати; као и припадаюће новце за пређашнѣ две Свезске, кои ми што имаю, да плаћаю, нека у исто време послати изволе.

Желећи свако добро дичном' народу Српском'; єсамь и быћу, докле ми годъ у прсима срце куцало буде,

У Бечу
на Благовести
1852.

свагда готовъ,
М. Д. Рашићъ.

Г. Г. ПОДПОМАГАТЕЛЬИ КНЬИЖЕСТВА СРБСКОГ.

У ЦАРСТВУ АВСТРІЙСКОМЪ.

Бечъ.

Свѣтлый Князь Михаилъ Милошъ Обреновићъ . 20
Высокородный Г. Стефань Радичевићъ Полковникъ, Попечитель правосудия и просвете, у пензіи. 5
Благопошт. Г. Теодоръ Д. Тирка великуп. . 2
Благопоштенор. Г. Ј. Мойсиловић великокупацъ 2
„ „ Ј. Владиславъ великокупацъ 2
„ „ Д. К. Мировић великокуп. . 2
Благопоштенор. Г. Петарь Леко великокупацъ . 2
„ „ Антоній Кириакъ Цанковъ великокупацъ бечкій, Българинъ отъ Свищовъ . 2
Благопоштенор. Г. Павле Вуићъ великокупацъ 2
„ „ Константинъ Антоновићъ трг. 1
Благородный Г. Крста Костићъ ц. кр. поручикъ пѣхотне регим. принцъ Емиль Голубинчанинъ 1
Благород. Г. Александеръ Живановићъ Белоцр. рег. Лаит. родомъ изъ Баранде 2
Благопоштенор. Г. Јованъ Барбуловић трговацъ за свою нећаку Софию Коларовићъ . 2
Благородный Г. Јованъ Добранъ цкр. толмачъ и агентъ дворскій 2
Высокоуч. Г. П. Папакостопулосъ свр. лѣкаръ 1

Искустный Г. Анастасъ Јовановићъ Литографъ 1
Благопоштенор. Г. Никола Петровићъ трг. . 1
Благопоштенор. Г. Атанасиє Слабакъ трг. . . 1
Высокородна Г. Мария Радичевићъ за сына Александра и кћерь Стану 2
Благопоштенород. Г. Даница Алексићъ за сына Александра. 1
Благопоштенор. Г. Матица Думба рођ. Германъ . 1
Искуст. Г. Стефанъ Ерцеговацъ свр. Лѣкар. родомъ изъ Осѣка. 2
Искуст. Г. Димитриє Радовановићъ свр. Лѣк. родомъ изъ Новог-Сада 2
Благор. и Высокоуч. Г. Јованъ Я. Живковићъ свр. Правдословъ 1
Высокоуч. Г. Младенъ Коларовићъ II. год. Слуш. Правословия, Карловчанинъ 2
Благонадежд. Г. Теодораћи Минко Николаевићъ Слуш. наука', Българинъ отъ Рушчукъ . . 1
Скупио Г. Светозаръ Станковићъ Пом. трг.
Г. Г. Петаръ Урошевићъ изъ Вршца помоћ. трг. 1
Миланъ Маринковићъ. — Никола К. Станковићъ Правникъ изъ Арада — Євтимиє Льота помоћ. трг. — Јованъ Николићъ помоћ. трг. Александеръ Белаковићъ Слуш. Политех. — Димитриє Пантићъ изъ Беогр. — Албертъ Палфій помоћ. трг. — Ђорђе Гаванскій — Василій Недельковићъ помоћ. тргов. — Светозаръ Крестићъ — Григориє Живковићъ — Марко Поповићъ изъ В. Бечкерека помоћникъ тргов. — Константинъ Теодоровићъ трг. изъ Земуна — Стерия Думча изъ Земуна „ . . 13

Г. Г. Петаръ Јокићъ. — Василій Хаџи Стояновићъ — Ђорђе Хаџи Стояновићъ — Константинъ Славнићъ — Димитрие М. Величковићъ трг. — Марко Секулићъ трг. помоћ. — Лука Ничевићъ — Марко Суботићъ — Љубомиръ Крановићъ трг. помоћ. — Василій Николићъ В. Деспиновићъ за сынове Петра, Константина и Павла. 2

Благород. Г. Андрея Станковићъ изъ Арада.

Господична Милица Станковићъ изъ Арада.

Высокоблагородный Г. Ђорђе одъ Стратимировићъ ц. кр. Подполковникъ 5. Уланске рег. Кавалѣръ украса Милоша Обилића . . . 2

Благор. Г. Тимотей Ђуричъ цкр. Капетанъ Кавалѣръ Крста Службе и Заслуге 1

Благор. Г. Давидъ Ђуричъ ц. кр. Капет. Кав. Крста Заслуге 1

Искуснѣшій. Г. Корнелие Станковићъ Худож. . 1

Благопошт. Г. Яковъ Лазићъ трг. изъ Брестовца за кћеръ Анну 1

Благопошт. Г. Павле Михаиловићъ тргов. изъ Вуковара 1

Благор. Г. Павле Константиновићъ ц. кр. Капет. 1

„ „ Велимиръ Барбарићъ Ч. Врх. Суда 1

„ „ Стефанъ Палковићъ Чин. Сѣв. Желѣз. 1

Пречестнѣйш. Г. Мартиниянъ Петровићъ ц. кр. Фелдпатеръ Белоцркванске регименте . . 1

Высокоучен. Г. Јованъ Јовановићъ Слуш. Прâва 1

„ „ Ђорђе Милосављевићъ „ „ 1

„ „ Александеръ Кенгелацъ Слуш. Мудросл. 1

Благород. Г. Александеръ Чокуръ Чинов. Желѣзнице за сына Стеву 1
Высокоуч. Г. Илия Пунћъ Слуш. Прâва . . . 1
„ „ Владиславъ Николићъ Сл. Прâва . 1
„ „ Стефанъ Лазићъ Слуш. Прâва . . 1
Благонад. Г. Корнелие Бадрљица Сл. Полит. 1
„ „ Петаръ Лазаревићъ Слуш. Полит.
„ „ Михаилъ Лукачъ Спомоћ. трг. . . 1
„ „ Димитрие Михаиловићъ Спом. трг. 1
„ „ Велизаръ Вунћъ Спом. трг. . . 1
„ „ Урошевићъ Техникеръ изъ Н. Сада 1
Искуснѣйш. Г. Димитрие Якшићъ Акад. Живоп. 1
Благопоштен. Г. Јованъ Захариадесъ великок. и Фабрикантъ 1
Благонад. Г. Стеванъ Дракулићъ Техник . . . 1
Искуснѣйш. Г. Стефанъ Теодоровићъ Живопис. 1
Благопоштенор. Г. Димитрій Александровићъ трг. изъ Вршца 1
Господична Мария Неделковићъ шо 1
Благопоштенор. Г. Никола Рига трг. . . . 1
Благонадеж. Г. Арсение Вунћъ Помоћ. трг. . 1
Благон. Г. Константинъ Јовановићъ Помоћ. трг. 1
Благон. Г. Лука Ничевићъ Помоћ. тргов. . . 1
Благопоштенор. Г. Јованъ Ђорђе Коста Папа трг. изъ Београда 1
Господична Єлена Ђорђе Коста Папа изъ Беогр. 1
„ Єлисавета Ђорђе Коста Папа изъ Београда 1
Благопошт. Г. трговцы изъ Београда Константинъ Папа. Атанасие Исаиловићъ. Мияило Станковићъ. 3

Госпожа М. Станковићъ изъ Београда . . . 1
Благопоштенор. Г. Димитрие К. Христићъ. . 1
Господична Магдалена К. Христићъ изъ Беогр. 1
Благопоштенор. Г. Ђорђе И. Ђурићъ . . . 1
Благонадеж. младенацъ Јованъ Ђ. Ђурићъ . . 1
Господична Станка Ђ. Ђурићъ 1
Г. Димитрие Гостимировићъ трг. изъ Н. Градишке. — Алекса Јовановићъ Филипацъ кроячъ родомъ изъ Земуна, живи у белой Цркви. Милошъ Михайловићъ помоћн. апотек. живи у Wienerisch Neustadt. Г. Никола Балашевићъ трг. Г. Петаръ Политъ трг. Г. Ђорђе Николићъ трг. Г. Милошъ Радосављевићъ трг.

142

Кралѣвство Угорско.

Ђуръ.

Благопоштенородный Г. Стефанъ Баићъ, Трговацъ за сына Луку и Јоцу 2

Кралѣвство Далмация.

Дубровникъ.

Высокоблагород. Г. Єремия Гагићъ царско-русскій Генералный Консулъ 5
Пречестнѣйшій Г. Георгій Николаевићъ прот. 5

10

Сегединъ.

Благопоштенород. Г. Михаилъ Жеравица трг. 10

Брашово. (Kronstadt).

Благопоштенор. Г. Николае Марко Неделковићъ трговацъ. 1

Трстъ.

Высокоученый Г. Димитрие Владисавлѣвићъ наставникъ младежи 3
Честнѣйшій Г. Григорій Анѣелићъ наставникъ младежи и Протоѣаконъ 3
Благопоштенородна браћа великокупцы Гопчевићи 5
Библиотека Славног Обштества Трстиянског' . 10

21

Войводство Србия.

Б а я.

Благород. Г. Димитрий Севићъ, Градоначалникъ. — Ѓеоргій Хацићъ, Бележникъ. — Павелъ Шимићъ Благайникъ за кѣеръ Персиду. — Александеръ Ацковићъ изсл. ц. кр. Шайк. Поручикъ. — Георгіи Крстанићъ Писаръ. — Самунилъ Ненадовићъ тргов. — Стефанъ Савићъ трг. за сына Владимира. — Андрия Мравићъ тргов. за кѣеръ Марию. — Коста Јовановићъ тргов. 1
Господична Мария Атанацковићъ 1
„ Мила (Зора) Николићъ 1
Г. Георгій Зора Ђурчићъ за унука Доситея Обрадовића 1
Г. Живко Пантелићъ, за кѣеръ Марию . . 1
Г. Тоша Поповићъ казанция за унука Ђорђа . 1
Г. Коста Марковићъ 1
Г. Силвестеръ Марковићъ 1

16

Бечкерекъ.

Благопошт. Г. Георгие Янковићъ трг.

Благор. Г. Стефанъ Вуковъ Адвокатъ. . . .

Белегишъ.

Поштенород. Г. Ђорђе Рашићъ Землѣдѣлацъ . 1

Велика Кикинда.

Послао и скупио благопоштенор. Г. Константинъ Стефановићъ трговацъ.

Благород. Г. Павле Трифунацъ диштрикт. Началникъ В. Кикинд. Окруж. 1

Благород. Г. Константинъ Петровићъ Окр. Вел. Кикинд. Фишкал. — Алекса Лаковићъ Окр. Рачуноводитель. — Александеръ Радакъ Окр. В. Кикинд. Сенаторъ. — Харитонъ Јовановићъ Окр. В. Кикинд. Сенаторъ. — Александеръ Поповићъ Окр. Бележникъ. — Младенъ Мацаревићъ Окр. Одправникъ. — Павелъ Недићъ Окр. Писмохранитель. — Атанасие Удицкій Окр. Контролоръ. — Лука Поповићъ Окр. Писаръ. — Михаилъ Стефановићъ Окр. Пис. — Димитрие Нинковићъ Окр. Писаръ. — Никола Јовановићъ Окр. Писаръ. — Симеонъ Бадрљица Окр. Кассе Адм. Писаръ. — Петаръ Богдановићъ Окр. Кассе Писаръ. — Алекса Веселиновићъ Угорски' Прâва Адвокатъ. — Євта Крстановићъ В. Кикиндскій Бележникъ . . 16

Благоразум. Г. Лазаръ Кирићъ Учит. III. Классе 1

Благород. Г. Васа Бибићъ ц. кр. Среза Вкик. Канц. 1

Благопошт. ГГ. трговцы. Александеръ Николићъ Стефанъ Николићъ. — Стефанъ Росницковићъ 1

Поштенород. Г. Лаза Јовановићъ Чизмаръ. — Димитрій Бугарскій Сапунџия за сына Стевана. — Павелъ Степинъ Земљедѣлацъ и ревнитель Књижества Србскогъ *) — 3

Скупио Г.Кузма Мацаревъ Дѣвоячкій Учитель.

Благородна Госпоѣа Єлена одъ Стратимировићъ изъ Кулпина 1

Благородна Господична Катарина одъ Стратимировићъ покровительница Књижества Србск.**) — Г. Марија Јовановићъ Љубит. Књижества Србског' ***) — Нина Кенгелацъ Љубит. Књижества Србског' ***) — Отилија одъ Стояновићъ Љубит. Књиж. Србског' ***) — Катариа Богдановићъ Љуб. Књижества Србског' *** — Христина Веселиновићъ Љубит. Књиж. Србског' ***) — София Лаковићъ Љубит. Књиж. Србског' ***) София Стефановићъ Љуб. Књиж. Србског' ***) — Нина Капришъ Љуб. Књиж. Србског' ***) — Анна Поповићъ Љуб. Књиж. Србског' ***) — Ефимија Станоевићъ Љуб. Књиж. Србског' ***) — Стефанъ Велицковићъ цкр. Вел. Судацъ Среза Субботичког'. 13

37

Вуковаръ.

Благопошт. Г. Коста Михаиловићъ и Јованъ Михаиловићъ трг. — Благородна Господична. Нина одъ Сервицкій 3

*) живио! —
**) Наспори, Боже! —
***) Живиле све љубитељице напредка Србског'! —

Вршацъ.

Послао Благоразумный Г. Симеонъ Бакићъ Дѣтонаставникъ II. классе; а скупно Г. Димитрій Ж Божићъ трговацъ.

Высокоуч. Г. Стефанъ Савићъ изучен. Богословъ и ц. кр. правит. комес. писаръ. — Высокоуч. Г. Александеръ Стояновићъ изученый Богословъ. — Благопоштен. Г. Јованъ Георгіевићъ тргов. за сына Милана. — Петаръ Николићъ трг. — Поштенород. Г. Константинъ Луяновићъ Казанџия. — Гопожа Јулиана Мича за кћерь Персиду. — Єлена Гавриловићъ — Єлена Формаћъ за сына Константина. — Єлена Балой, роћена Јовановићъ 8

Господична Марија Карапецъ. — Александрина Бота. — Єлена Н. Божићъ. — София Бакићъ. — Любица Ристићъ. — Анна Д. Божићъ . . . 6

Благонадеж ученикъ. Александеръ Мирковъ — Георгій Ристићъ. — Арсеније Ђ. Паскиевићъ. — Ааронъ Андреевићъ. — Петаръ Мартиновъ 5

Благонадеждна Любица Јовановићъ ученица . 1

Скупно Поштекород. Г. Лука Акимовићъ Чизмаръ. 21

Благопоштенород. Г. Георгій Барбуловићъ трг. — Димитрије Поповићъ трг. — Георгій Петровићъ тргов. — Димитрій Стояновићъ трг. 4

Поштенор. Г. Јованъ Мильковићъ чизмаръ и Чл. ком. — Матеј Милосављевићъ Сапунџия за сына Петра. — Јаковъ Барбуловићъ чизмаръ. — Јованъ Стойковићъ Новосаћан.

Кроячъ за сына Лазара. — Георгій Николићъ Чизмаръ. — Симеонъ Нинковъ Чизм. — Стефанъ Радивоєвићъ Чизм. — Петаръ Вишацкій Чизм. — Павелъ Петровићъ Палинкаръ Чл. Димитрій Драгићъ Чизм. — Симеонъ Токинъ ћурчия за сына Саву. — Димитрій Павловъ Чизм. — Василиє Поповићъ Сапунџия — Коста Младеновъ Чизм. — Јованъ Котецъ Сребродѣлатель. — Георгій Стояковъ црковный сынъ. — Димитрій Петровићъ Кроячъ. — Јованъ Акимовъ варга. — Савва Акимовъ Касатинъ. — Лазаръ Ивковићъ берберинъ. — Савва Обрадовићъ чизмаръ за сына Василия. — Георгій Василиевићъ абација. — Стефанъ Петровићъ ћурчия. — Коста Димитриевићъ Чизм. — Аронъ Катанићъ Угоститель. — Петаръ Јосифовићъ црков. сынъ. — Павелъ Новаковъ Землѣдѣлацъ. — Антоній Панчевацъ Землѣд. 29

53

Голубинцы.

Честнѣйшій Г. Стефанъ Николаевићъ парохъ · 2

„ „ Стефавъ Рогићъ Свештеникъ · 1

Земунъ.

Скупио и послао Благор. Г. Мишка Катана Полиц. Чиновникъ.

Благород Г. Георгій П. Лацко Полицай комесаръ за сына Паю. — Андрея Чортусъ Контум. Чиновникъ. — Георгій Мушицкій Докторъ Медици у Контумацу. Стефанъ Саввићъ XXX. Чиновникъ. — Георгій Пантелићъ Док-

торъ Медицине. — Милошъ Радоичићъ Докторъ Медицине и Физикусъ града Земуна . . 7
Благопоштенор. Г. Димитрие Петровићъ великокупацъ за унука Димитрия Харишъ. — Теодоръ Кирица притяж. добара. — Константинъ А. Петровићъ великокупацъ. — Зака Ј. Јовановићъ трговацъ. — Димка П. Спирта трговацъ. — Павле Будимировићъ тргов. и Арендат. — Георгій Дамяновићъ трг. Помоћ. кодъ Г. Ферка. — Димитрие Чутуковићъ трг. у Угриновцы. — Стефанъ Андреевићъ тргов. . 9
Послао Благоп. Г. Стефанъ С. Андреевићъ трг.
Благопоштенород. А. Караматъ трговацъ. — Г. Тома Павковићъ трговацъ. — Г. Георгій Петровићъ трг. — А. Д. Јовановићъ трговацъ. — Тимотей Коларовићъ. — Константинъ и Кирилъ Спида трговцы. — Лазаръ М. Урошевићъ трговацъ. — Никола Дума трговацъ. — Георгій Ш. Јовановићъ шпекулантъ. — Георгій А. Соларъ трговацъ и Сапунџія. — Димитрие Ж. Максимовићъ трг. и Сапунция. — Јованъ В. Василиевићъ трговацъ. — Јованъ С. Чутуковићъ Пушкаръ майсторъ. — Михаилъ Ђ. Јовановићъ Шнайд. майст. — Павле Паланчанинъ Јовановићъ Шнайд. майст. — Константинъ Радићъ за сына Саву Шнайд. м. — Ђорђе Д. Рашићъ за сынове Нику и Косту. — Тома Златићъ трг. — Илия Зубовићъ Арендаторъ и Ковач. майсторъ. — Игнятъ П. Јовановићъ трг. — Петаръ Гуда трг. Писаръ. 21

Скупио Г. Михаилъ Рашићъ.

Благопоштенородни Господари: Георгіе Пеяковићъ трг. у горн. вар. — Вићентіе Будисављевићъ Днурн. за сына Милована. — Стефанъ К. Петровићъ Бербер-Мајсторъ за сына Живка. — Коста Петровићъ Крояч. Мајстор. — Јованъ Максимовићъ Угоститель. — Андрея Борштиновићъ Шлоссер-Мајстор. изъ Београда за сына Васу 6

43

Карловцы Сремски.

Благород. и Высокоуч. Г. Василій Лукићъ Директ. и Проф. Поезіе 1

Господична Єлена Живковићъ. — Госпоже Персида Живковићъ притяж. добара и Ружица Т. Лазаревићъ. — София Влаховићъ. — Благород. и Высокоуч. Г. Марко Јовановићъ Патриаршіе Србске Еспед. 6

Блогор. Г. Никола Хацићъ Канцелста Петриар. 1

Благопоштенор. Г. Евтиміе Деяновићъ Економъ 1

8

Ковинъ.

Послао Бл. Г. Александеръ Живковићъ.

Благородни Господари Г. Јованъ Деспиновићъ и Василій Деспиновићъ одъ Коморишта. Благопоштенородни Господари трговцы: Василіе Миленковићъ. — Димитріе Теодоровићъ. — Василій Ћирковићъ за сына Милана. — Александеръ Марковићъ. — Коста Яня. — Андрея Димитріевићъ. — Светозаръ Атанацковићъ и

Голубишићъ. Благородне Госпоже: Юлиана одъ Алексиевићъ. — Господична Александра Ћирковићъ. — Благопошт. Госпоже: Катарина Гавриловићъ. — Мария Станковићъ . . 14

14

Меленцы.

Благопоштенород. Господ. Јосифъ Клаићъ трговацъ за сынове Лазара и Гаврила 2

Честа. свештеницы Г. Николай Бибићъ. — Лазаръ Бибићъ. — Марко Јовановићъ . . 3

Благопоштенор. Г. Јова Тана Зевићъ трг. — Јованъ Христофоровићъ трг. — Димитрие Янковићъ. — Трифунъ Мишковићъ. — Георгій Неделковићъ. — Теодоръ Теодоровићъ — Теодоръ Пайда. — Георгій Янковићъ 8

13

Митровица.

Высокоблагор. Г. Јованъ одъ Милекићъ Кавалѣръ одъ Карловаца ц. кр. Маіоръ 5

Благопоштенор. Г. Бока Милекићъ великокуп. 4

Никола Адамовићъ тргов. за Супругу Анку . 2

Коста Јовановићъ и Јов. Радосављевићъ трг. 3

14

Новый Садъ.

Благород. Г. Илия Стояновићъ Окр. Судацъ . . 1

Благопоштенор. Г. Јованъ Гвоздановићъ трг. 10

Благород. Г. Тома Теодоровићъ Адвокатъ . . 2

Благопоштенор. Г. Бока Косировићъ 2

Благопошт. Г- Екатарина Гвоздановићъ . . 5

Бкагопошт. Г. Васое Руза трг. 1

15

13

Осѣкъ.

Послао Г. Ђорђе Янковићъ К. С. Закр. Писаръ.
Высокоблагор. Г. Антовій Рубидо В. Ж. Совѣт. 1
Благород. Г. Георгій Юрковићъ прит. С. Чалме. — Стефанъ Вочинчићъ В. Ж. Перовођа. — Јованъ Нешковићъ В. Ж. Благайн. — Георгій Крестићъ Поджуп. Перовђ. — Александер Јовановићъ Бек. тайн. Писаръ Ш. Миоє. — Никола Живановићъ Рав. Писаръ К. Суда. — Јованъ Живановићъ Диур. К. Суда. — Антоніе Краићъ Диурниста варошкій любитель књижества Србског'. — Александ. Лужинскій мѣрникъ грађ. Георгій Хацићъ поште поруч. · 10
Господичне Екатерина Јовановићъ. — Анастасия Вировацъ. — Софія Јовановићъ 13

14

Оршава.

Благород. Г. Михаилъ Ђорђевићъ Кавалѣръ и ц. кр. Комессаръ 1
Благопоштенор. Г. Лазаръ Поповићъ великокуп. 2

3

Панчево.

Высокородный Г. Будисавъ одъ Будисавлѣвићъ ц. кр. Генер. и Бригадиръ Баната, кавалѣръ 1
Высокоблагор. Г. Спиридонъ одъ Манойловићъ ц. кр. Полковникъ кавалѣръ. — Высокоблагор. Г. Вукъ одъ Мацутъ градонач. ц. кр. Маіоръ. — Благородна Господа: Јоца Станойловићъ Проф. математ. ц. кр. Капетанъ, кавалѣръ. — Петаръ Чабошкій ц.

кр. Капетанъ одъ Хелденфелда. — Георгій Ђорђевићъ ц. кр. Капетанъ. — Г. Живойновићъ надз. Контумаца. Др. Медицине и варошскій Физикусъ К. Пеичићъ. — Јованъ Пантелићъ Директоръ Народ. Училишта 7

Пречестный Г. Константинъ Арсеновићъ Протопрес. Панчевачк. и Теодосије Црнянскій Игуманъ Манастира Войловице. — Честна Господа пароси: Димитрије Радановићъ. — Василије Живковићъ. — Мойсей Атанацковићъ. — Константинъ Раићъ. — Василій Марковићъ. — Честна Господа Ђакони и дѣтонаставницы: Јосифъ Атанацковићъ и Савва Васићъ . 7

Благопоштенородни Господари трговцы: Винћентије Костићъ. — Ђока Поповићъ. — Ђорђе Николићъ. — Михаилъ Влаховићъ. — Јованъ Обрадовићъ. — Ааронъ Лепедатъ. — Илия Милосављевићъ. — Жика Јовановићъ. — Павелъ Ягодићъ. — Димитрије Живановићъ. — Ђорђе Ранисављевићъ. — Ђорђе Верига. — Димитрије Бошковићъ. — Александеръ Бошковићъ. — Михаилъ Зега. — Георгій Зега. — Јованъ Войновићъ. — Матей Єлачићъ. — Риста Париповићъ. — Никола Милошевићъ. — Александеръ Живановићъ. — Андрея Радосављевићъ. — Димитрије Симићъ. — Стеванъ Пекићъ. — Пая Теодоровићъ. — Јованъ Капамация. — Никола Ђурчинъ. — Светозаръ Субботићъ. — Аћимъ Јовановићъ. — Аврамъ Чайковићъ. — Г. Јованъ Костићъ тргов. — Ђорђе Варсанъ. — Александеръ Барићъ за-

слуге крста кавалѣръ. — Јованъ Ж. Баринъ. — Никола Капамация. — Ђорђе Павловинъ. — Јосифъ Ягодинъ. — Ђорђе Живковинъ. — Јованъ Живковинъ. — Петаръ Марковинъ. — Василие Трпковинъ. — Петаръ Николинъ. — Коста Срдановъ. — Радисавъ Петровинъ трг. — Јованъ Урошъ Јовановинъ тргов. за сына Петра. 2. — Никола Поповинъ — Јованъ Шушманъ. — Светозаръ Доринъ 19

Поштенородни Господари Майстори кроячи: Георгій Илинъ. — Пера Ранисавлѣвинъ. — Александеръ Крнацъ. — Пештенор. Г. Г. Майстори Чизмари: Александеръ Давидовинъ и Гаврилъ Крчединацъ. Манойло Ристинъ аббация. — Благопоштенор. Госпое: Мария Огняновинъ. — Господичне: Мария Вунъ, София Голубовинъ. — Єлена Теодоровинъ . 7

Поштенород. Г. Георгій Станковинъ Лебцелд. — Крста Димковинъ Лебцелд. — Стеванъ Алексинъ Шнайдеръ за сына Јована . . . 3

Благород. Г. Јулиана одъ Јошъ ц. кр. Маіорица. — Анна Баранъ ц. кр. капетаница. — Мария Јовановинъ ц. кр. XXX. контрол. — Терезия Баринъ. — Екатерина Баринъ. — Олимпиада Живковинъ. — Екатерина Живковинъ. — Мария Јовановинъ. — Емилия Янковинъ. — Јулиана Єлачинъ 10

Господична София Станисавлѣвинъ. — Емилия Баринъ. — Екатерина одъ Сечуяцъ. — Персида Георђевинъ. — Мария Неделькович. — Екатерина Станишинъ. — Тинчи одъ Ягодинъ.

Госп. София Голубовићъ. — Султа Михайловићъ. — Александра Суботићъ. — Ленчи Суботићъ. — Емилия Алексићъ. — София одъ Јовановићъ. 13

103

Р у м а.

Благопоштенор. Господари трг. Петаръ Лакићъ. — Панта Николићъ. — Бока Димитриевићъ тргов. за супругу свою Христину и сына Михаила. — Теодоръ Дамяновићъ за кћери свою Мицу и Драгиню 17

17

С о м б о р ъ.

Скупио и послао Благор. Г. Петаръ Мих. Младеновићъ Оправникъ.

Высокородный Великій Окружный Жупанъ за Бачку, Торонталь и Вршачкій Срезъ, Г. И с и д о р ъ Н и к о л и ћ ъ одъ Србобрана . . . 12

Высокоблагор. Г. Правит. Повћреникъ за дольну и средню Бачку Е в г е н и е в о д ъ Р а д и ш и ћ ъ 2

Благор. Јованъ Ранћъ Секретаръ. 2

Благородна Господа: Лазаръ Доићъ Срезскій Началникъ. — Стеванъ Лалошевићъ Сомбор. Градоначалн. — Дръ Теодоръ Мандићъ Окр. Тайникъ. — Любомиръ Маширевићъ Старешина. — Урошъ Шимићъ варошк. Бележникъ. — Милошъ Коньовићъ Камерашъ. — Милошъ Димитриевићъ Срезск. Помоћн. — Антоние Коньовићъ почест. Окр. Землћмћръ. — Никола Хацићъ срезскій Оцћнитель. — Мита Мороквашићъ сиротинск. Благайникъ. — Миша Костићъ и Јованъ Велимировићъ контрол.

— Мита Паланачкій Оправ. Правит. Повѣреника. — Васа Янковићъ, Макса Раићъ, Георгій Аргировићъ, Јованъ Груићъ и Василие Коларићъ Писари 18

Скупно Чест. Г. Сврей Ђорђе Кояновъ Стефановићъ. — Пречестни Г. Протопресвитеръ Сомборскій Василие Ковачићъ 2

Честна господа: Урошъ Стойшићъ Парохъ Сомбор. и Ч. Конс. Член. — Никола Григоровићъ Пар. Деспот. Св. Јованскій. — Ђорђе К. Стефановићъ Пресвитеръ недельный и преправ. Училишта Наставникъ и Катихета. — Никола Мандићъ и Јованъ Момировићъ пар. Сомборски 2

Благородна господа: Ђорђе Малаћъ Лѣкаръ варошкій. — Ђорђе Бирварскій и Павелъ Бикаръ — Симеонъ Бикаръ. 4

Поштенор. Господари Димитрие Янковићъ и Михаилъ Теодоровићъ трговцы 2

46

Старо Пазуво.

Благород. Г. Теодоръ Рашићъ цкр. Поручикъ . 1

Тителъ.

Послао Благопошт. Г. Михаилъ Крестићъ, трг.

Честна. Господ. Стефанъ Богдановићъ Свештеникъ, конс. членъи Атанасие Поповићъ. — Высокоблагород. Г. Димитр. Ивковъ цкр. пенз. Маіоръ. — Благород. Г. Теодоръ Добановачкій цкр. Капетанъ Шайк. Бат. — Симеонъ Поповићъ цкр. Оберлайтн. Шайк. Бат. — Василие Босинъ цкр. пенз. Обрл. Шайк. Бат. — Бо-

жидаръ Димитриевићъ цкр. пенз. Обрлайтн. Шайк. Бат. — Логгинъ Радинъ цкр. Лайтнант Ш. Батат. за кћеръ Милицу. — Вениаминъ Воиновъ цкр. Грундбухсфир. Шайк. Бат. Євтимие Давидовићъ Паробродске Агенције Чиновн. 11

Благонадежн. Г. Стефанъ Вуићь Слушатель Математике 1

Господична Ефимия Сурдучкій, кћи цкр. пенз. Обрстлайтн. Стефана Сурдучкогъ 1

Благопоштенор. Г. Павле Натошевићъ купацъ изъ Сланкамена. — Марко Јовановићъ купацъ изъ Панчева. — Јова Илићъ куп. изъ Перлеза. — Димитрие Мушицкій купацъ изъ Лока. — Поштенород. Г. Василие Јовановићъ житель Чуружскій. — Наумъ Јовановићъ Кожухарскій Майсторъ изъ Тителa — Благонадеждни Ученицы Србског' Учнлишта: Александеръ Лалинъ. — Любомиръ Поповићъ. Благонадеждне ученице: Христина Сомборацъ Юлиана Лозановъ Г. Михаилъ Крестићъ трг. 23

Тамишкій Банатъ.

Липово.

Послао Благопоштенород. Г. Филипъ Вуя трг. Благопошт. Господари трговацы Браћа Антониевићъ. — Ђорђе Белићъ. — Васа Билићъ. — Алекса Симићъ. — Григорій Янковићъ. — Ђорђе Янковићъ. — Стефанъ Ковачевићъ. . 7

Благор. Г. Данилъ Камер. Испань 1

Благопошт. Г. Александеръ Янковићъ . . . 1

„ „ Мойсей Антоновићъ 1

10

Темишваръ.

Благопоштенор. Г. Димитрій Авраамовићъ трг. 1
„ „ Филиппъ Вуя тргов. . . 1
2

Княжество Србия.

Београдъ.

Послао и скупио Благород. Г. Р. И. Момировићъ.
Высокородна Господа Стефанъ Стефановићъ
През. Совѣта, Генералъ Маіоръ, Кавалѣръ 2
Константинъ Николаевићъ бывшій капућехая 5
Милосавъ Ресавацъ Членъ Совѣта Полков. Кав. 2
Матей Ненадовићъ членъ Совѣта Полк. Кавал. 2
Стефанъ Стояновићъ „ „ „ „ 2
Милутинъ Петровићъ „ „ „ „ 2
Павле Станишићъ „ „ „ „ 2
Јованъ Вельковићъ „ „ „ „ 2
Єфремъ Ненадовићъ „ „ „ „ 2
Стоянъ Јовановићъ „ „ „ „ 2
Стефанъ Марковићъ „ „ „ „ 2
Илия Новаковићъ за сына Перу Чл. Сов. П. Кав. 2
Высокоблагор. Г. Јованъ Стеићъ Главный Секретаръ Совѣта Кавалѣръ . . 2
Благор. Г. Александеръ Ђурићъ млађи Секрет. Совѣта за сынове: Тому и Паю. 2
Благород. Г. Симеонъ Весовићъ Столоначал. Совѣта за своє ћери 2
Илия Маргетићъ Кньиговод. Глав. Контрол. — Христифоръ Соларъ I. Классе рач. — Јованъ Савићъ I. Классе рачуноисп. 3
Благор. Г. Михаилъ Ј. Радивоєвић I. Кл. рач. 2

Родосавъ Поповићъ III. Кл. рачун. — Анђелко Я. Стефановићъ III. Клас.рачуноиспыт. — Јованъ С. Марковићъ IV. Кл. рач. — Александеръ Лазаревићъ V. Кл. р. — Николай Тасићъ Столоначали. Аппеллац. Суда. . . . 1

Благопоштенород. Г. Вучко Анђелићъ трговацъ 1

44

Послао Благород. и Высокоученый Г. Константинъ Бранковићъ Професоръ Философие у Лицеуму К. С.; а скупно Г. Теофилъ Н. Спасоевићъ Слуш. Стихотворства у Гимнасіи Београдской.

Г. Г. Слушательи Стихотворства: Јованъ Антониевићъ, Димитрие Јоксићъ, Ефремъ Гудовићъ, Теодоръ П. М. Радойковићъ и Ђорђе Бурићъ. — Слушательи Краснорѣчия: Јованъ Яковлѣвићъ, Миланъ Михайловићъ, Милосавъ Веселиновићъ, Никола Вранялићъ, Радованъ Пенћъ, Савва Илићъ, Станиславъ Јовановићъ и Михаилъ Концуловићъ.

13

Скупио Димитрие Павловићъ Ученикъ III. гим. разреда. Благонадеждна Г. Г. III. разреда гим: Антоние Ђорђевићъ, Јованъ Димитриевићъ, Марко Вуковићъ изъ Рудника, Мелентие Симићъ, Миланъ Т. Дамяновићъ изъ Буприе и Петаръ Селићъ изъ Пожаревца. — II. гим. разреда Ивань Х. Теодоровићъ изъ Бугарске и Михаилъ Новаковићъ. I. гим. разреда: Димитрие П. Бошковићъ, практ. Попеч. Финансие.

Скупио Г. Дамянь Поповићъ, Осмотритель Лицеума К. С. — Блародный и высокоученый Г. Константинь Бранковићъ Професоръ Фи-

лософие у Лицеуму Княж. Србског', Членъ ученогъ Друштва и пр. 5

Высокоуч. Господа Слуш. Прâва: Павле Радовановићъ. Василие Ј. Живановићъ, Војводанинъ 1

Послани одъ Г. Стевана Лукића Прак. Поп. Внутр. Дѣла.

Благородна Господа: Матия Матићъ секретаръ Поп. В. Дѣла; Аксентие Марковићъ, Јованъ Димитриевићъ и Ђорђе Д. Николићъ Столонагалницы Попеч. внутр. Дѣла. Драгутинъ М. Ђорђ. Жабарацъ, Любомиръ Ц. Янковићъ и Илия В. Перишићъ протоколисте Попеч. в. Дѣла. Танасие Белополяцъ Регистраторъ и Миланъ Симићъ Експедиторъ Попеч. внутр. Дѣла. — Димитрие Брзаковићъ, Димитрие Богдановићъ и Александеръ Васоевићъ Канцелисте Поп. внутр. Дѣла. Никола Марковићъ и Ника Јовановићъ Землѣмѣри. — Лазаръ Найдановъ, Светозаръ Ђор. Протићъ, Јосифъ З. Ресавацъ практик. Поп. в. Дѣла. Поштенор. ГГ. Стеванъ А. Ђорђевићъ Терзия и Васа Јовановићъ Калфа болтаџійскій . 21

95

Гургусовацъ.

Скупио и послао Высокоблагор. Г. Савва Јовановићъ Начал. Окр. Гургусов. Маіоръ, Кавал. Благор. Г. Јованъ Протићъ, штабскапетанъ и пом. Нач. за кћеръ Милеву. — Петаръ Трнавацъ Казначей. — Димитрие Предићъ писаръ Нач. — Димитрие Пуићъ практ. — Вилхелмъ Рибила хир. Окр. — Станое Ивановићъ чл.

Суда окр. — Кара-Паунъ Маринковићъ чл. Суда окр.— Трифунъ Ђорђевићъ, нач. Срезски. — Єремия Милошевићъ, пис. Срезски. — Радое Марковићъ нач. Срезски. — Коста Јовановићъ писаръ Срезски за сына Драголюба. — Никола Алковићъ дѣлов. Полу-Карантина Пандиралског' за сына Франю. — Здравко Живковићъ, надз. за кћеръ Юстину. — Павле Баба-Милићъ, Бумрукция 14

Честн. Г. Иванъ Мильковићъ парохъ Яковачки 1

Честн. Г. Петаръ Живуловићъ пар, Бучански 1

Честѣн. Г. Никола Мильковићъ парохъ Вински 1

Препод. Г. Пантелеймонъ намѣст. ман. св. Троице 1

Поштенор. Г. Анта Аранђеловићъ за свою децу. — Раша Ивковићъ устабаша. — Коста Аћимовићъ за сына Милана. — Јованъ Г. Поповићъ за сына Николу. — Илия Николићъ за сына Михаила. — Јованъ Х. Илићъ. — Никола Петковићъ за сына Вула. — Михаило и Лацко браћа Стоильковићи. — Живулъ Ционићъ за сына и кћеръ. — Милое и Тричко браћа Милошевићи. — Божинъ Милойковићъ за сына Милоя. — Стеванъ Николићъ. — Ђорђе Поповићъ 13

31

Крушевацъ.

Послани одъ Высокоблагор. Г. Радована Петровића Начал. окр. Маіора и Кавалѣра.

Благор. Г. Євта М. Тодоровићъ, шт. кап. и помоћ. Нач. — Риста Младеновићъ казначей. —

Павле В. Мутавцићъ нач. Ср. Крушев. подпоручикъ. — Филипъ Прибаковићъ нач. Среза Јошаничк. капетанъ за сына Милана. — Милое Василиевићъ нач. ср. Бугар-Моравског' поруч. за сынове. — Василие Цукићъ нач. Ср. Козмич. подпор. — Тома Л. Протићъ писаръ нач. — Јованъ М. Стойковичћ пошт. круш. — Патрицие Черній, физикусъ окр. — Милощъ Богдановићъ пис. Ср. кр. — Симеонъ Тодоровићъ, маст. маи. Наупаре . . . 11

Честићйш. Г. Марко Миловановићъ, намѣст. Бугар-Моравскій. — Тодоръ Живковићъ парохъ Любешки 2

Благор. Г. Ђорђе Марковићъ надзир. састанка Супов. — Миленко Стояновићъ Латовъ. — Савва Кара-Марковићъ предсѣд. Суда примир. — Радованъ Јовановићъ, пред. обш. Стопанъ . 4

Честн. Г. Янићие Михаиловићъ пар. Рибничкій 1

Поштенор. Г. Тодоръ Стефановићъ трг. . . . 1

19

Кладошница.

Послао Благород. Г. Никола Кацанъ Пароброд-скій Асентъ.

Благород. Г. Прокопие Лукачевићъ Спроводитель Пароброда „Меркуръ.“ — Г. Г. Браћа Јовановићи капетани Паробродски. — Ј. Лалеско Спроводит. Пароброда „Пеште“ . . 4

4

Милановацъ (Поречъ.)

Послао Высокор. Г. Маіоръ и Окр. Начaлн. Коста Янковићъ.

Высокор. Г. Димитрие Новаковићъ маіоръ нач. среза Поречко-рѣчког' 1

Благор. Г. Димитрие Дугалићъ писаръ Срезс. . 1

Благопош. Г. Јованъ Милићевићъ предсѣд. прим. Суда Милановичког за сына Данила. — Ђорђе Ганѣъ писаръ прим. Суда. — Рака Димитриевићъ Камарашъ за сына Павла 3

Благошт. Г. Неделько Младеновићъ трг. за сына Ђорђа 1

Благопошт. Г. Ђока Г. Михаиловићъ трг. . . 1

Благопошт. Г. Милия Михаиловићъ трг. — Димитрие Алексићъ трг. за сына Живоина . . 2

Благопош. Г. Алекса Јосимовићъ трг. . . . 1

Поштенор. Г. Стока Станковићъ реизъ за сына Цвѣтка 1

Благопош. Г. Ванча Јовановићъ предсѣд. прим. Суда у Добри за сына Данила. — Милићъ Ивановићъ чл. прим. Суда за сына Здравка. — Миленко Ничићъ трг. — Живко Ничићъ трг. 4

Поштенор. Г. Пера Попићъ землѣдѣлацъ за сына Милутина. — Милославъ Петровићъ землѣдѣл. за сына Алексу. — Стока Томићъ управит. водовоза за сына Милету. — Милошъ Димитриевићъ ктетъ Текійскій. — Гица Димићъ кметъ Текійскій 6

Благораз. Г. Јованъ Крняцъ учитель Добранскій. — Атанасие Николићъ учитель Трнявскій. — Јованъ Теодоровићъ учитель Стубичкій . . 3

24

Неготинъ.

Послао Высокор. Г. Маіоръ и Началникъ Окр Краинског' Коста Янковићъ.

Высокор. Г. Јованъ Радовићъ, маіоръ помоћ. нач. Краинског' 1

Благор. Г. Петаръ Маринковићъ, шт. кап. и Нач. ср. Брзо-паланачког'. — Любомиръ Радивоевићъ Физикусъ Окр. Краинског'. — Стеванъ Димитриевићъ ђумрук. Текійскій. — Благоје Єздимировићъ писаръ Начални. — Илия Пчеларъ пис. ср. Ключк. 5

Честнѣйш. Г. Борђе Дулѣфовићъ парохъ тек. 1

Благораз. Г. Јованъ Крчединацъ учитель Негот. — Ђуричићъ учитель Текійскій 2

Благопош. Г. Никола Ј. Чивитъ предсѣд. прим. Суда Текійског' 1

Благораз. Г. Михаило Стойковићъ учитель Ябуковачкій. — Михаилъ Анђеловићъ учитель Цанѣвскій. — Атанасие Урошевићъ учитель Мияиловачкій 3

Благопошт. Г. Атанасие Урошевићъ трг. — Боко Становићъ трг. 2

Благоштенор. Г. Мита Попадићъ трг. . . . 1

Поштонор. Г. Марко Филиповићъ калфа тишлѣрскій 1

17

Ягодина.

Послани одъ Высокор. Г. Јоце Наумовића Началника окр. Ягодинског.

Благор. Г. Мита Тирићъ, предсѣд. суда ш. к.

— Стевча Михаиловићъ пенз. Маіоръ. — Јованъ Г. Трипковићъ чл. суда за сына Стеву. — Таса Ивановићъ арачлия Цигана Штабскапетанъ. — Никола Петровићъ казначей. — Миладинъ М. Радойковићъ Секрет. . . . 8

Честнѣйшій Г. Савва Рашковићъ парохъ Сабаначки 1

Поштенор. Г. Коста Х. Миялковићъ трг. . . 1

10

Княжество Влашко.

Букурештъ.

Нѣгова Свѣтлость Князь Милощь Т. Обреновићъ 30

Благород. Г. Константинъ одъ Хадия Кавалѣръ 5

Благопштенород. Г. Браћа Авраамовићъ великокупцы у Ибраилу 5

Послао Благор. Г. Алекса Стояновићъ.

Сиятелный Господаръ Єфремъ Т. Обреновићъ 1

Сиятелна Госпожа Томания Є. Обреновића . 1

Сиятелный Господаръ Милошъ Є. Обреновићъ 1

Высокородна Госпоѣа Анна Константиновића роѣена Сиятелна Обреновића 1

Благор. Г. Божидаръ Раіовићъ Секретаръ Нѣг. Сиятелства Г. Єфр. Т. Обреновића . . . 1

Поштенород. Г. Милинко Димитриевићъ управ. двора Нѣг. Сият. Г. Єфр. Т. Обреновића — Михаило Ивановићъ трговацъ. — Димитрие К. Манафъ тргов. — Параскева Г. Карабиберъ трг. — Кириакъ Пана Кировићъ трг. 5

40

Ибраилъ.

Г. браћа Петровићи трг. — Тодоръ Милановићъ

трг. — Иванъ Марцикићъ трг. — Коста Поповићъ трг. — Михаило Поповићъ трг. . . 5

Царство Турско.

Цариградъ.

Нѣгово Преосвештенство Стефанъ Ковачевићъ Епископъ Лаодикiйскiй, Архиерей Болгарскiй . 20

Высокород. Г. Антонъ Михановићъ цкр. Генералный Консулъ 5

Благород. Г. Јовань Папреница II. Капетань Пароброда: „Wien“ на црномь Мору. . . . 5

Благор. и Высокоу. Г. Константинъ Ранос . . 1

Благород. Г. Јованъ Радосављевићъ II. Канцлеръ цкр. Австр. Консулата 2

Благопошт. Г. Христо и Никола Тапчалещiй великокупцы родомь Калоферцы 2

Благопоштен. Г. Никола Живковићъ Капетанъ 2

„ „ Барба Ђуро изслушенњй Капет. 2

Благопоштенор. Г. Јованъ Перанновићъ трг. за сынове Мату и Поликарпа 1

Благоштенор. Лука Милиновићъ Капет. морскiй 1

Благород. Господа поморски капетани: Владимиръ Вукасовићъ Трифунъ Берберовићъ. — Михаило Милосављевићъ. — Видо Каменаровићъ. — Јованъ Вуиновићъ. — Трифунъ Ђедовићъ.— Богданъ Црногорчевићъ. — Христофоръ Балтићъ. — Илия Русовићъ. — Богданъ С. Ђурановићъ. — Гаврило Лубардићъ. Никола С. Вукасовићъ пис. морс. — J. Вицковићъ писаръ морскjй 54

Б л л г а р и я.

С в и щ о в ъ.

Благород. Г. Алекса Константиновићъ Секретаръ Камарашие Маіоръ Мишине. — Константинъ Станисавлѣвићъ Касиръ 4

Благопошт. Г. Александеръ Шишмановићъ трг. Николаћи Ценовићъ 2

6

Р у ш ч у к ъ.

Seine Hochwohlgeboren H. Emanuel von Rössler Ritter des päpstlichen St. Gregor und des k. k. öster. goldenen Verdienstkr. k. k. österr. Consul für Bolgarien 2

Словес. Г. Параскева Дамяновићъ учитель . 1

Благопоштенор. Г. Теодораћи Георгиевићъ трг. — Јованица Лазаровъ трг. 2

5

Ш у м е н ь.

Благоп. ГГ. братя Стояновићи великокупцы. 2

Благопочтенор. Г. Андонаћи Савићъ за своята братя. — Г. Мато Цофовъ трг. 4

Слагоразумный Г. Савва Дробоплодный учит. — Г. Јованъ Монастирскій учитель 2

Благонадежд. Гинчо Марковићъ ученикъ . . 1

9

В а р н а.

Благопочтенор. Г. Христо Караминковъ . . 1

14

Безъ

отлагања

КОСМАЈКА

ће до 25. Априла т. г. изъ печатнѣ изићи. Зато и повторително умољавамъ Г. Г. Скупителѣ, да са Предуписницыма ускоре. — Новцы се онда полажу, кад' ко књиге прими!!! —

Да не бы у моим' књижевным' пословима рамао умољавамъ сву ону Г. Г. Скупителѣ, кои ми што имаю да плаћаю за I^ву и II^гу Свезску „ФЕДОРА и МАРИЄ," као и за ЦРНОГОРКУ да ми новце часъ пре пошлю.

М. Д. Рашићъ.

У Бечу
на Вел. Петакъ,
1852. год.

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ
Р19Ф II 396/2.1

Цѣна в Iе и IIе Свезске 1. Фор. 20.
Крайцара Сребра.